

Luceafărul

Săptăminal editat de Înneca Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 22 august 1990

30

Dușmanii poporului?

de la o vreme bîntuie prin presa mai vădit sau mai ascuns oficioasă o idee plină de biografie totalitară: cine este împotriva guvernărilor este împotriva țării și împotriva poporului. Împinsă la paroxism în vremea lui Ceaușescu, cînd orice rezervă, cît de mică, la adresa dictatorului era considerată drept trădare de țară, ideea cu pricina — dacă idee s-o fi numind — îi pune astăzi pe cei care îndrăznesc să impute guvernului sau președintelui vreo neregulă, mai mică, mai mare, în postura de dușmani ai poporului. Astăzi cînd, nu-i așa?, ne îndreptăm cu pași fermi spre democrație. Curios este însă altceva: că respectivii publiciști — care anonimi, care cu strălucite antecedente întru cultul dictatorului —, din respectivele publicații — care de partid, care autointitulate independente — descoperă și incriminează „trădarea” opozițiilor politicii susținute de domnia Iliescu sau Roman, în numele chiar al democrației și, mai ales, al patriotismului. Exact ca pe vremuri, ceea ce s-ar putea explica prin faptul că schimbarea mentalității e mai grea și mai de durată decît schimbarea principiilor. Nu e de mirare deci că aceiași oameni fac aceleași lucruri, ei asta știu, asta fac, de mirare e că noua putere de declarată culoare democrată nu pare să bage de seamă că zeloșii ei apărători nu fac decît s-o compromită, încet dar sigur. Cum tot încet, dar sigur lozinca, altminteri înțeleaptă, „la vremuri noi, oameni noi”, devine pură demagogie Care vremuri, care oameni, care noi?! Așa cum între anii 1966 și 1975, publiciști, să zicem doar iluzioniști, au pus cărămidă peste cărămidă la zidul totalitarismului ceaușist, în prezent alți publiciști — alții dar și mulți dintre cei de odinioară — fac același lucru în jurul F.S.N.-ului și al conducătorilor săi care, deocamdată, sînt mai mulți dar dacă totul va continua în maniera de acum, peste puțin timp va rămîne unul singur, conform originalității comuniste a locului. Dușmanii poporului — dacă ei există cu adevărat, ceea ce noi nu credem — trebuie căutați în altă parte și după alte criterii. Pentru moment, publiciștilor oficioși le lipsesc și busolele corecte și criteriile juste. Le lipsește, mai cu seamă, oglinda.

„L”

Cuvîntul de rămas bun ce l'a rostit Magistrul aflîndu-se pe patul de moarte

1. Iubitelor, vă las acum.
Adio! zic deci, Nicoleta,
Adio Nuți, Muți, Geta,
Căci viața asta'i doar un fum.

2. Adio ție, Minodora,
Un trai bogat și fericit
cum altă dată ne-am dorit
Nu ne-a fost dat amîndurora.

3. Căci tu fiind de felul tău
Miere pururi fără saț,
Ți-au trebuit atîți bărbați
Câte femei am avut eu.

4. Și iarăși, încă zic adio
Elevei mele Artemisa,
cu carnea tare cum e tisa.
Pe unde este, Domnul ție-o.

5. Aș zice doar la revedere
Grecoaicei, numele Marcela
Și mort îți scoală daravela,
Pe drept cuvînt, halal muiere!

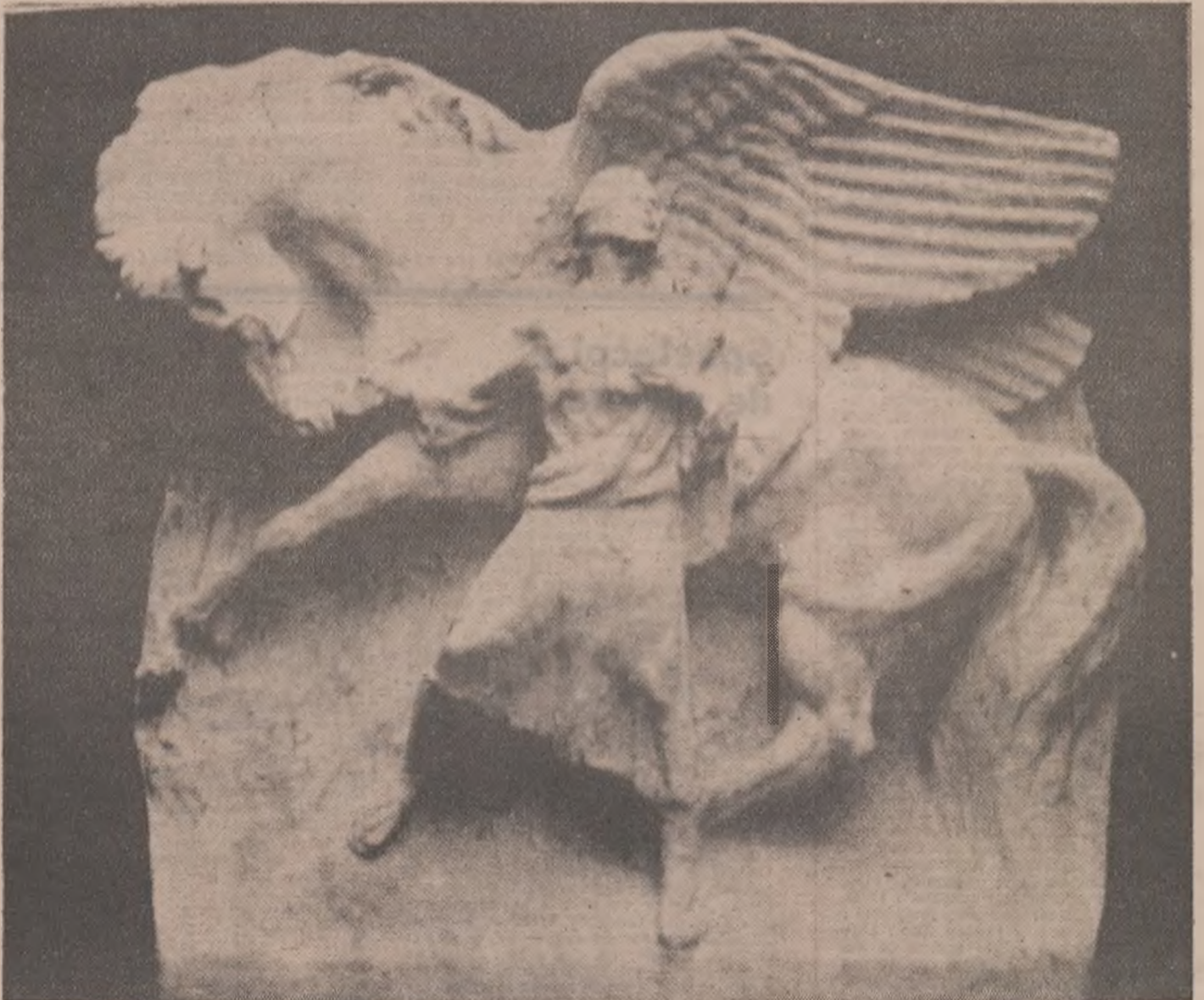
6. Dar clipele mi-s numărate;
Mireasă tu, cu neagră coasă,
Îngăduie și imi mai lasă
Atâtea clipe cît păcate:

7. Atunci aș mai trăi o mie
De ani bogați printre gagici
Și cînd ar fi să plec de-aici
Încă-aș muri pe veresie!

8. Însă cum florile se scutur
În primăvară, de cais,
Tot astfel anii noștri ni-s,
Ce i-am trăit ca niște fluturi.

9. Doar de la una, cea la care
Pe nume nu-s vrednic să'i spun,
Îmi iau acuma rămas bun,
Îngenunchind pentru iertare.

Mihai Ursachi

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Ion Jalea

POETUL ÎNTRE DA ȘI NU • MANAGEMENT • SHALOM ISRAEL!
MARI PROFESORI • CRIZA DE AUTORITATE • COSMOS ȘI HAOS

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Maniheita

Am folosit expresia „maniheită națională”, aici, în urmă cu câteva luni. Meteahnă veche și perfect explicabilă la un popor care a văzut, zeci de ani, totul în alb-negru, nu (neapărat) la televizor, ci în general, albul de dincolo de negrul grațiilor. Nimeni nu-i poate cere aprozaristului să-l disocieze pe autorul lui „Sein und Zeit” de autorul lui „Mein Kampf”, să-nțeleagă ce separă „De două mii de ani” de „Istoria” lui Roller, sau să discearnă între un „poem patriotic” din august '63 și un „omagi” în 1989. Instinctualitatea desfide nuanțele, iar spectrul cromatic al politici, mai mult de roșu, verde și negru, nu se obosește să etaleze mulțimii, ca să n-o deturneze de la condiția-i binevenită: aceea de mulțime. Numai că maniheita (ca și rinocerita) e molipsitoare. Iar microbul, evident, nu cunoaște profesii și deosebiri sociale, ci numai pacienți. Omul e singur cu virusul său, boala e unică, irepetabilă ca atare, chit că eternă și omniprezentă. Și, ce să vezi? Nu numai că aprozaristul citat mai sus devine ziarist, dar se întinde pericolul în rindul oamenilor de cultură, dizolvând, cu stupidă inconștiență, o breasă și așa iute dizolvabilă. Ceva ce s-ar putea numi: **minerita intelectuală**. Mor nuanțele și aici și, încă, în viteză sporită, ca leucocitele la un adică infecțios. O bezmetică frenezie a etichetării, a omogenizării forțate, furia vindicativă pe tot ce nu este obediență, furia inserierii (această imensă gozoasă a „legionarismului”) fobia față de „așa-zisa” (ghilimelează ei) independență. S-a scris mult despre asta, știu, în mai toate gazetele, dar totul e altfel când îl simți pe propria piele. Dintre toate drepturile omului, apărute, clamate, ciumpăvite, disprețuite, este unul, poate cel mai pricâjit, ironizat și de unii și de alții: dreptul la independență, recunosc, enervant pentru orice minte instinctivă (!). Și, prin urmare, alergia la fanatism, indiferent de culoarea și direcția acțiunii. Dreptul de-a vedea dincolo de partide, guverne și demnități oficiale, **omul ca atare**. După valoarea lui și după ansamblul personalității sale. Dreptul de-a nu avea încredere în nici o formațiune politică și de-a evalua persoana după ce, cit și cum construiește, fără alb, fără negru, cu tot cu griu, bejul, cremul, kalkul și rozbombonul lui! De a fi, spre exemplu, **concomitent** (și cu argumente egale) „de partea” lui Pleșu și „de partea” lui Liiceanu. Orice ar fi, Pleșu rămâne Pleșu și Liiceanu — Liiceanu, ca și Dinescu, ca și Blandiana. „Ești skizoid, sau împăciuitorist imputit”, mi se spune, s-a dus vremea lui și/si, acum totul e ori/ori. Bine, acum, dar minie? „Absurd”, zic, și-i apăr cu dinții (nuanțelor) pe Papahagi, Vartic și Ion Pop, acuzați de păguboasa maniheită „că de ce-au acceptat?” Și vin cu argumente în favoarea lor, pină turbez. „Ești absurd”, zice, „asta-i oportunism ceaușist”. O fi, suspin. Să-mi dau foc, mai bine? Dar... de ce? și pentru cine? Uite că-mi vine-n mîntie bancul cu cei doi octogenari la „Capșa”. Unul cu dantură lux, celălalt stîrb complet. „Bine, coane, de ce nu ți-ai pus dinții, că aur știu e-ai avut?” „Pentru cine, mă, pentru ăștia, pentru ăștia?”, molfăie stîrbul, și arată complice-năuc, în jur, la realitatea politică, deci. Morala: dreptul la dantură (fie ea și falsă) e inalienabil.

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Despărțirea de noi

Cu fiecare zi care trece prin noi, ne simțim tot mai singuri, mai puștiți, mai sceptici. Și mai triști. Fără îndoială că, în ultimul timp, am stat fiecare și ne-am analizat gesturile, faptele, gândurile adunate de șapte-opt luni încoace. Pentru că, tot ceea ce am gândit sau făcut (din păcate, atât de puțin dintre noi!) înainte de 22 Decembrie trecut — știm cu toții, așa încît ne-am plasat conștiința (atunci cînd am recunoscut onest hotărul dintre valoare și impostură!) pe o scară a importanței lucrurilor firească și în mod necesar decentă. Pînă în 22 Decembrie, ura noastră avea un scop, o țintă precisă: răsturnarea tiranului și trăiam o ură obosită, neputincioasă, care abia se mai tira printr speranțele noastre muribunde, ingenunchiate de fierul tăios al teroarei; era un sentiment colectiv, o psihoză a speranței întoarse în sine, prefăcută în ură și vitrificată în frică.

Dar nimănui nu-i trecea prin gînd să găsească **modul cum** să facem să pulverizăm această ură. Era nevoie, deci, de un scenariu. (Iată, așadar, înflorind teoria scenariilor pe terenul fertil al neputinței noastre generale de a ne apropria istoria!) Un scenariu care a existat și care — abia acum ne dăm cu adevărat seama — a fost gîndit cu minuție și emoționantă strădanie, iar punerea în aplicare a acestuia „traducerea lui în viață” (!!) a coincis cu momentul în care, fără să știm, ni s-au legat sforile: de mîini — în care trebuia să ținem o floare; de picioare — care trebuiau să se îndrepte spre anumite locuri, de dinainte alese; de piept — care trebuia să fie gol, fără apărare, spre a nu atrage atenția; de cap — care trebuia să facă doar atât: să comande gurii să strige, să urle, să amenințe, să profereze. Și am acționat ca atare, după cum ne trăgeau sforile. Aceea a fost clipa în care ne-am des-

părțit de noi, ne-am desolidarizat de ceilalți și, în final, ne-am dezintegrat puterea de înțelegere. Blocul urias de ură s-a fărîmițat instantaneu și, pe furis, fiecare ne-am aplecat și am cules o fărîmă din el, pe care am păstrat-o apoi în căusul sufletului. Era eșantionul de rezervă al fiecărui, pe care l-am folosit din plin (în nici un caz spre **folosul nostru!**) și în 29 ianuarie, și în 18 februarie, și în 20 martie, la Tîrgu-Mureș, și în timpul campaniei electorale, și, mai ales, în 13-15 iunie. Vasăzică, însă, Păpușarul ne-a văzut cînd am adunat de jos rezerva de ură. Și a zîmbit cum numai el știe, de atunci, să zîmbească. Prin urmare, și acest gest al nostru a făcut parte din scenariu! Și, de atunci, întruna, trăim zi de zi drama singurătății, a minciunii și zădărniciilor. În definitiv, ați văzut vreodată marionetele bucurîndu-se, domnilor? Pe o altă banchiză a oceanului înghețat de ură al acestui secol, Camus scria: „La lutte ele-même vers les sommets suffit à remplir un coeur d'homme. Il faut imaginer Sisyphe heureux.” Nu-l vedem. Nu putem să-l vedem. N-avem voie să-l vedem. Sintem condamnați doar să ni-l **imaginăm** fericit! E oare suficient, Domnule Păpușar? Florin Toma

primim

Stimate Domnule Director,

● Revista **Luceafărul** din 8 august 1990 (nr. 28) a publicat expunerea pe care am ținut-o în aula Academiei Romîne, sîmbătă 12 mai 1990. Textul a fost transcris după o înregistrare făcută la fața locului de Radiodifuziunea Română. Țin să precizez că **nu am dat acordul meu pentru tipărirea** amintitei expuneri niciunei persoane, fie din redacția **Luceafărului**, fie de la alte periodice. Textul a fost publicat de revista **Luceafărul** fără să fiu înștiințat și fără să fi avut posibilitatea de a-l revedea. Orice om al condeiului cunoaște prea bine deosebirea netă între o conferință rostită liber pe baza unor note și un text pregătit pentru tipar. Transcrierea din **Luceafărul** are ne-

voie de unele rectificări de date și nume, greșit redat, precum și completarea unor cuvinte omise, de unele nuanțări care erau implicite cuprinse dar nedezvoltate într-o expunere limitată, dintru început, la circa 35 minute. Practica de a tipări **fără acordul autorului** nu poate fi acceptată de fel, indiferent de „motivări” și „explicații”. Printr-o atare practică se aduc **prejudicii directe** oricărui autor și ca atare, mă consider direct lezat. Libertatea cuvîntului și a vieții intelectuale nu poate exista dacă nu se respectă un minimum de reguli ale fiecărei profesii, în timp ce buna-cuviință dintre oameni este dată la o parte. Precizez că mă aflu în București de

la 18 iulie 1990 și că acordul ora cu atât mai necesar. Solicit să se publice numele persoanei din redacția Dvs. care a dispus de un text ce nu-i era destinat și nu-i aparținea în nici un fel, trecînd peste normele dreptului asupra proprietății intelectuale. Vă rog, totodată, a publica scrisoarea mea în viitorul număr al **Luceafărului**, în paginile unde a fost tipărit transcrierea amintitei expuneri. Am nădejde că prin măsurile ce veți binevoi a lua, atari situații nu se vor mai repeta. Cu stimă, **Dinu C. Giurescu** Universitatea București Facultatea de istorie București August 9, 1990. **Nota redacției:** Pe această cale prezentăm domnului Dinu C. Giurescu scuzele convenite. Nădăjduim într-o reală colaborare viitoare. Redactorul care a prezentat textul spre publicare este doamna Sânziana Pop. Asigurăm pe domnul Dinu C. Giurescu și cititorii noștri de buna intenție a Sânzianei Pop cit și a redacției noastre.

Spectacol de reviste

● Citim tot soiul de gazete (care independente, care dependente). Cele mai multe semnături pe care le întîlnim ne sînt deja cunoscute din presa românească de dinaintea lui decembrie 1989. Nu am făcut și nici n-o să facem, în cadrul acestei rubrici, vreo vină cuiva pentru că, să zicem, publica pină mai ieri la **Știința tineretului** și astăzi dă cu barda-n Dumezeu în **Dreptatea**. E de înțeles că nu toți cei care scriau în presa română pe vremea întîiului Președinte o făceau din convingere — mincau și ei o piine. Bine, de acord. Acum, însă, credem că e bine să ținem minte cine, pe unde și ce anume publică, pentru că acum (în vremea celui de-al doilea Președinte), cei care scriu **au optat**. Scuze ulterioare nu se mai primesc. Gata! ● În mai 1990 aveam cam 900 de publicații. Cîte-or mai fi acum nu știm, dar se pare că numărul lor este în creștere. La Tulcea a apărut nr. 1 al revistei **ORIENT-EXPRES** (Revistă lunară de cultură, literatură și artă). Reținem rubrică „Vitrina cu cărți”, în cadrul căreia Cornelia Pandelea prezintă volumul „Scriptori români de azi” — IV, de Eugen Simion, și articolul lui Petre Moiseev: „Lipovenii — mărturie a unei străvechi spiritualități”. Pe pagina a 8-a, **ORIENT-EXPRES**-ul publică un generos grupaj de poezie de dragoste din Moldova (Sovietică). Așteptăm numerele următoare. ● Ultima strigătură: „Fă-mă, mamă, prim-ministru / Să scot țara din sinistru” (Hanihal Stănculescu — **AVANT-POST**, nr. 2/1990). ● În condițiile în care ne ducem zilele de la o leafă la alta, strecurîndu-ne cu mare dificultate printre preturile în continuă ascensiune democratică, tragem și noi cu urechea la lumea „de dincolo”. Iată ce aflăm: „Un american sub 30 de ani care deține o diplomă de învățămînt superior cîștigă de patru ori mai bine decît unul care nu o are” (**ROMÂNIA MUNCITOARE** nr. 163/1990). Și în acest

domeniu la noi e altfel, adică sîntem originalii. Și, din cite se pare, vom rămîne așa. ● Presa de azi, spre deosebire de cea de „ieri”, se citește. În autobuz, la coadă, pe stradă, oriunde. Autoritatea ei, însă, a scăzut. Nimeni nu se mai sînciștește de faptul că ar putea fi sau a fost „dat la ziar”. Latră ciinii, trece caravana, zările noastre au devenit un soi de chewing-gum pseudo-intelectual și-atît. Oricît ar fi de efemere, e bine să se știe ce ele se string, totuși, în colecții unde așteaptă (cit?) să fie citite. ● Iată cum catadicsește cotidianul **DI-MINEAȚA** (nr. 142/1990) să eticheteze demonstrația din 13 iulie din București, organizată în sprijinul eliberării lui Marian Munteanu: „Această nouă sfidare a unei minorități ce nu se recunoaște învinsă”, forțînd apoi grosolan printr-o trecere în revistă a culorii cămășilor de-a lungul istoriei: brune (fasciste), verzi (legionare), albastre (cuziste), albe, acum, în 13 iulie 1990. Pentru a-l liniști pe documentatul istoric al culorii cămășilor (Florin Popa Micșan), propunem ca, de aici încolo, magazinele comerțului de stat să nu desfășoare decît cămăși de culoare pink, ceea ce, într-o primă etapă a vînzării, ne-ar ajuta să ne recunoaștem pe stradă „oamenii de bine” și să trecem pe partea cealaltă. ● **ECONOMISTUL** (Periodic al Asociației Generale a Economistilor din România — **AGER**) publică în nr. 12/1990 un interviu cu domnul Ion Aurel Stoica, ministru de stat cu calitatea vieții și protecția socială. Domnia-sa declară: „La toate capitolele și la toți indicatorii ne situăm, în Europa, în-ultimul eșalon”. Știam asta mai de multă vreme, acum însă, după cite (ni) s-au întîmplat, locul tristetei e luat de bucuria că mai sîntem, încă, în Europa. ● Despre vocația post-decembristă de editorialist a domnului Sorescu Constantin am mai scris. Autorul ne mai incită o dată în gazeta **TARA** (nr. 18/1990) unde, sub titlul „O nostalgie periculoasă” denunță „rușinoasa nostalgie după Ceausescu”, de care suferă „anumite pături ale populației”. Această nostalgie ar putea fi eradicată „dacă forțele politice ale actualității (...) vor ști să redea

populației încrederea în idealurile Revoluției”. Om trăi și om vedea, pacea o vom păra! ● Să mai considerăm ciudat că „celebra” revistă **Oblio** continuă să apară cu un tîguș de laudăroșenie balcanică plasaț, unde credeți, chiar lingă prea-inspiratul său titlu sferic? Nu, nu o să considerăm deloc ciudat, lucrurile copilărești ne înduioșează. Citim: „Revistă editată de **PARTIDUL NAȚIONAL DEMOCRATIC**” și pină acum literela steu minunat, par cu totul normale, un partid, așa și așa, editează și el o revistă. Să editeze! el editează, iar noi mai citim: „fondat (partidul n.r.) în 21 decembrie 1989, ora 23.55”, iar din acest punct lucrurile încetează să mai fie de săgă. Nici nu erau și nici nu mai sînt. Cit s-or fi chinut bieții oameni să prîndă și ei o zi bună pentru a fonda un partid, a venit 21, dar condițiile nu erau din toate punctele de vedere propice, se mai trăgea, mai ieșea împușcat, dacă doreai și tu ca toți cetățeanul să scandezi oarece sau să fondezi vreun partid, ăia nu, ți se cerea te miri ce, să te tirăști bunăoară pe burtă, să execuți salt înainte să-ți mai legi rîmile. Iți mai legai rîmile, mai uitai. Trecea ziua aia bună pentru fondat anumite partide. Nu fondai un partid, nu puteai să scoți o revistă. Nu mai ieșea el **Oblio**, nu mai puteai să-ți continui lupta politică cu arma fotografică a pipitelor goale și n-ai mai fi reușit să iștovești nomenclatura cu „Voluptăți orientale”, s-o tocî mărnat, dîndu-i cu Kama-Sutra (extrase) pentru ca apoi s-o învingi. Dar, pină una-alta, ziua bună (21 decembrie) iată, trecea. Părea a fi binisor miezul nopții, pareă că totul a fost împrăștiat și pierdut. Cineva dintre prefondatori totuși a îndrăznit: „Domnilor, cît este ceasul?” „E ora 23.55, trecutele fix!” i s-a răspuns, iar toată lumea a înțeles importanța momentului. „Dăieți, gata, atunci îl înființăm!” Și așa partidul fost-a fondat și așa revista **Oblio** s-a sumețitară... **Au prezentat: Daniel Bănuțescu Lucian Vasilescu**

Antiselecția — efecte întârziate

Se vorbește de criza morală a societății post-comuniste, în particular a societății românești de astăzi. Este avută în vedere degradarea principiilor etice, a forței de acțiune a acestora în plan social sau interior uman, dar și distorsiunea psihică însoțitoare, atât de frecventă. Pe de o parte valoarea atribuită comportamentului etic este relativ redusă, pe de altă parte criteriile morale nu sînt ierarhizate, selectate, structurate într-un sistem. Același individ se poate vedea — mai frecvent decît într-o societate normală — aflîndu-se sub incidența a două sau mai multe comandamente morale care îl solicită în chip diferit și poate chiar contradictoriu. Sub raport psihologic se răspîndește în populație un anumit tip de conștiință falsă. În cadrul acesteia valoarea pragmatică (sau determinarea adaptiv-complexuală) precede și condiționează valoarea de adevăr și nu invers, așa cum se întîmplă în cadrul conștiinței normale, orientată primar către real. Conștiința falsă nu reflectă lumea după cum este ci așa cum ar trebui să fie, spre a compensa patologic, uneori fantasmatic, alteori doar dezavantajos pentru ambianță, defectele psihice ale subiectului. Conștiința sănătoasă, normală, reflectă lumea cea care este, oferă o șansă de adaptare a subiectului la lume și lumii o șansă de a se perfecționa prin acțiunea subiectului. Conștiința falsă sărăcește subiectul și lumea pentru a favoriza o potrivire echivocă și provizorie, ce sporește ulterior dezadaptarea, căci realitatea nu se lasă permanent sărăcită și distorsionată de ideile noastre morbide. Imoralitatea și distorsiunea psihică se întîlnesc în toate societățile, dar ele alcătuiesc în cadrul totalitarismului însăși structura de rezistență. În lumea post-comunistă ele vin prevalent din comunism. Comunismul, ca model de totalitarism s-a bazat pe chiar această idee: dacă unui individ i se conferă o anumită autoritate asupra semenilor, el se va dovedi autoritar cu cei care depind de el și dependent față de cel care i-a conferit poziția, în proporție directă cu cantitatea de negativități care îl caracterizează (negativități fizice, morale, psihice și intelectuale) — precum deci-

zia de acțiune a unui mafiot va fi funcție de crimele pe care le are deja la activ. Totalitarismele în istoria socio-biologică a speciei sînt nu prin accident, ci prin chiar natura modului de funcționare, sisteme de antiselecție.

Iată o serie de aspecte care nu pot lipsi în analiza uneia din problemele centrale ale politicii post-comuniste: situația fostei nomenclaturi. Această nomenclatură a fost categoria socială a unei anumite ideologii nerealiste, agresive și, în final, criminale. Să zicem că aderența membrilor fostei nomenclaturi la această ideologie nu a fost reală, sau, oricum, renunțarea și convertirea la idei umaniste a avut loc după revoluție și a fost reală, sinceră. O serie de obiceiuri dezavantajoase societății și inacceptabile azi au caracterizat nomenclatura — să socotim însă că omul este rapid perfectibil în sfera actelor sale conștiente. Ce vom face însă cu rezultatele efectelor pe termen lung ale antiselecției practicate sub regimul comunist.

Selectarea negativă a cadrelor a propulsat pe scară socială pe cel apt în plan moral de duplicitate, iar, sub raport psihologic, conștiința cea mai falsificată, personalitatea cea mai exersată în refuzarea adevărului, spontaneității, autenticității, trăsăturilor de universalitate umană. A te opune fostei nomenclaturi nu este o problemă politică ci una socio-biologică: a repune în funcția dreaptă selecția, cea care avantează națiunea și specia. Într-o altă privință, acest punct de vedere mi se pare a se vedea îndreptățit într-un ceva mai vechi articol apărut într-o reputată publicație internațională „Aristocid sub comisari și führeri“. Se susține, pe date statistice și pe teste ce par serioase, că măcar unele grupuri asupra cărora a operat agresivitatea ucigătoare comunistă și nazistă erau caracterizate prin coeficiente de inteligență net superioare mediilor tipice pentru populațiile ambiante. Cum arăta media de inteligență a celor promovați de sistem atunci cînd exemplarele superioare erau ucise, eliminate? Studiul citat vede în cele două totalitarisme modalități quasibiologice de reducere a nivelului de inteligență a unor

populații largi, la limită, a speciei în ansamblul ei.

Mai este deci problema fostei nomenclaturi una care privește doar individualitățile care să poată fi considerate izolat? Adevărul este că dacă regula, situația tipică a sistemului, a fost antiselecția, nu se poate spune că această selecție negativă era unica în funcție sub comunism. O minimă necesitate a oricărei activități productive, oricît de rudimentare, sau de pervertite și dezorganizate, are nevoie de un grad, fie și redus, de selecție autentică, pozitivă. Selecția funcționa, chiar dacă defectuos, dar funcționa, pînă la un anumit nivel al ierarhiei, după cum se manifesta antiselecția. Nimeni nu putea prevedea într-un caz concret cît de sus te proiecta selecția pozitivă; cît de jos te împingea antiselecția. Global, antiselecția compromitea totul, funcționarea selecției reale la niveluri joase și chiar antiselecția însăși la nivelurile înalte. Procesul statistic a fost însă acesta: acumularea valorilor într-o zonă de mijloc a societății, o zonă a modestiei, a umilințelor, a dezolării și, nu rareori, a compromisurilor. Cadrele cele mai valoroase de specialiști puteau fi înfîlțite în facultăți și institute de cercetare —

niciodată însă, ori extrem de rar, în posturi importante. Generații întregi de studenți români pot mărturisii că tot ceea ce au învățat, în instituțiile de învățămînt superior, s-a datorat unor asistenți răzeși, rarissimi unor conferențieri și numai cu totul excepțional unor profesori. A coborî pe treptele ierarhiei sociale pentru a găsi autenticii specialiști și autenticii intelectuali, coborîre pînă la un nivel dat, cu grijă studiat, este șansa ce se poate oferi acestei țări, șansa reinstaurării unui proces firesc de selecție a valorilor.

Prin însăși imperfecțiunea celor ce își arogau dreptul de a alege între oameni, ierarhia comunistă rămînea permeabilă — foarte limitat permeabilă, dar permeabilă — unor valori cît se poate de adevărate. În fața fiecărui membru al fostei nomenclaturi, atunci cînd este un membru tipic, te poți însă întreba cît de larg este domeniul negativităților sale interioare. Atunci cînd nu este un membru tipic, te întrebă uitat: cu ce negativitate reală sau trucațată și-a convins, ori și-a păcălit, selecționerii.

Caius Dragomir

minimax

Criza de autoritate (II)

bazindu-se pe contractul implicit încheiat cu **omul nou**, noua cîrmuire s-a pus temeinic pe treabă pentru a reinstaura liniștea și calmul, zdruncinate serios în decembrie '89 pentru că, poate, nu se putea altfel. A fost însă să fie întotdeauna mai aparte destinul României. Una dintre particularitățile dezintegrării imperiului sovietic (și se tot întreabă lumea, o fi știut oare Gorby ce face ?!) o constituie soarta oarecum ciudată a partidului comunist, dispărut parcă prea peste noapte și prea fără urmă, deși era cel mai partid comunist dacă e să te ieși după numărul de membri pe cap de locuitor. Chiar **omului nou** i s-a părut cam stranie dispariția asta. De unde sîcîtoarea confruntare a frontului cu o **problemă a credibilității** bunelor sale intenții anticomuniste, mai ales că liderii politici ai vechiului regim, unii chiar din linia-ntii și foarte mulți din linia a doua sau din rezerva de cadre U.T.C. n-au stat de-o parte, bîntuiri de cine știe ce angostoare morale, cum le-a recomandat un filosof la televizor, ci s-au angajat ferm într-o nouă luptă revoluționară. Fie, a acceptat **omul nou**, direct interesat și doritor de liniște. Dar odată depășită faza romantismului revoluționar, s-a iscat o altă întrebare, sîcîtoare, căreia liderii frontului n-au reușit să-i dea decât răspunsuri evazive. La urma urmelor, toluși, ce

s-a întîmplat în decembrie? De-acum sînt bine cunoscute toate scenariile, așa că **passons**. Nu înainte de a remarcă imposibilitatea eludării episodului respectiv, îndeosebi din memoria tinerilor, căci, spun ei, tinerii, cei mai puțin contaminați de **omul nou**, tinerii care au ieșit atunci în decembrie să înfrunte mașinăria de război, spun mereu „morții nu ne lasă“. Și pentru că despre autoritate este vorba, morții din decembrie sînt singurii intangibili. Mulți dintre ceilalți care au scăpat atunci, au ajuns acum ținta oprobiului public, urii cu înverșunare de **omul nou** care își dă foarte bine seama cît de periculoși sînt. Împotriva morților nu se poate face însă nimic.

În același timp, parcă pentru a fi respectate singularitatea și tragismul istoriei noastre, specificul modului de înlăturare a dictaturii, adică violent și cu participare de masă, deci imposibil de realizat fără o „pregătire“ a brațului înarmat al partidului și statului (revoluție-revoluție, da' nici chiar așa?), a făcut ca **problema securității** să nu poată fi rezolvată, motiv suplimentar de neîncredere. Pînă și **omul nou** a mai mîrșit în asta privință.

Cu toate acestea, la 20 mai, o majoritate covârșitoare a electoratului și-a exprimat adevăratele la F.S.N., noii guvernanți obținînd un important cîștig de autoritate legitimă. Gîndit însă toc-

mai din acest punct de vedere, al autorității, scorul electoral înregistrat împunea oarece prudență, existînd o mare probabilitate ca votul **omului nou** să fie rezultatul a trei componente: 1) o **motivație pozitivă** — recunoștință pentru ameliorarea cît de cît a nivelului de trai, încredere pentru promisiunile făcute printr-o propagandă eficientă și, nu în ultimul rînd, prestigiul personal al președintelui frontului; dar și 2) o **motivație negativă** — frica de consecințele unor modificări radicale atît în domeniul politic cît și în cel economic, respingerea agresivității propagandei anticomuniste, neîncrederea în liderii opoziției, îndeosebi în cei doi „venetici“ contracandidați la președenție care n-au mîncat salam de soia, etc.; împreună cu 3) un **vot de încredere dat cumva în alb** avîndu-se în vedere că perioada vizată era (este) de numai 2 ani.

Ajungem astfel la perioada post-electorală cînd, contrar așteptărilor, nu numai că nu s-a instaurat liniștea mult dorită de **omul nou** ci dimpotrivă, cum spun sociologii, entropia socială s-a accentuat continuu și la nici o lună după alegeri explozia s-a produs. Prima explozie, pentru că se mai așteptă și altele.

Indiferent cum și de ce s-au întîmplat toate cîte s-au întîmplat în cele trei zile de coșmar ale Bucureștiului, ele marchează răbufnirea la suprafață a unei crize de autoritate la scară generală.

Nimeni nu mai respectă pe nimeni și nimic. Păi dacă a fost nevoie de mineri, a constat îngrozit **omul nou**, atunci se-ntîmplă ceva necurat acolo sus. Poliția și armata reacționează ciudat. Procuratura s-a împotmolit încă de la dosarele teroriștilor. Securitatea uite-o nu e, iar primul ministru îi bînuie pe foștii securiști (care foști securiști?) că ei au pus totul la cale în 13—15 iunie. Și, ca și cînd n-ar fi fost deja ajuns de năucit de cîte i se întîmplă,

omul nou se trezește pus în fața unui program de guvernare cu totul altcumva decît bănuia el. Terapie de șoc?! Tăiat în carne vie?! Păi parcă altfel ne-am înțeles înainte de alegeri! Începînd cu și de la stăpînire, **au sărit în aer toate instanțele de autoritate.** Biserica? Hai să fim serioși, că pînă la Dumnezeu te mîncă sfîntii și popii! Oricît s-au străduit ei noii guvernanți mergînd pe la tot felul de slujbe și parastase, bătînd cruce peste cruce în prim plan, e greu să reclădești peste noapte ce s-a distrus în jumătate de secol. Intelectualitatea? Scriitorii (și filosofii) noștri disidenți? (Bine măcar că Noica și Mircea Eliade au murit, căci precis n-ar fi scăpat neterfelii.) Trădătorii huiduiți la scenă deschisă. Să muncești cinstit? Păi bișnițarii și curvele forfotesc în voie și se pricopsesc pe ză ce trece, domni se plimbă prin străinătăți iar alții să muncească cinstit !?

Supus la încercări prea grele, **omul nou** agonizează. Oamenii rămîn doar bieți oameni, năuciiți, deziluzionați, neștiind în cine și ce să mai creadă, dar îndrîjiți să trăiască mai bine, fie ce-o fi. Poate că într-adevăr **morții nu ne lasă.** Haosul în care s-a ajuns ar putea foarte bine să ducă direct într-o nouă dictatură. Dar nu neapărat...

Credeți în minuni? La această întrebare, toți, dar absolut toți ziarisții acreditați la Palatul Națiunilor din Geneva au răspuns afirmativ, iar dacă au ajuns să fie trimiși acolo, n-or fi ei ultimii oameni. În definitiv, cum spunea Cioran, „...ce ne mai rămîne decît să mergem spre capătul soartei noastre aruncîndu-ne într-o viltoare din care gradul nostru de frenezie ne va scoate învingători sau învinși.“

Șerban Lanescu

Cosmos și haos

poate, pentru prima dată cînd am sentimentul că o lectură conjuncturală poate fi o cale spre un adevăr liber-publicabil și cînd semnificațiile unui text, în loc să fie întunecate de presiunea evenimentelor, se decantează mai ușor și ne lămuresc, chiar întimplările confuze prin care trecem. Cartea *) pe care am citit-o recent (!) participă la o **dublă actualitate**, una previzibilă și de suprafață, alta de adîncime și cu totul surprinzătoare.

Cea dintîi s-ar înscrie în afit de frecventul azi **gen** al dezvăluirilor publice, la **specia** numită „viața grea a manuscriselor” în regimul de dinainte de 22 Decembrie '89. Eseurile de mitologie ale lui Andrei Oișteanu fuseseră încheiate spre finele lui '85, predate spre publicare **Editurii Eminescu** în '86 și, după o zadarnică așteptare în sertarele acesteia, duse în '88 la **Editura Minerva**. În acest lung răstimp, variante ale unor capitole au putut fi citite datorită unor redacții precum cele de la **Viața Românească**, **Revista de istorie și teorie literară** sau **Revista de Etnografie și Folclor**. Aceste peripeții editoriale sînt însă trecute sub tăcere în **Nota** autorului, ce se află pe coperta a treia (interioară), menționindu-se în schimb altceva:

„În mod arbitrar, cenzura a impus excluderea din text și din notele bibliografice a numelor unora dintre autorii citați, plecați din țară sau considerați indezirabili de vechiul regim dictatorial. Dat fiind că la data de 22 Decembrie 1989 volumul se afla într-o fază avansată de tipărire, le menționez numele aici și nu la locurile unde s-ar fi cuvenit: **Petre Alexandrescu**, **Monica Brătulescu**, **Constantin Eretescu**, **Octavian Paler**, **Ion Talos**. Sper ca alștei de practici să rămîină doar o tristă amintire”.

Dincolo de actul de reparație morală, transpare din fragmentul de mai sus și una din **metodele** prin care în deceniile cenzurii C.C.E.S. se putea păstra fapturii intelectuale un minim de demnitate și profesionalism. Era de neconceput ca într-o lucrare de folclor, de exemplu, să nu ieși în discuție cărți fundamentale, cum e cea a lui Ion Talos despre jertfa zidirii ori cea a Monicăi Brătulescu despre colinde și atunci dădeai pasaje semnificative din ele, le menționai titlul însă nu și autorul. Devenite „anonime”, rîndurile își camuflau temporar părintele, fără a păgubi prea mult pe cititorul obișnuit și făcîndu-l să suridă pe cel avizat. Și tot un zîmbet ne smulge și răsfoirea paginilor despre mitologia populară românească în context european

pe care le avem acum în față. Fiindcă, zăpăciti de arbitrarul propriei lor meticulozități fără scrupule, cenzorii au eliminat numele lui **C. Eretescu**, plecat „legal” și expert în probleme de folclor, dar l-au lăsat pe cel al lui **Ioan Petru Culianu** (Couliano), „rămas” și afirmat în Occident ca istoric al religiilor (citad, printre altele, pentru volumul despre eros (!) și magie (!) în Renaștere).

Dar să revenim la impactul de adîncime al recente lucrări a autorului „**Grădini de dincolo**” și al „**Zoosofiei**” (1980). Andrei Oișteanu a fost obligat să lase pe copertă doar un lung „subtitlu”, și să renunțe, pentru a putea salva demonstrația de substanță, la titlul original, care era **Cosmos și Haos**. Oricum esența demersului său continua să ne îndrepte în această direcție: „...pornind de la un număr mare de motive mitice diferite — am încercat” spune A.O. într-un **Cuvînt înainte** — „să delimităm coordonatele unui model de gîndire arhetipală, pe care l-am numit convențional «**Cosmos și haos**»”.

Mentalitatea și comportamentul sătenilor români, de azi și de ieri, exprimă prin colinde sau cîntece de petrecut (de înmormîntare adică), prin legende sau basme, tocmai variatele modalități în care haosul atacă rînduiala lumii și felurile trăiri estetice și sentimentale prin care tîranii au sperat în victoria „Cosmosului”. Ei știau că numai Binele e cosmic, e orînduit frumos și cîstit în timp ce Răul îl simțea ca izvor de monstruoziitate și urîtenie. Pentru viziunea tradițională, nu de demult, ci din zilele și satele de azi, **răii** produc **nonordinea**, rînduiala mincinoasă și perisabilă ce provoacă și profită de haos.

„Boala, moartea, fuțuna, eclipsa, cutremurul, invazia inamicilor etc. sînt receptate ca fiind ipostazieri ale Haosului, care disturbă rînduiala Cosmosului”. Omul de la țară reacționează firesc față de aceste năpaste, nu le neagă prezenta ipocrit (precum dogmaticul), ci le contracarează printr-o permanentă speranță. Să nu (mai) credem că satul tradițional ar fi dispărut. E drept, el a fost demolat, ciuntit și sărăcit, dar a păstrat acea **minimă morală**, ale cărei principii au ieșit la iveală în zilele și nopțile purificatoare ale **orașelor** martirizate și revoltate din România. Trăsătura de unire dintre grupurile sătești din sărbători și grupele urbane de protestatari pașnici o constituie o **anume calitate sufletească**, un anume tip de acțiune și simțire. Ele au existat dintotdeauna în noi, ne-au apărut fără să știm de cel rău,

iar în decembrie '89 sau în serile Golaniei au izbucnit făcîndu-ne să scăpăm, aproape în pofida noastră, de la o apocaliptică pingărire. Despre cel care și-a păstrat o mentalitate **participativă**, A.O. subliniază că „nu se comportă ca un spectator pasiv... ci participă activ, cu mijloace mitico-rituale, la regenerarea cosmosului urât și la restabilirea ordinii...” care este temporar tulburată. De altfel „bună parte dintre legende, colinde, balade, descințete (prin recitarea lor) și ceremonii, ritualuri, gesturi magice (prin practicarea lor) au ca ultim scop menținerea sau restabilirea **rînduilei lumii**”. Apare aici atînsă vasta temă a sărbătorilor și revoluțiilor, ca singure arme prin care omul de rînd își instaurează singur fericierea. Dar marele merit al eseistului constă în surprinderea funcției de **destabilizare a rîndului**, care se află nuclear în multe creații folclorice. Capitolele care deschid și închid această carte, **Motive și semnificații mitice în colinda tip „Furarea astrelor”**, respectiv **Labirintul — Ordine și Haos**, se referă cu precădere la un asemenea proces simbolic și afectiv. Din primul am putea alcătui chiar o micro-antologie, într-atît de sugestive și actuale sînt citatele. „Dracii numai de Crăciun și de Anul Nou nu umblă și nici o altă necurătenie, căci se tem de băieții care umblă cu colinda” căci cele 12 zile de deschidere a cerului dintre Crăciun și Bobotează aduc „o stare paradisiacă”. În multe colinde e vorba despre o luptă mitică declanșată de răpirea, ascunderea, înghitirea de către demon a unor însemne divine, act care produce regresivitatea temporară a Cosmosului în Haos: „Iuda cheia mi-a furat / Și în rai că s-a băgat / Multe lucruri și-a

luaț / Luă luna cu lumina / Soarele cu razele / Scaunul de-mpărăție / Și bățul de vitejle”. În cîntecele din simbolică **Prădarea raiului**, A. Oișteanu semnalează ca principal **Motivul trezirii**: „Scoală Doamne, nu dormi / Că de cînd ai adormit /... / Și lumea s-o păgînit /... / De-atunci nu-i rod în bucate / Nu-i nici griu, nici nu-i secară / Numai neghinioară goală”. Restaurarea tradițională a lumii nu e făcută însă doar de eroii care se trezesc, ci și de **eroi care își asumă frica**. „Curațul nu este... echivalent cu lipsa de frică... ca urmare, a înfrunța o ființă de care nu îți este frică nu reprezintă un act de curaj”. Lupta mitică cu demonul, în legende europene sau iraniene, e urmarea unei unanime demofobii, și devine victorioasă numai atîta vreme cît eroul intră în contact cu principala armă a lui Scaratochi sau Tiamat, (sau a Securității; zicem noi, actualizînd fortat și nu prea). Aceasta e **Spaima**. Eroii epicului folcloric (ca și cei ai protestului stradal) își exorcizează spaima, și astfel înving haosul din societate și lume, instaurînd, mai întîi în sufletul lor, principiul cosmosului — **legea neînfricării**.

Andrei Oișteanu cuprinde în eseul său o originală discuție despre **tema potopului** în folclorul românesc, despre **palinul cosmic** sau despre **balaur și solomonar**. Desi aceste capitole particulare, și ele „arhetipul luptei dintre bine și rău, din motive de concizie, voi evoca aici numai capitolul final, cel care discută semnificațiile **labirintului**. Tocmai fiindcă noi toți încercăm senzația (speranța) unei ieșiri la lumină dintr-o întunecat și neînțeleasă (dar mortală) construcție. A. Oișteanu pleacă de la o definiție din 1982 a lui Norbert Miller („Labirintul nseamnă ordine”) și vrea să demonstreze dreptul la această parafrază: **Labirintul înseamnă haos!** Labirintul e haos — pentru că e o ordine represivă, iar orice ordine, nu numai simbolică, ci și socială, represivă e un haos de tip labirintic, în care mori nu fiindcă te înghite fiara, ci fiindcă te rătăcești. Important e însă faptul că Tezeu ucide Minotaurul, descifrîndu-i mai întîi ascunzătoarea, deci parcînd înspăimîntat, dar atent și gînditor, sistemul. Și făcînd aceasta **cu miinile goale**. Din cartea de mitologie populară, transpare un **tip de erou**, comun tradițiilor rurale românești sau celor inițiatice orientale, caracterizat prin trei victorii asupra lui însuși, care îi vor da automat supremația asupra dușmanului. **El e cel care se trezește din somn, cel pe care spaima nu-l paralizază și, mai ales, cel care luptă cu miinile goale**. Aceste semnamente sînt însă atribute comune atît protagoniștilor lumii de vis a mitului clasic ori popular, cît și oricărui ce vrea să instituie, hic et nunc, o **Societate civilă** opusă, din principiu, așa-zisei ordini a labirintului dictaturilor.

Paul P. Drogeanu

*) Andrei Oișteanu, **Motive și semnificații mito-simbolice în cultura tradițională românească**, București, Editura Minerva, Seria Universitas, 1989.

povestea vorbeii

Management

titlul de mai sus e înșelător. În realitate, nu mă interesează cuvîntul **management** în sine, sensurile sau gradul de adaptare a formei lui. Îl folosesc așa cum e folosit în ultima vreme: cu valoare magică, cu convingerea că simpla sa prezentă poate schimba un text prăfuit de economie politică marxistă în discurs științific modern. Am în față un articol cu titlul rebarbativ: **Marcant conținut metodologic-aplicativ**; speranța că ar fi vorba de o parodie se destramă repede; e un text serios apărut într-un săptămînal ne-oficios (Opus 25/1990, 4). Conținutul textului poate fi corect (just, era să zic); nu rămîne mai puțin fascinantă impresia imediată că singurul corp străin din el e cuvîntul **management**: înlocuindu-l cu orice altceva (de exemplu cu „creșterea pro-

ductivității muncii pe baza organizării mai bune a producției și a muncii”, sau cu „perfecționarea întregului sistem de conducere democratică a vieții economice” — citez dintr-un mai vechi Raport la un mai vechi Congres...), articolul ar redeveni un exponent fără fisură al stilului economico-politic de pînă mai ieri (un anume progres s-a făcut, totuși, prin înlocuirea atîtor cuvinte cu unul singur).

Modelul care stă la baza textului și îi determină structura logică și sintactică are câteva trăsături bine fixate de o practică lingvistică îndelungată: de exemplu, tema progresului constant, care se manifestă prin leit-motivul „tot mai” (proces „tot mai complex și viguros”, „element tot mai important”, „dobîndirea unui tot mai amplu caracter”) și prin permanenta raportare la axa temporală („în faza de început”, „treptat”, „în faza maturității”, „în condițiile intensificării...”). Să nu se înțeleagă că ar avea cineva ceva împotriva studiului în perspectivă istorică al unui fenomen; dimpotrivă, numai

că abordarea istorică însăși pierde prin supunerea față de o schemă abstractă, aplicabilă mecanic. Lexicul specific acestei viziuni e extrem de unitar și de bine reprezentat în text: a deveni, dobîndire, proliferare, creștere, intensificare, salt.

Caracterul dual al determinărilor e tot un manierism al limbajului științific de lemn, pe care l-am mai observat, și altă dată, în unele texte noi și democratice. În studiul de care vorbim acum, oroarea de unic se manifestă lingvistic prin perechi de genul: „evoluuții cantitative și calitative”, „un mare număr de metode și metodologii”, „parametri constructivi și funcionali”, „înțelegerea și însușirea”, „complex și riguros”, „dublul caracter al conducerii de știință și artă” sau prin compuse: „metodologico-aplicativ”, „economico-social”, „descriptiv-enunțiativ”. Frecvent e și tiparul „X... precum și Y” (cu varianta „X... ca și Y”), folosit în construcții mai complexe. Adjectivul antepus aparține aceluiași stil; nu întîmplător, el e întotdeauna un intensificator și un apreciativ: „pronunțata sa abordare”, „ample tendințe descriptiviste”, „marcant caracter intuitiv”, „tot mai amplu caracter metodologico-aplicativ”, „expresie (...) a marilor progrese”, „un mare număr de...”, „o largă proliferare”, „o puternică amprentă”, „accelerate evoluții”. Schematismul sintactic și clișeul lexical îngreunează considerabil accesul la ideile textului — tocmai pentru că orice cititor le asimilează zgomotului de fond, lipsit de sens, al discursului de tip totalitar, față de care s-au creat de mult mecanisme de apărare. Textul conține, firește, și mărcile

abuzului de generalități (frecvența infinitivului lung), ale caracterului impersonal și pasiv al enunțului; în inventarul de termeni și formule prin care ne apropiem de reconstituirea integrală a articolului intră și bine cunoscutele: „o contribuție esențială”, „prioritar”, „pe bază de”, „intensificarea eforturilor”, „cu bune rezultate”, „creșterea calității” ori clișeul metatextual „în final considerăm necesar să subliniem că...”. În fond, de ce să nu crezi că e vorba despre **management**?

Ar mai trebui adăugate două obiecții, la două încălcări ale neutralității terne: nu construcția „se impun mai multe evidențieri”, în care substantivul **evidențiere** preia (ca infinitiv lung al verbului a **evidenția**) un sens specific locutiunii „a scoate în evidență”; or, el e consacrat cu sensul de „recunoaștere publică a meritelor cuiva”. Apoi mai apare și formularea „exercită o puternică amprentă”, combinare improprie a verbului neologistic cu un substantiv folosit ca metaforă uzată în alte structuri. De altfel, stilul abstractizat și lipsit de naturalețe e marcat de evitarea sistematică a cuvintelor fundamentale și a expresiilor curente: în exemplele de mai sus, verbele a **scoate** (în evidență) sau a **pune** (amprenta) trebuiau evitate cu orice chip, pentru că nu corespundeau unei anumite idei constrîngătoare despre limbajul științific (în speță, al economiei). Acesta își mai permite totuși din cînd în cînd cite o îndrăzneală, cite o nebulie — și atunci vorbește despre **management**.

Rodica Zafiu

Rosa del Conte în „Bibliotheca romanica“

S-ar părea că cei care vorbesc despre un moment mai puțin prielnic literaturii au dreptate. A trecut ca și neobservat un dublu eveniment cultural, de o amploare care altă dată ar fi provocat numeroase comentarii: apariția traducerii lui Marian Papahagi din Rosa Del Conte, **Eminescu sau despre Absolut** (Editura Dacia, Cluj, 1990) și, legat de această traducere, inaugurarea colecției **BIBLIOTHECA ROMANICA**, în care vor putea să apară în continuare toate marile lucrări străine despre cultura, civilizația, limba sau literatura noastră.

Și totuși, pentru că nu mă număr printre aceia care cred că în acest moment al evoluției societății românești, cronică ar trebui să-și schimbe înfățișarea sau, și mai rău, că, cel puțin deocamdată, cronicile literare sînt de-a dreptul inutile, voi scrie și despre această carte cu sentimentul deplină utilității. Este adevărat, în timpul războaielor muzele amuțesc. Dar, iată, nu tac artiștii. N-am să merg cu gîndul atât de departe, amintind că în timpul rebeliunii legionare din ianuarie 1941, Călinescu și-a păzit toată noaptea, pe o bancă de lângă Fundațiile Regale, manuscrisul **Istoriei** sale literare, ori că rușii s-au mîndrit după război cu exemplul unuia din marii lor filologi, care în timpul bătăliei de la Stalingrad continua să lucreze în Biblioteca orașului la o ediție Dostoievski. Am foarte clar în minte imaginea celui bătrîn savant, cu paltonul pe el și căciula pe cap, ciupînd cu degetele ieșite prin mînușă spartă, dintr-un colț de piine și răsfoind manuscrisele de pe masa de lucru. (În paranteză fie spus, în România ultimilor cinci-șase ani, eroismul acesta al cercetării pe frig și în întuneric devenise, în aproape toate bibliotecile din țară, monedă curentă, multiplicată în zeci sau chiar sute de exemplare). Lucrurile se pot explica și fără aceste imagini patetice, căci atît timp cît mai apar cărți, misiunea cronicarului literar e să le înregistreze și să încerce să le explice, realizînd mai întîi pentru contemporani, și apoi pen-

tru posteritate, o acțiune pe care structuraliștii praghezi au numit-o de **concretizare**. Adică (în cîteva cuvinte) de fixare a unei imagini a receptării, în funcție de sistemul de norme culturale și estetice ale unui individ și, prin el, ale unui anumit grup literar.

Pentru eminescologi, cartea Rosei Del Conte (**Eminescu o dell'Assoluto**, Modena, 1963) este o lucrare clasică. Mircea Eliade, care a recenzat-o imediat după apariție în revista **Belfagor**, a numit-o „cea mai vastă monografie închinată, într-o limbă streină, lui Mihai Eminescu“, profesoara Zoe Dumitrescu-Busulenga o consideră, într-un foarte dens **Cuvînt înainte**, „una din cele mai strălucite care s-au scris vreodată“, iar în **Prefață**, editorul și traducătorul Marian Papahagi o „așează „alături de marile exegeze românești asupra subiectului“.

Cu o metodă care unește **critica de gust** (capabilă să realizeze, prin parafraze și prin rezonanțe, legătura aproape muzicală dintre exeget și text) cu **variantistica** și critica filologică sau culturală, Rosa Del Conte examinează în prima parte a cărții sale **Principalele teme lirice** ale poeziei eminesciene, privită în totalitatea antumelor și a postumelor și luminată adesea cu ajutorul prozelor și chiar al gazetăriei. **Intră aici tema „morții tinere“ și a răzvrătirii, tema devenirii cosmice, sentimentul istoriei, cristologia și religiozitatea eminesciană, figurile divinului, timpul, în fine, iubirea**, care este, pentru Eminescu, „categoria existențială cea mai autentică“, dar și cea mai contradictorie. Pe această cale a analizei unor teme înțelegem mai exact ceea ce ne uimește de fiecare dată la Eminescu: setea de perfecțiune dubla sa vocație eroică (a titanismului etic și a celui metafizic), sentimentul religios care își asumă atît erosul cît și drama devenirii cosmice. Dar, ceea ce este mai important, prima modificare substanțială de perspectivă asupra lui Eminescu se produce chiar de aici. În punctele cele mai vii ale interpretărilor sale de teme, Rosa Del Conte deplasează accentele de la sistemul de referințe tradiționale

pentru eminescologia românească (romantismul german, Schopenhauer și Kant)), pe care nu-l neagă, spre un sistem de referințe considerate mai proprii (Rudolf Otto, cu **Das Heilige** sau H.C. Puech, din **La gnose et le temps**).

Și mai spectaculoasă este această modificare de perspectivă în partea a doua (**Aspecte ale artei și ale limbajului eminescian**) sau în **Apendice**, în legătură cu care teza centrală a Rosei Del Conte e că, prin poezia sa, Eminescu șterge ruptura produsă la noi în jurul anului 1830, între o modernitate recent dobîndită și un trecut numit de ea „**humusul cultural autohton**“, adică acel spațiu al tradiției cîntărești și orale în care intră ortodoxismul și cărțile populare, împreună cu operele lui Origen și Maxim Mărturisitorul, ale lui Ioan Damaschinul, Ioan Gură de Aur sau Grigore de Nyssa.

Cu ajutorul studiilor de detaliu ale unor Cartoian, Emil Turdeanu, Iorga sau Demostene Russo, dar mai ales trecînd prin „biblioteca“ eminesciană, reconstituită de Al. Elian („**Eminescu și vechiul scris românesc**“) sau, mai înainte, de G. Zane („**Cîteva știri despre Eminescu**“, în **Revista Fundațiilor Regale**, 2 1939), Rosa Del Conte ajunge la concluzia că la Eminescu „acea cultură europeană, aceea «modernitate» care îi năucește pe contemporanii lui, care și-o vor însuși ca pe o superficială și uneori caraghioasă travestire, se altoiește pe o sedimentare culturală autohtonă, pe care el a acumulat-o printr-o memorie prodigioasă și o emoțivitate mereu receptivă și vibrantă, încă din anii cei tineri“. Cu o formulă

foarte fericită, în cazul lui Eminescu avem de a face cu „o originalitate care e întîi de toate o moștenire“.

Pornită din dilema lui Ibrăileanu, pentru care Eminescu era un eveniment aproape inexplicabil în literatura noastră, demonstrația Rosei Del Conte ne face să ne gîndim la impresionantul „lant de aur al lui Homer“ (**Aurea Catena Homeri**, scriere alchimică din 1723, utilizată de Jung), care începe cu Hermes Trismegistul și îi cuprinde pe toți cei capabili să pună pămîntul în legătură cu cerul.

În ce măsură teza centrală a cărții Rosei Del Conte este exactă se poate vedea și din acest spectaculos detaliu. Vorbind despre unele „imagini și epitețe“ inspirate dintr-o mai veche tradiție cîntărească, Rosa Del Conte intuiește că în punctul de plecare al postumei **Cînd te-am zărit Verena** ar putea fi vorba de tradiția textelor „de disciplină ascetică“, un fel de „călăuze pe care duhovnicii obișnuiau să le propună fiilor lor spirituali“. Și, în legătură cu o strofă în care s-a văzut influența lui Baudelaire: „tonul macabru al acestei meditații, înainte de a fi apropiat de Baudelaire, poate fi apropiat de acela care predomină în slujba de îngropăciune...“ Chiar dacă trimiterea e aproximativă, intuiția cercetătoarei se dovedește exactă. Puțin mai tîrziu, Ion Crețu a dovedit, în „**Izvoare vechi folosite de Eminescu în scrierile sale**“ (**Viața românească**, 10/1965), că la baza acestor strofe se află **Cärticica sfătuitoare pentru păzirea celor cinci simțuri**, alcătuită în grecește de monahul Nicodim, de la Sf. Munte, și tradusă în românește de un anonim, în 1819. Această scriere a fost în posesia lui Eminescu și apare în lista bibliografică alcătuită de Al. Elian în 1955.

Două lucruri ar mai fi de observat în legătură cu această carte.

Mai întîi că prin ea Eminescu își confirmă încă o dată universalitatea („îmbogățim astfel patrimoniul nostru spiritual, spune la un moment dat autoarea, și acela al omenirii, cu o voce care, deși se inserează istoricește în climatul de idei al secolului al XIX-lea, ne surprinde și ne atrage prin consonanța ei cu simțirea noastră“).

În al doilea rînd, că eminenta lucrare a Rosei Del Conte a stimulat, încă din momentul apariției, cercetările noastre de eminescologie și că, de la Zoe Dumitrescu-Busulenga și Ion Crețu, pînă la Ioana Em. Petrescu sau Mihai Zamfir, valoarea modelatoare a cercetării profesoarei italiene se face puternic simțită. Este încă un motiv pentru a începe cu această carte savantă nouă noastră **BIBLIOTHECA ROMANICA**.

Florin Manolescu

pretexte

Despre o prezență absentă

Nu știu care va fi rezultatul economic și politic al evenimentelor din decembrie '89. După opt luni am avea argumente și pentru îndoială și pentru speranță. Un lucru mi se pare însă incontestabil; sub raport moral „miracolul“ decembrist a fost un eșec. O spune întristător de limpede (între altele) resurecția imensei majorități a adulților pulici ai ceaușismului în cap cu echipa scatofagă care se străduie, azi, să ne convingă că „democrația“, „națiunea“, „România mare“ ar fi fapta viscerelor iar nu a gîndului. Oameni care ar fi trebuit, din decembrie, să tacă cel puțin tot restul vieții lor (precum C.V. Tudor, A. Silvestri, D. Zamfirescu, etc.) au nerușinarea de a se prezenta în chip de justițiar în materie de patriotism și libertate, alții, care au servit cu galopantă devoțiune cauza soșiei lui Pericle (precum E. Florescu), ne învață azi cum să nu ne întoarcem la comunism, în fine foștii dobermani din expediția de vînătoare a fostului regim în contra spiritului liber sînt actualii saint-bernardi ai salvării naționale întru democrație și europenism. Într-un asemenea context de abandonare a legii morale sigur că omul de fiecare zi, cetățeanul fără veleități de ghid public ajunge să nu mai priceapă nimic și, încă mai rău, să nu mai aibă încredere în ceea ce i se propune, chiar dacă miezul acestor propuneri e, principal, folositor. Cîtă vreme lasă loc satanismului schimbării la față de felul amintit mai sus, tradiționala noastră toleranță nu-i deloc un motiv de mîndrie națională ci mai curînd unul de mîhnire. Noroc însă că într-un asemenea context există și oameni mai mult sau mai puțin compromiși, cu sau fără voie, în anii din urmă ai

dictaturii, care atestă prin absența lor din vacarmul publicistic de acum că legea morală nu le e străină și că sînt gata să plătească în plan moral greșelile de odinioară din același plan. Absența lor, în situația cînd ceilalți, mult mai vinovați, sînt atît de prezenți constituie pe de o parte o dovadă de simț moral, iar, pe de alta, o nedreptate flagrantă.

Este și cazul lui D.R. Popescu, prozator și dramaturg de prima linie, președinte ne-ales al Uniunii Scriitorilor între 1981 și 1989, cel căruia i se pune în cîrcă tot raul prin care a trecut breasla scriitoricească în ultimul deceniu dar care, de e să judecăm drept și în cunoștință de cauză, n-a comis alt abuz decît acela de a nu-și fi respectat propria reputație literară, mai exact de a nu fi demisionat de la prima încercare a puterii politice de a strivi bruma de democrație din sinul instituției scriitoricești. Am zis de atare demisie ar fi tras după sine desființarea Uniunii — vis mai vechi al dictatorului — și sînt mulți cei care știu că, fie și numai în ultimii ani ceaușisti, D.R. Popescui neputînd să prevadă finalul din decembrie trecut, dar bănuindu-l pentru cîndva, și-a asumat toate riscurile, inclusiv cel al compromiterii personale pe termen lung, spre a evita sau măcar a amîna dispariția Uniunii Scriitorilor. Sînt de acord că talentul, oricît de mare, nu poate scuza deraierea de la legea morală sau alunecările ideologice extreme, cel puțin în timpul vieții celor care au fost contemporani cu respectivul talent deraiat și încă un timp peste, știm că francezii nici astăzi, după o jumătate de veac, nu au uitat derarierea onora din marii lor scriitori, a lui Celine bunăoară. Dar nu-i mai

puțin adevărat că noi n-avem un Celine, adică un mare scriitor care să fi colaborat asiduu și convins cu o ideologie și o politică de tip fascist (pentru mine comunismul ceaușist e tot specie de fascism). Colaboraționistii noștri de marcă, „perfect“ convinși (gen. C.V. Tudor) au fost spirite mărunte, indivizi cu talent de tot modest în vreme ce scriitorii mari, dacă au colaborat, au făcut-o epidemic, oportunistic sau ocazional. (În paranteză fie spus, ce-i reproșez lui Eugen Barbu, pe lângă infectarea gravă a climatului literar, nu e că a colaborat cu „geniul Carpaților“, clădindu-i temple, — nici n-a făcut-o pe cît alții —, ci că a colaborat cu colaboraționisti de teapa lui C.V.T., dar asta e o chestiune ce implică investigații psihologice serioase și multiple, poate n-ar fi rău să le și facem cîndva pentru ca fiii și nepoții noștri să fie cît de cît lămuriiți). Dealtfel, absența unui Celine la noi, a unui mare spirit electricizat satanic, spune mult despre rezistența la fanatizare ideologică a bunului nostru simț religios.

D.R. Popescu, scriitor cu adevărat important, n-a fost nici el un colaboraționist în sensul plinar nociv al cuvîntului. Cine-l consideră astfel se pune în tipar maniheist și, pe deasupra, produce confuzie nu doar injustiție. Cuvîntarea lui la Congresul al XIV-lea al defunctului partid de familie — de la care i se trage, în principal, marginalizarea de azi — a fost, știu asta cu siguranță și repet, o știu la fel de bine și alții, un gest de sinucigaș care speră să-și salveze astfel convivia. N-a făcut-o ca să obțină un privilegiu pentru sine (pușin știu că nici nu era agreat la „curte“) ci ea să nu piardă un drept al breslei pe care, totuși, o reprezenta. Că asta era o puerilitate — e clar, că nici așa gestul său nu e moralmente scuzaibil — e la fel de clar, dar niciodată pentru subsemnatul n-a fost și nu va fi totuna un om care face rău vrînd să fie bine și unul care face rău vrînd să fie rău. Iar modul demn al comportării sale din 23—28 decembrie în fața consiliului ales al Uniunii scriitorilor precum și demnitatea orgolioasă a tăcerii în care continuă să stea mă fac să cred că nu mă înșel în ce-l privește. Faptul că despre literatura lui nu s-a vorbit nimic în aceste opt luni de lume nouă mă îndoiesc că va face gloria intrasiguranței noastre. Legat de cele spuse la începutul acestui text, faptul cu pricina nu face decît să sublinieze ciudata înțelegere a a legii morale în publicistica noastră de azi. Cum nu cred că tot raul e spre bine dar cred că binele înainte de a fi relativ la sine e totdeauna relativ la rău, îmi place să sper în puterea reparatorie a conștiinței de sine morale, atunci, desigur, cînd ea este. Drept pentru care îi întind colegial mîna lui D. R. Popescu și îi urez, la cei cincizeci și cinci de ani împliniți deunăzi, la mulți ani!

Laurențiu Ulici

matei albastru

Noua libertate

Unde-aș putea să plec,
când moartea-i cea mai lungă plecare
cea mai mare iubire
cea mai bună victorie
ba chiar cea mai puternică faptă
la care nu visează nici un zeu?
Cercul s-a-nchis
în acest infinit singeros.
Numai copiii își vor mai aminti,
bucurându-se, de noua libertate
de-a-și fi frate și soră,
de-a-și fi soră și frate.

Lor, Nicolae Velea și Grigore Hagiu

Poate că moartea este singura
incercare,
cea mai adevărată și mai curată:
să te agăți de ideea neturburată
a unei raze din depărtare.
Atunci când viața nu mai are nici
o valoare
să te mai ții de ea este o încăpăținare
ciudată
mai banală decât oricare
beție a puterii însingurată.
Să te retragi, mai bine,
sub lespezea unui mormint,
să nu-ți fie rușine
și să nu-ți fie frig și nici teamă
de vreun cuvânt.
Aceasta este lecția pe care mi-ai dat-o,
tu, frate Nicolae și tu, prietene Grig.

Ființa mea de viață zadarnic mă
zbat-o:
sînt victorii ce nu mai aduc nici un
cîștig.

Peisaj

Ca un leagăn era pășunea
de mătase verde.
Acum e uscată.
Maică-mea cum știa să dezmierde
și să-mi spună povești
despre fete frumoase!
Copilăria mea, unde ești?
Culegeam peretele pădurei
pentru domnul învățător.
Acum ele cad la pămînt
și putrezesc și mor.
Femeile culeg măcieșe
Pe paiele rămase în cîmp
tractoristii toarnă benzină
și le dau foc.
Nici bivoliți din primele mele poeme
nu au mai mult noroc.

Atîta vis

Cu mine se întimplă
două minuni deodată:
Tărîmul de dincolo
nu mi-e ascultător
iar vremea de dincoace
am petrecut-o-nchis.
Dacă nu mă nașteam eu
niciodată
n-aș fi putut să-mi văd
atîta vis ucis.

Păsări migratoare

Voi, păsări migratoare,
ce nu cunoașteți iarna
cum se moare
din lipsă de căldură și mincare
ca și prin împușcare
în cuiburi de ninsoare,
cînd vă întoarceți primăvara acasă
aveți grijă ca zborul vostru să nu ne
doară
și îngrijiți-vă de ramul nostru verde
căci soarele victii prea lesne se pierde
printre copaci și case
privit din depărtarea pomilor înghețați.

Moartea de drept

Doamne, cît am așteptat ziua în care
gogorița are să crape,
să-i pescuiască stîrvul umflat
de pe-nșinguratele ape.
Doamne, ziua aceea veșnică
de cînd o aștept
să-l văd întins pe spate
cu miinile-n cruce pe piept.
Și să nu aibă, doamne, nimic al lui,
nici la sîriu de scindură vreun cui.
Dar să nu fie ziua aceea
la judecata de-apoi,
ei să fie chiar într-o joi
(a fost să fie vineri, în 22!)
cînd să nu-l privegheze
pentru năclăiala cea neagră de piine
nici propriu-i ciine.
Era tare nedrept
să fi-așteptat pină-n joia de-apoi
moartea de drept.
Și a venit năpraznică-ntr-o luni,
chiar de Crăciun, cînd oamenii sînt
buni.
Dar cînd va fi să i se umple groapa
fantomei care-a bîntuit prin Europa?

Șantier

Fier-beton implîntat
în pieptul istoriei.
Poetaștrii luminii
se înalță rapid și sigur
sub aripa răzleață
a magistralei:
scripete-al soarelui
peste care rulează
cablul întins al vremii.
Stoluri de macarale uriașe
ca niște gîturi lungi de girafă
gîruetează sensul furtunii.
Țapînă implîntată
în spinarea pămîntului.
Cununa grea de lauri i-o purtăm
înroșită pe frunte.

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

Scrisoare deschisă

Stimate Domnule Redactor-șef,

Cu o uimire vecină cu perplexitatea
am luat act de rîndurile publicate în
pagina a 2-a a numărului din 14 august
al revistei **Luceafărul**, rînduri în care,
fără să-mi aducă nici o obiecție pre-
cisă, domnul Alex Leo Șerban mă
acuză că aș „dezonora” însăși publica-
ția pe care o conduceți.

Domnul A. L. Șerban (dacă va fi
existînd în realitate) este supărat (dacă
am priceput ceva din textul confuz pe
care l-a emanat) că în cele trei sferturi
de filă dactilo pe care am posibilita-
tea să le consacru fiecărei apariții la
rubrica intitulată **Cărțile săptămînii**,
nu am adus o cantitate suficientă de
elogii poetului Gellu Naum pentru vo-
lumul **Malul albastru**. N-am făcut-o
pentru că valoarea acestui autor este
cunoscută și recunoscută inclusiv de
mine. Lucru vizibil pentru oricine a
citit fără prejudecată și minie prezen-
țarea. Există vietăți pe care Dumnezeu
nu le-a dăruit cu vedere (bunăoară so-
bolul sau limbricul), dar, dacă dl. A.
L. Șerban există și are ochi, poate con-
stata că, în numai cîteva rînduri, cîte
am posibilitatea să utilizez, am expri-
mat o opinie contrară celei pe care
domnia-sa încearcă să mi-o atribuie
fără alt scop, cred eu, în afara aceluia
de a mă discredită cît de puțin.

Frazele pe care le scrie dl. Șerban
încercînd să mă coboare în ochii dvs.
și-ai cititorilor nu mă ating. Dar publi-
carea lor în **Luceafărul** — fapt ce nu
se înscrie în dreptul la replica pentru
că nu l-am lezat cu nimic pe dl. Șer-
ban de-a cărui existență habar n-a-
veam și de care continui să mă indo-
iesc — mă mîhneste.

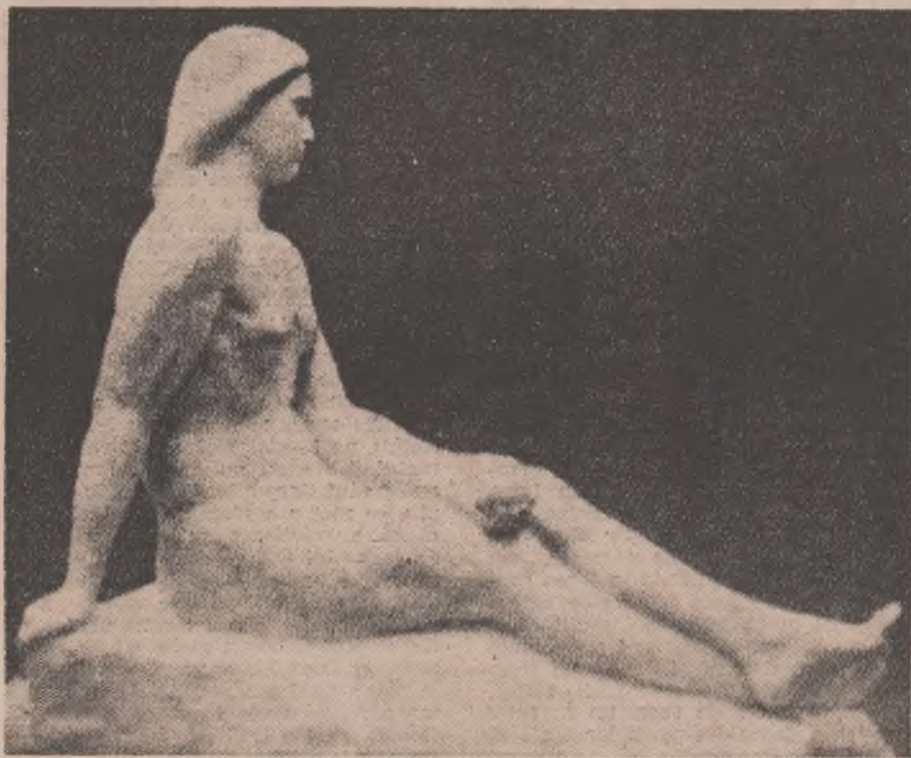
Rămîn, cîtă vreme veți îngădui, al
dumneavoastră fidel colaborator,

Horia Gârbea

Coadă la cărți. Enormă. La li-
brăria Eminescu, între mașinile urca-
te pe trotuar și rîndul celor dornici
de lectură n-ai loc să te strecoari. Ce-i
de făcut? În cazul acesta, cînd cere-

rea este mai mare ca oferta, guvernul
nostru ne-a învățat că este optim să
raționalizăm consumul. De acord. Eu
nu sînt coana Joița să lupt contra
guvernului. Deci propun arondarea
noastră la librării și limitarea consu-
mului. La bucată? N-ar fi echitabil!
Cum să mă compar eu, care cumpăr
trei volume de poezie subțiri-subțire-
le, cu dumneata care iei trei dictio-
nare. Mai bine la kilogram, mai de-
mocratic... Un kil jumate pe lună ajun-
ge? Cred că da, căci socotim la ni-
velul mediu, la cetățeanul mijlociu.
Coadă la cărți deși n-ai de unde alege.
Sau tocmai de aceea. Mă apropii de
coada cozii și mă fac chinez: „Nu
știți ce se dă?” „Cărți, dom’le!” —
vine răspunsul. „Cam ce cărți?” „Ve-
deți în față că ie afișate (?) acolo,
pe tarabă” — intervîine o doamnă.
„Dar oare o să aibă destule, să ne a-
jungă și nouă?” — mă îngrijorez eu.
„Are destule, a adus o camionetă d-
aia mică, un teveu plin”. Cînd am auzit
de teveu mi-am adus aminte de Ac-
tualități și-apoi de faptul că în plină
Americă un japonez l-a bătut pe teren
propriu pe Vargas Llosa. Duminică am
găsit în talcioac Mătușa Julia... cu 35,
adevărată pomană. Am luat-o și
mi-am dat seama că nu-s bun de pre-
ședinte nici măcar în Peru. Cel mult,
umblind pe la cozi și ciulind urechea
la vox populi, să ajung lider de sin-
dicat.

H.G.

UN BĂIAT URA O FATĂ Adrian Lustig Editura Eminescu

Roman subțirel, autor necunoscut,
titlu comercial, copertă și mai și (Dan
Stanciu). Deci sînt două posibilități:
ori e o poveste dulceagă, ori sub coaja
aparenței s-a cuibărit încă un experi-
ment indigerabil de tehnici naratoria-
le suprapuse. Cușă sînt un om cu pre-
judecăți, am trecut la o lectură de ru-
tină hotărît să mă enervez. Dar nu
m-am enervat. N-am reușit. Istoria cu
Sergiu Arvinte, care ura o fată deși
tocmai trecuse de douășunu de ani
este atît de simpatică, atît de elegant
săltată peste creasta valului de melo-
dramă, de bine scrisă, limpede dar nu
fără artificii interesante încît mi-am
zis că nici excesul deducțiilor nu-i
tocmai bun.

Pe la primul sfert am lăsat prejude-
cățile și „tehnica” lecturii profesio-
niste și m-am bucurat ca un cititor naiv
ce încă mai reușesc uneori să fiu.

Adrian Lustig, debutant probabil, a
nimerit-o. N-am ce-i reproșa, nu poate
fi apucat de nicăieri. În limitele pro-
punerii sale este practic inatacabil.

De remarcat mai ales umorul foarte
ușor și spumos deși nu inocent și nici
pornit din vreo tandră iubire de a-
proape. Și nici măcar nu se poate ex-
pedia întreaga lucrare pe motiv de fa-

cilitate căci prozatorul a avut grijă să
atace, chiar dacă nu frontal, chestiuni
a căror seriozitate contrabalansează
comicăria onomastică din text. Care
chestiuni? N-am să vă spun eu. Me-
rită să dați 11 lei (plus 2 timbrul li-
terar) ca să aflați direct de la sursă.

Apostol Gurău SÎMBURE INFLORIT Editura Porto-franco

Editura gălățeană Porto-franco des-
chide spre lume paginile unui roman
prezentat elogios, pe ultima copertă,
de Marian Papahagi și de Cornel Re-
gman. Chiar „novatoare și frapantă” nu
este proza lui Apostol Gurău, dar ea
se ține, bine prinsă la toate încheietu-
rile, într-o stare perfect onorabilă. Au-
torul este un profesionist care uzează
de rutina dobîndită, serie ușor, poate
puțin prea grav, preocupat cu delica-
tete de soarta personajelor.

Titus Cotuna, personajul principal,
este prea onorabil pentru a deveni cu
ușurință simpatic cititorilor. Ceilalți
se-nvîrt în juru-i cu folos, dînd loc la
situații credibile, nespectaculoase dar
interesant prin calitatea lor de a fi
viață și atît.

Seriozitatea și lipsa concesiilor co-
merciale contrabalansează stilul fără
surprize și convenționalismul anumitor
pasaje.

Nu Sîmburele înflorit îl va face ce-
lebru pe Apostol Gurău dar nici re-
proșurile nu se vor aduna asupra-i din
cauza acestui roman ca toate roma-
nele. O carte pe care ni s-ar părea ușor
s-o scriem fiecare dar pe care (incercă-
ți, vă rog!) n-am putea s-o realizăm
așa cum credem. Este și aceasta o ca-
litate a autorului.

Și totuși cartea se uită, cred eu, prea
ușor.

Ion Pillat OPERE 1939-1944 (5 - PARTEA I) Editura Eminescu

Volumul cuprinde Portrete lirice
făcînd parte din „proza” poetului și,
în afară de reflecțiile sale despre Ron-
sard, La Fontaine, Baudelaire, Whit-
man, Rilke, Yeats și alții, conține o
substanțială parte de note, comentarii
și referințe critice aparținînd, ca și
prefata, Corneliiei Pillat. Cartea se în-
cheie cu o prefață amplă semnată de
Mircea Martin în care criticul semna-
lează „clasicismul întrefînuit în fibra
cea mai intimă a spiritului său”, pre-
cum și faptul că ne găsim în fața ce-
lei dintii sinteze românești asupra
poeziei moderne.

Model și adaptare la Alecsandri

În aprilie sau mai 1851, Teatrul Național din Iași juca noua comedie a lui Alecsandri intitulată **Doi morți vii**. Autorul însuși indicase modelul piesei sale în vodevilul francezesc *L'homme blase* al lui Duvert și Lausanne, prezentat în premieră spectatorilor parizieni — la teatrul Vaudeville, desigur — în 1843, iar celor ieșeni de trupa dnei Frisch în chiar anul următor, în octombrie 1844. Piesa autorilor francezi care s-a bucurat de un succes considerabil — F. A. Duvert era de altfel un autor în vogă — a fost adaptată și în limba germană de actorul și comediografii vienez J.N. Nestroy, considerat cel mai important autor comic de limbă germană al secolului trecut; sub titlul *Der Zerrissene* („Nehotărâtul”), ea a fost jucată în 1844 și a fost de asemenea foarte bine primită. Coincidența alegerii făcute de cei doi autori, român și austriac, dintre cei mai cunoscuți și mai iubiți în epoca lor, are darul de a atrage atenția asupra unei situații pe care istoria noastră literară n-a subliniat-o îndeajuns: piesele comice ale lui Alecsandri fie ele originale sau imitații, se integrează într-o foarte largă mișcare europeană în care vechile procedee ale comediei dell'arte și ale farsei populare se întinsec cu noul gust al idilicului Biedermeier pentru a oferi spectatorului burghez de la mijlocul secolului trecut un produs hibrid din punct de vedere artistic, dar foarte apreciat: imagina — puțin idealizată și binevoitor critică — a propriei sale condiții sociale, aflate pentru moment în zona incertă a emancipării dintr-o structură și de o clasă aflată în pierdere de viteză, careia îi invidiază însă atributele și în legătură cu care ezită încă dacă să i se substituie sau să o înlăture cu totul. Această situație se reflectă și în vodevilul amintit, precum și în cele două adaptări la care ne referim, cu unele modificări a căror examinare poate arunca unele lumini nu doar asupra structurii sociale diferite din Moldova timpului respectiv, ci și asupra preferințelor celor doi autori în domeniul construcției dramatice, tipului de comic etc.

Vodevilul lui Duvert și Lausanne cuprinde cam următoarele elemente ale intrigii: în casa bogatului Nantouillet, încă tânăr dar plătis de o existență fără rost, lăcătușul Ravinard — venit pentru o reparație — întâlnește pe vecina proprietarului, văduva dnei des Canaries, prezentă la mina și mai ales la averea acestuia. Dna des Canaries nu era însă alta decât vechea logodnică a lui Ravinard de pe vremea când era doar o modistă frumuseală și săracă, pe care-l parasise pentru o partidă mai bună, cu un nobil bătrîn și scăpat. Impulsivul Ravinard îl provoacă pe Nantouillet, cei doi se încăieră și cad în apă, fiind considerați morți. Belligeranții se salvează însă, fără să știe unul de celălalt, și — convinși că și-au ucis adversarul — se ascund în același loc: în casa arendasului Jean Remy, vechi prieten al lui Ravinard, unde vine și Nantouillet, dezghizat în rindas. În această postură ancilară, bogatul bolnav de spleen descoperă nu numai satisfacția nebanuită a muncii fizice, care-i readuce apetitul pierdut și dragostea de viață, ci și iubirea timidei și blindei Louise, singura lui confidentă. După mai multe peripeții, care duc la demascarea prietenilor interesați doar de

moștenirea lui Nantouillet, cei doi tineri găesc calea spre fericire în instituțiile eminamente burgheze ale căsătoriei și unei activități sănătoase.

Amindouă adaptările păstrează cea mai mare parte a acestor elemente, precum și desenul psihologiei mai tuturor personajelor, motivațiile lor interioare; ambii autori dezvoltă sugestiile caracterologice existente în numele personajelor din original și le întăresc în sensul propriilor tradiții, apropiindu-le și pe acestea la cale de înțelegerea publicului lor: Nantouillet devine von Lips la Nestroy, nobil de proveniență recentă, și Dumitrachi Ghiftui la Alecsandri, arendașul Jean Remy se transformă în Krautkopf (căpătina de varză) la Nestroy și sătrăriul Talpă Lată la Alecsandri, Ravinard este înlocuit de Gluthammer (ciocanul de foc) la Nestroy, nume care sugerează pasiunea ardentă și impulsivitatea, și de Egor, birjarul lipovean, la Alecsandri, Mme des Canaries se va numi Schleyer (văl, cu posibilitatea asocierii unor expresii ca „a lăsa vălul”, adică a intra în lume) în textul german și Ferchezeanca în cel român ș.a.m.d. Nu numai numele personajelor sunt modificate în cele două adaptări, ci și statutul social al unora dintre ele, în special la Alecsandri. Dacă în originalul francez și în adaptarea vieneză se putea concepe un lăcătuș competitor la mina unei mici burgheze, situația era imposibilă în Moldova unde această meserie nu exista practic și echivalentul ei era asigurat de fostii robi țigani, aflați încă în clientela curților boieresti, Alecsandri modifică deci identitatea socială a personajului și-l face birjar, categorie oricum independentă din punct de vedere economic, și-l face lipovean nu numai pentru că această mîscorie era într-adevăr monopolizată de lipoveni, ci și pentru a înlocui trăsăturile particulare ale modelului francez, sugerate de numele său (ravine înseamnă un torent tumultuos), prin caracteristicile convenționale ale grupului etnic respectiv: sentimentalism ușor inflamabil, afectivitate puternică, naivitate dar și bună credință etc. Din această modificare a personajului decurge și o modificare a calității comicii sale. Ravinard nu este un tip comic decît prin consecințele disproporționate ale impetuoșității sale: Egor se plasează într-un spațiu comic diferit, rezizat de regula așteptării înșelate în care se încadrează și lanțul de păcăleli pe care i le trag toți ceilalți, în calitate de îndrăgostit (Ferchezeanca) sau de birjar (Acrostihescu, dar și logodnic), dar și amestecul de vocabule slavone pe care le utilizează în text, avind ca efect o scădere, o sabotare a tensiunii mesajului în sine, care devine, din patetic, ridicol. Este un procedeu caracteristic lui Alecsandri, absent cu totul din modelul francez ca și din adaptarea lui Nestroy, transplantat din comediiile sale anterioare care l-au moștenit, la rîndul lor, din vechea tradiție a teatrului de păpuși, unde apăreau personaje comice caracterizate etnic și implicit lingvistic; turcul, muscașul, ovreul etc.

Tipul și partitura comică a lui Egor se încadrează în tendința mai generală a lui Alecsandri de a sublinia trăsăturile comice ale personajelor și ale situațiilor dramatice. Replicile personajelor din adaptarea românească sînt mai explicit decît cele din original, ele supralicitează și dezvoltă ceea ce era enunțat sau doar

sugerat acolo. În momentul izbucnirii conflictului, Nantouillet îi zice lui Ravinard: „Vous allez sortir n'est — ce pas?“, dar Ghiftui șarjează: „Ei, apoi vrei să te arunc pe fereastră?“, după accident Mme des Canaries strigă: „Là! Là! dans la riviere! noyes tous les deux!“ și apoi comentează în aparteu: „Encore si j'étais sa femme!“, în timp ce Ferchezeanca se desfășoară în gesturi largi și strigăte repetate: „röennind cu spaimă, caută pe fereastră balconului) Vai de mine!... c-o căzut în iaz din balcon!... nu se mai zăresc... poate că nu știu să-noate!... (deznădăjduită). Or să se-nece... și-ncă n-am apucat măcar a mă mărita... (aleargă în fund și strigă) Săriți... săriți... alergați...“ etc. Prin explicitare, personajele devin mai limpezi dar acțiunea își pierde caracterul imprevizibil prin îngroșarea semnelor anticipative. Dacă recunoștința pe care Louise o arată încă din actul I lui Nantouillet — sprijinitor discret al familiei sale în vremuri grele — constituia doar o premisă pentru dragostea sa care se va manifesta ulterior, la Alecsandri lucrurile sînt denunțate încă de la început și Tița, ipostaza românească a Louisei, are expresii cu adevărat premonitorii, căci ea îi spune lui Egor la începutul actului I: „Cînd am aflat că s-a întors din străinătate... știți? de mi-ar fi căzut din cer un logodnic cu păru de aur, nu m-aș fi bucurat așa de mult!“ (declarația se va repeta mai departe încă mai explicit). Și așa mai departe...

Modificările din structura personajelor antrenează la rîndul lor modificări în structura și în construcția piesei. Atît adaptarea lui Alecsandri, cît și aceea a lui Nestroy, amplifică dimensiunile textului original. Față de 10970 cuvinte în piesa lui Duvert și Lausanne, textul lui Alecsandri are 14323 iar acela al lui Nestroy peste 14500, ceea ce înseamnă pentru ambele un spor de cca 30%. Pe de altă parte, repartitia acestui text pe roluri nu rămîne identică. Dacă Nantouillet are o poziție predominantă în piesa franceză (42,8%), care este păstrată aproape neștirbită în adaptarea lui Nestroy (procentajul lui von Lips este de 39,3%), la Alecsandri, întinderea rolului principal scade la numai 32,9%, iar Tița ocupă doar 13% față de 14,3% ale Louisei (12,1% pentru Kathi în *Der Zerrissene*). Cele două personaje secundare masculine, Ravinard și Jean Remy, cărora le revin 11 și respectiv 10,7% din text, rămîn la valori comparabile, atît la Alecsandri (10 și respectiv 9,4%), cît și la Nestroy (12,6 și respectiv 11,3%), însă o diferență de tratament se observă în cazul „intrigantei” din piesă: Mme des Canaries ocupă 10,6 din textul original, procent care scade pînă la 5,8 pentru Dna Schleyer cu o prezență mai stearsă la Nestroy, dar urcă pînă la 16,3% pentru Ferchezeanca, la Alecsandri. Aceste două modificări — scăderea dimensiunii celor două roluri principale ale cuplului pozitiv și creșterea spectaculoasă a partiturii „intrigantei” — nu sînt întâmplătoare și nici fără importanță în adaptarea lui Alecsandri. Cuplurile pozitive au o existență stearsă în comediiile sale, în Nuntă țărănească de pildă, iar cînd au o consistență ceva mai mare este vorba de obicei de adaptări precum cea în cauză, în Scara mișei sau în *Ginerele lui Hagi Petru*; tinerii îndrăgostiți din piesele sale comice par să stea întotdeauna sub semnul sentinței lui Du Bos care afirmă că amorul „jette souvent du ridicule sur les personnages les plus sérieux”. El arată însă o predilecție deosebită pentru rolurile feminine de „intrigant” în sensul unei activități, laborioase și ingenioase în același timp, într-un scop determinat care e de regulă mariajul (al său sau al unei fiice), așa cum sînt Gahita Rozmarinovic în *Iorgu de la Sadagura*, Zamfira din *Piatra din casă*, Chirița din *Chirița în Iași* sau chiar Coinele din primele sale încercări, *Farmazonul din Hir-lău* și *Modista și cinovnicul*. Deși, de

obicei, metodele utilizate nu sînt cele mai ortodoxe și nici scopurile urmărite nu sînt ajunse întotdeauna — cum se întâmplă și în *Doi morți vii* — aceste tipuri sînt privite de autor cu oarecare simpatie, datorată în primul rînd caracterului lor activ și întreprinzător, perseverenței cu care își urmăresc interesul, embrionului de personalitate pe care îl dovedesc toate. În adaptarea lui Alecsandri acest tip nu acoperă doar un rol mult mai întins decît modelul său, dar își extinde prezența și în acțiunea doilea, unde originalul francez o abandonase cu totul, intervenind direct în desfășurarea acțiunii de după presupusa moarte a celor doi rivali; și sînt cît de puțin inventiv era Alecsandri în această privință! Pe de altă parte, chiar profilul moral al Ferchezeancăi este ușor corijat, competitorii (și deci autorul) lăsîndu-i șansa unei reabilitări ulterioare pentru că aceasta, care începuse nu ca modistă, ci ca actriță, este scutită de orice urmări ale faptelor sale cu condiția „să întri iar în trupa teatrului național, ca să câștigi aplauzele publicului...”

Toate aceste adaosuri și modificări față de textura piesei originale schimbă desigur, caracterul comicului și complică desfășurarea acțiunii. Modificările și adaosurile operate de Nestroy aveau în general scopul de a spori motivarea acțiunii și dramatismul ei. Demascarea intrigantei nu se mai produce aici, de pildă, prin simpla întîlnire dintre meseriașul trădat și fosta logodnică în prezența viitorului soț, ci se complică pentru a grada tensiunea și a spori efectul teatral: Kathi aude conversația dintre Madame Schleyer și vechiul ci curtezan, ea raportează întîmplarea lui Gluthammer, care bănuiește identitatea văduvei și-i împărtășește Kathiei suspiciunea sa, aceasta e dezolată că și-a trădat stăpînul și încearcă să-l prevină dar e împiedicată tocmai de Madame Schleyer, apare Gluthammer și scandalul izbucnește într-o notă dramatică („Mach dein Testament, Gluckzerstorer!“ etc.) în care încăierarea și moartea aparentă a celor doi pare rezultatul logic al creșterii tensiunii și nu un accident stupid, o întîmplare neașteptată într-o ceartă păstrată în registrul comic, precum la Duvert și Lausanne. La Alecsandri, dimpotrivă, interesul spectatorului se hrănește din digresiunile pitorești în lumea ficțurii personaj, fără mare legătură cu acțiunea principală: tipurile în special cele secundare, sînt mai bine desenate plastic, chiar dacă nu sînt întotdeauna logice, iar comicul intrigii — oarecum extravagant în atmosfera încă patriarhală a Iașilor de atunci — trece pe al doilea plan în fața comicului personajelor, autohtonizate nu numai prin nume, profesie, încadrarea reusită în geografia socială și mai ales prin limbaj, ci și prin reelaborarea unora dintre ele și încadrarea într-o tradiție deja constituită. Am amintit în acest sens pe lipoveanul Egor. Un alt exemplu este al celor doi prieteni și paraziți ai lui Nantouillet, Poliveu („leux la ridicule”) și Alfred („jeune elegant”) care joacă un rol mai bine conturat în adaptarea lui Alecsandri, devenind — primul — un crai bătrîn, fost adorator al Ferchezeancăi, pe numele său Hagi-Flutur, iar al doilea poetul Acrostihescu, demagog liric din familia „poetului romantic” al lui Matei Millo (1835) sau a lui Sarsailă al lui Heliade Rădulescu (1837). Relaxarea coerenței dramatice, alături de celelalte trăsături amintite — exagerarea limbajului, introducerea unor episoade bufe și artificii precum trapele, stafiile, dezghizări ș.a. sau îngroșarea liniilor caracterologice — împing spectacolul lui Alecsandri spre zona farsei, fără să i-o abandoneze cu totul. El devine astfel mai accesibil publicului local și totodată permite utilizarea unor personaje și unor structuri de oarecare tradiție în literatura noastră, facilitînd treptată configurare a unor tipuri dramatice autohtone care îi vor supraviețui.

Mircea Anghelescu

fragmente dintr-o etică a autorului

Cum l-a omorît George Bacovia pe Gheorghe Vasiliu

a-nceput să-l omoare încă din copilărie. A fost, așa, ca un fel de dat.

Mai întîi l-a omorît mamică-sa. Aproape imediat după ce l-a născut pe „ăla”, pe **gheorghe vasiliu** (unu', acolo, al cincilea sau al șaselea copil din treișpe) și-a dat seama că n-are ce face cu el și-a-nceput să-l folosească la nașterea Celuilalt: **GEORGE BACOVIA**. Ce și-a zis ea, dinna, mama? (O chema Zoia). Băiatul e timid, sensibil, bolnăvicios — trebuie să ne îngrijim de el în mod special, trebuie să ne împlinim și noi odată și-odată velleitățile. Uite! Are înclinații muzicale. Ce-ar fi să-l facem artist? Da. Neapărat! Să-i dovedim acestui bărbat și tată nesuferit lingă care ne-am înrosit viața (domnul Dumitru Vasiliu, mic negustor cu băcănie și circumă în Bacău) că mai există și alte lumi pe lumea asta. Trebuie să-nțeleagă odată și-odată dumnealui că noi — femeie sensibilă — sîntem (și) altceva decît sîntem.

gheorghe vasiliu începea deja să nu mai fie: nici născut la Bacău, nici moldovean, nici nimic. Începea să fie de oriunde. Cel puțîn așa scria despre el **BACOVIA** prin 1923. Iar prin 1965—66, cînd trecuseră deja zeci de ani de la dispariția lui vasiliu, poezia lui **BACOVIA** bineînțeles că se simțea afară de omenire / **Depart** (vezi „Verset divagat”).

Apoi a urmat perioada lungă și vană a școlarizării. „Bacovia” va fi într-un perpetuu dezacord cu rigorile didactice, cu prea multele materii, cu frecventarea cursurilor, cu mediul studențesc, „Bacovia” va fi mereu în contradicție cu exteriorul. De fapt, pe la 30—35 de ani gheorghe vasiliu părăsește definitiv lumea aceasta pentru ca **GEORGE BACOVIA** să aducă, în schimb, pe aici, pe lingă noi, cît mai multă lume de-apoi. **GEORGE BACOVIA** e un fel de stafie-in-viață a lui gheorghe vasiliu. Uneori mă întreb dacă un poet — „cunoscut” în viață și în posteritate de mii și milioane de oameni după cekebrul său pseudonim — nu a fost deja sau nu va fi judecat la Sfînta Judecată după numele lui adevărat, real, cel de botex, aproape uitat pe lumea asta, dar singurul de care se ține cont Dincolo.

Pseudonimul este — în mîntea mea — un simbol pentru modul de existență al poetului din acest secol. Credința modernistă că un cuvînt nu are legătură cu realitatea ce-ar denumi-o și aceea că mai important e să **exprimi** într-un poem totul, decît să **comuni** ceva, oricît de necinsemnat ar fi acea comunicare, aceste credințe au pentru mine legătură directă cu ceea ce în biografia poetilor modernişti este viața lor dedublă în poet și în om, ruptura între numele real și pseudonim. Întotdeauna mă așează

destul de rău pe gînduri faptul că Rimbaud a spus: „Eu este un Altul”, iar Dumnezeu (atunci cînd i s-a cerut numele) a spus: „Eu sînt Acela care sînt”. Orice s-ar crede, contrastul e prea violent.

Agatha Grigorescu (soția) n-a mai apucat să trăiască decît cu **pseudonimul**, cu **BACOVIA**. Nici nu cred c-ar fi suportat să-si petreacă zilele lingă vreun gheorghe. O consider pe Agatha Grigorescu-Bacovia cel mai pur exemplar de membră a „Societății Protecătoare a Muzelor Daco-Române”. Cea mai vajnică S.P.M.D.R.-istă. Ce s-ar fi întîmplat dacă **BACOVIA** ar fi întîlnit o femeie care n-ar fi fost așa de mîndră că are drept soț un mare poet (căreia ea îi tipărește, din banii ei, cărțile)? Ce s-ar fi întîmplat dacă **BACOVIA** ar fi întîlnit o femeie căreia să i se facă dor de gheorghe? Paradoxal, s-ar fi putut ca neurastenia lui „Bacovia” să mai scadă și a **doua perioadă de creație bacoviană** (despre care se spune că, global, nu se poate compara cu prima) să arate altfel.

Bineînțeles că **BACOVIA** a fost aproape obsedat de **dedublare**. Oglinda și oglindirea, ca motive, pot fi întîlnite de foarte multe ori în poemele sale. Afară de pseudonim, bineînțeles că autorul și-a creat și un personaj-alter-ego despre care spune într-un interviu: „Un prieten m-a sfătuit să-l numesc Stan sau Bran, cu nume de oameni. Eu nu văd personajul meu decît în sens simbolic. Asemeni mie sau celorlalți oameni, el trece printr-o serie de stări sufletești, zbatîndu-se între amorul ideal, teoretic și cel real și vulgar. Este lesne de înțeles de ce zădărnicia îi urmează ca umbra și este mereu învins... eroul meu vibrează dureros de cite ori lumea interioară vine în atingere cu cea dinafară”. Eu aș fi fost mult mai liniștit dacă „Bacovia” ar fi putut să-i spună personajului său Mitică

sau Ionescu sau Popescu și nu **Sensitiv** (în text: **Sens**).

Am citit o poveste-parabolă a evreilor din Varșovia despre **Golem**. Acesta ar fi o păpușă modelată din argilă care, prin magie, este inviată și folosită ca fecior, ca fată în casă. **Golemul** nu poate vorbi, dar înțelege tot ceea ce i se cere. Pe frunte îi este scris cuvîntul ebraic **emeth** (adevăr). Această păpușă-vie crește continuu și într-o scurtă perioadă ajunge mai mare și mai puternică decît toți cei din casă. Atunci, pentru a nu deveni periculos, trebuie să-i ștergi prima literă de pe frunte. **Golemul** se transformă la loc în argilă pentru că **meth** (fără e) înscamnă **moarte**. Se spune că un evreu lăsîndu-si **Golemul** să crească prea mult, n-a mai putut să-i ajungă la frunte și atunci — soeriat — i-a poruncit acestuia să-i lege șireturile de la pantofi. **Golemul** s-a aplecat, stăpînindu-l sau i-a șters litera cu pricina de pe frunte dar toată grămada de argilă a căzut peste acesta și l-a omorît.

S-a ales cu multe, foarte multe literatură română, dar „BACOVIA” nu i-a prea slujit prin casă lui Gheorghe Vasiliu. Pe lumea asta chiar că l-a-ngropat definitiv. Sper din toată inima ca măcar pe lumea cealaltă să-l fi ajutat cît de cît. Oricum, ultimele cuvinte ale lui Gheorghe Vasiliu au fost: **vi-ne-n-tu-ne-re-cul**. Și să nu uităm că Ivan Iliev — cel cu moartea sa banală și exemplară — a văzut în ultima sa clipă multă, multă lumină.

Cristian Popescu

POETUL ÎNTRE DA ȘI NU

— Dacă interviurile scrise ar avea și un plan vizual, prima mea întrebare s-ar inseria în marmora unei statui: ai fost numit în primăvara acestui an redactor-șef la revista „Transilvania” din Sibiu. Atât de tânăr și atât de victorios!

— Un redactor-șef e de compătimit, nu de ridicat în slăvi. Prestigiul pe care și-l poate aduce în timp o asemenea investiție și plătit cu vîrf și îndesat. Mă gîndesc, Sănziana, la prestigiul întemeiat pe jertfa, căci orice alt prestigiu e o păstăie goală, fiind o jefuire din prestigiu cristic. În ce privește vîrsta, nu știu ce au toți cu vîrsta mea? La urma urmei, în 1972, cînd lua ființă la Sibiu seria nouă a revistei „Transilvania”, Mircea Tomuș, intemecitorul ei, era mult mai tânăr decît mine, cel de astăzi. Iar condițiile în care viețuiau — mai exact: supraviețuiau — publicațiile noastre erau mult mai vitrege. După un paradoxal de luminos moment al culturii române, treceam pe atunci din copilăria în adolescența infernului. N-aș spune că astăzi stăm cu totul pe roze. Dar infernul s-a copt și a căzut de pe crengile pe care se înălțase. Găsesc că e de preferat concurența liberă cu 900 de periodice libere, sub arbitrajul multivarsatei libertăți a cuvîntului și a presei, e de preferat această concurență vechii stări de lucruri, în care o mină de reviste surori și de ziare verigoare făceau slalomul uriaș pe pista extrem de abruptă și periculoasă a cenzurii politice, printre jaloanele și canoanele unei cumplite de geroase coerciții ideologice. Mă întrebi dacă vom fi în stare să o scoatem la capăt cu ceea ce ne-am luat pe umeri. Înainte de toate, nu contează ceea ce cred eu în această privință. Apoi, în destinelor acestei publicații — cu un nume sfînt pentru români — nu e chip să te implic decît cu toată ființa și cu toată credința în izbîndă. Cît privește subzistența instituției noastre, o ducem bine, har Domnului! S-a constituit la Sibiu Casa de Presă și Editură „Transilvania” (sau „Transpres”) din care fac parte, alături de revista noastră lunară, un bilunar, „Continent” (redactor-șef: Dan Popescu) și editura „Transilvania” (director: Mircea Braga). Acest trust tricefal are un consiliu de administrație comun al cărui președinte în exercițiu e Mircea Tomuș. Casa de Presă și Editură de la Sibiu, clădită pe vestigiile venerabilei „Transilvanii” și pe suflul nou adus de cele două tinere încă instituții în cultură, a fost excelent gîndită și prefigurată și nu vreau să fac o taină din faptul că e rentabilă și că faima ei a și trecut hotarele României. În rest, dacă o vom scoate sau nu la capăt — vom vedea! Vorba orbului: om muri și-om vedea.

— După revoluția din Decembrie scriitorii par seduși de politică. Unii au sărit în valuri din prima clipă, alții stau pe mal și încearcă apa cu degetul, în vreme ce grosul trupei rezistă eroic dar... nu fără nostalgii. Ce program va avea revista: politic sau literar?

— În linii mari, profilul revistei s-a alcătuit de la sine. Prin rezețarea rubricilor de „ideologie” care profetău ca o infecție sumarul fiecărei apariții, din publicație politică, social-culturală și literară, „Transilvania” a rămas o publicație culturală (decî și literară). Sigur, încă începînd cu numărul 4 (pe luna aprilie) am fost martorii unei schimbări a ei la față. Dar programul, programul ei e o chestiune mai delicată. Programul unei reviste nu e doar fructul unui calcul, al unui proiect, al unei voințe și al unei prognoze. El e și sugestie ancestrală, sediment de pe urma întretărierii unor legi obiective și a unor factori imponderabili. De la stilul imprimat „Transilvaniei” matriciale de G. Barițiu și înaintemergerii noștri, Mircea Tomuș a avut inteligența să preia un sunet inconfundabil, formula metrică fundamentală a ceea ce așez numi „dănuirea prin destin”, care — vezi „Miorița” și alte fenomene spirituale pur românești — își are izvorul de ființă în Ardeal. Ceea ce deosebește „dănuirea prin destin” de simpla — vai, nici ea simplă! — „dănuire în istorie” e tocmai dimensiunea ei tragică. A nesocoti o asemenea moștenire tocmai astăzi, cînd se reînnoiește Casa Neamului, a o nesocoti aici, în „Transilvania” din Transilvania, ar fi o gravă impietate.

— Din păcate, și azi, ca și totdeauna, Ardealul doare. Rănilor lui, ce păreau vindecate, s-au redeschis, și e înnebunitor să constăți ca ardelean (— noi doi sintem —), că Avram Iancu e contemporan și cu secolul 20. Dragă Ion, va trebui să apeși și tu cît de repede, pe trîgaciul fluierului. În Ardeal nu există modernitate fără... militanțism.

— Sănziana! Fără a asigura ca o strategie urgența spirituală, actualitatea, demnitatea gestului tău creator, militanțismul rămîne o vorbă goală. Corifeii Școlii Ardelenene veneau în cultura românească cu idealurile și aspirațiile lumii ca-

tolice, provocînd la întîlnirea cu geniul ortodoxiei noastre o sinteză fără echivalent în lume, cu beneficii încă greu de calificat pentru lumea românească. Deci, corifeii Școlii Ardelenene erau foarte moderni în militanțismul lor. Avram Iancu și pașoptiștii au fost sincroni cu Europa. Comitetul Central al Marii Uniri din 1918 își avea sediul la Sibiu. Acest creier al Unirii noastre Mari de la Alba Iulia a dovedit clarviziunea celei mai vii și vizionare modernități. Miracolul nostru din decembrie 1989 de o uriașă amplitudine tragică a dovedit că sintem prin vocație în pas cu lumea. Ceasul ridicării națiunii, ceasul al 12-lea al românilor, nu este și nu a fost impus niciodată din afară, nici de la Paris, nici de la Budapesta, nici de la Washington. Acesta este numai al românilor și nu se supune nici unui fus orar. Este ceasul jertfei și al redoptării naționale. În această privință nu sintem moderni fiind, totuși, militanți.

— Se stinge, sub ochii noștri, în Transilvania, o lume și o civilizație cu care am coexistat: lumea și civilizația sașilor ardeleni. Refluxul lor masiv spre Germania pare să nu poată fi oprit. Cred că de pe turla bisericii evanghelice din Sibiu pleacă lor seamă cu un fluviu care își retrace afluenții resorbîndu-se spre izvor. Va fi arșită în Transilvania. Ca redactor-șef al unei reviste existînd într-un mediu de puternică spiritualitate germană — crezi că poți pune apei un slăvilă?

— Pînă a se produce exodul în masă al populației germane, „în sus”, cum spun sașii, deci către R.F.G., pînă a se produce această bejenie tragică și mai dureroasă pentru noi decît smulgerea unui pansament care se resorbise în rană, „Transilvania” avea obiceiul să închine în fiecare an un număr literaturii de expresie germană. Era nr. 7 pe luna iulie. În ultimii ani, nemaiavînd oameni, nemaiavînd materiale, stînd sub coerciție ideologică, sub dictatura cumplită de dinainte, acest număr n-a mai fost cu puțință de alcătuit. Ne gîndim de acum înainte să procedăm invers. Să cerem colaborări din Germania, deci scriitorilor de expresie germană din Germania, sașilor plecați din Transilvania, să nu mai avem ezitări, naivități, stingăcii de felul celor dinainte, să mergem în Germania să strîngem colaborări de acolo și să facem un număr în România, un număr închinat literaturii și culturii de expresie germană. N-ar fi singura inițiativă prin care Sibiu și-a propus ca plan de perspectivă interesarea sașilor în a rămîne în această zonă, sau a celor plecați să se întoarcă la vatra lor pentru a re-alcătui, din cît a rămas, acea comunitate exemplară a zonei Sibiului. Am trăit mereu cu convingerea că sașii au fost un dar ceresc pentru Transilvania, pentru noi, ardelenii, au fost și sint frații noștri. Că au rămas în România, că s-au dus în R.F.G., în Australia, dincolo de Ocean, ei rămîn români, frații noștri. Sașii au fost ca un fel de balsam între români și unguri („Unguri, fiți români ca sașii!” — s-a strigat în timpul revoluției la Sibiu). Prin plecarea lor, două răni se vor freca una de alta. Este dureros. Să sperăm că se vor vindeca. Dumnezeu să ne ajute! În legătură cu sașii și cu gîndurile mele despre sași aș vrea să-ți spun o întimplare. Traversam Marea Unire de la Alba Iulia din 1 Decembrie printr-o aniversare-mamut, organizată de Uniunea Scriitorilor, numită Cartea Unirii. M-am dus la microfon și eram foarte supărat. Mi-am luat inima în dinți și am spus exact ceea ce credeam. Se luaseră măsuri de precauție ca festiva-lul să iasă șnur, să iasă „zeiss”, să fie curat ca lacrima, încît rezultatele lui să fie raportate la nivelul cel mai înalt. Și eu am dat-o cu mucii în fașole. Am spus că așa cum sașii au aderat la ideea Unirii de la început și necondiționat, deci au venit în întîmpinarea gîndului nostru de veacuri, acum, cînd pleacă, ar trebui să-i însoțim cu un cuvînt tandru, să fim frații lor și cînd pleacă, pentru că au însemnat pentru noi enorm. De fapt altcineva, nu noi, îi vindeam. A fost vînzare de frate. Și am vorbit despre bejenia sașilor. Trăiam atunci începutul unei bejenii. Și am spus atunci poezia Există o justiție și în nostalgie, care sună așa: „Există o justiție în nostalgie: / În timp ce rîndunica își fabrică mortarul / din propria salivă argintie / Și toate par fixate-n pîneze pe pielea cosmosului vișinie / imperturbabili și distanți / cum e lumina fără țară / în in-tuncericul fără hotare / cu părul african dar blond / și ochi albaștri însă verzi / pe pielea cosmosului vișinie, / ca un popor de bisturie / sașii fac pregătiri de bejenie”.

— Părintele Dumitru Stăniloae mi-a spus că scriitorii adevărați au pe frunte mina lui Dumnezeu. Pe fruntea ta, Prea-sfîntul și le-a așezat pe amîndouă. Crezi că harul tău poetic va putea să slujească la alt stăpîn? Și poet, și redactor-șef?

— Dragă Sănziana, îți fac cunoscut că încă nu mi-am pierdut mințile încît să vorbesc despre mine ca despre două persoane care își dau mina cordial sau își întorc spatele. Iată, numele tău îmi aduce aminte de obiceiul acela de sinziene cînd aruncam coronițe pe casă, coronițe de sinziene. Și toate casele satului aveau

Fotografie de Ion Cucu

dialog cu ION MIRCEA

aureole vegetale de aur, de aur vegetal pe ele. Și acoperișul acela ne bucura fantastic. Deci de la sentimentul acesta pornesc, poate o formulare mai puțin meșteșugită a recunoștinței că te-ai gîndit la mine ca poet, că eu aș fi adică poet. Ba chiar mai mult: nu cumva cu noua investiție să-mi pierd timpul și să nu mai am vreme de poezie? Numai o soră se poate gîndi la așa ceva. Puțini se străduiesc să vadă ce e dincolo de roadele, puține-mulțe pe care le dă un om, să vadă de unde au venit roadele sale. Unu și cu unu fac doi. Și acum să-ți spun: timp n-am avut nici înainte, n-am avut niciodată timp. După părerea mea nu trebuie să ai timp pentru a scrie. Odată — pentru că această creație este de dincolo de timp. Este un reflex. O răsfrîngere. O tangentă cu dincolo, cu ceea ce este dincolo sau venind de dincolo. Deci nu-ți trebuie timp pentru asta. Poezia se scrie singură. Alain Bosquet a spus: poemul îl scrie pe poet. Alții au spus că de la începutul lumii și pînă către sfîrșitul ei una și aceeași mină a scris toate poemele. Nu-ți trebuie timp. Am cunoscut scriitori care își făceau timp pentru a scrie o operă așa cum animalele își fac culcuș pentru somn. Majoritatea celor care își fac timp să scrie — nu scriu. N-au cum. Nu reușesc.

— Îți propun acum să ne reamintim noaptea aceea de primăvară cînd impreună cu Dinu Flămînd ne-am plimbat pe străzile vechi ale Sibiului. Mi s-a întîmplat atunci un lucru uluitor: brusc, n-am mai înțeles ce vorbiți. Pămîntesc la început, dialogul vostru s-a mutat în cer. Cred că vorbeai limba îngerilor. Dar pe vremea aceea și tu și Dinu vă ocupați numai de poezie. Acum Dinu face la Paris ziaristică iar tu faci ziaristică la Sibiu. Și, bineînțeles, amîndoi gîndiți și vorbiți limpede.

— Vreau să-ți dovedesc că nu gîndesc limpede. Deci unu și cu unu fac doi. Platon și-a pus întrebarea legitimă: care din cei doi unu, care din cei doi de unu hotărăsc suma de doi? Există o însușire engramată într-un unu din cei doi care să hotărăscă suma? Întrebare legitimă. Aș merge mai în adînc, nu, mai departe — pentru că mai în adînc de Platon nu cunosc a fi, a exista. În gramatica sanscrită (nu vreau să mă dau rotund să spun că știu gramatica sanscrită, dar am răsfoit și eu așa, de curiozitate) există o noțiune — noțiunea de „lopa”, lopa, care înseamnă zero slab. În mîntea lor exista un zero slab și un zero tare. Mai tirziu, în limbile indoeuropene a apărut noțiunea de Nu, și există și în italiană și în spaniolă și în alte limbi noțiunea de nu moale și de nu tare, nu categoric, cu există în italiană — non și no. După pă-

rerea mea și da are — afirmația da are două nuanțe; este un da moale și un da tare o afirmație mai tolerantă și o alta categorică. Creația poetică presupune un da moale, o afirmație tandră; filosofia sau religia, credința în Dumnezeu presupune o afirmație categorică. Cînd spui: crezi într-un Dumnezeu? Răspunzi cu un da categoric: Da! Nu există jumătăți de măsură. Nu te poți minți și nu-l poți minți pe Dumnezeu. Poetul care a ajuns, sărmanul de el, și într-o funcție de modelare, de coordonare, el în sine este un da nehotărît, și mai vine și povara asta (socială) care îl face și mai nehotărît, este aproape un nu.

— Prin revoluția din Decembrie poporul român a trăit o experiență fundamentală. Existența noastră comună s-a comprimat și s-a radicalizat. Cum spui tu — da-ul moale a fost constrins să părăsească scena istoriei în favoarea da-ului categoric. Practic, o luăm de la început. Deslușești, în tufișul incalzit al evenimentelor vreun luminis?

— Noi nu am trăit în vremea Miracolului românesc numai o experiență istorică, ci și o iluminare de destin. Să mă explic. În Decembrie 1989 nu s-a produs numai o răsturnare de regim. Mai mult, nu s-a produs numai o înlăturare a totalitarismului și ideologiei roșii, ideologie care la noi ținea de aproape o jumătate de secol. Deci nu s-a produs doar o mișcare tectonică în urma căreia o utopie e înlăturată și înlocuită cu altceva. (Ferească Dumnezeu să nu înlocuim o utopie cu alta). S-a întîmplat la noi un cutremur, o alunecare tectonică la nivelul ființei. În sens teandric vorbesc. Trînd experiența tragică a limitei, românul a renunțat la a-și pune eul mutilat în centrul unei lumi schilodite moral și și-a adus aminte — zgduidit de revelație — că Dumnezeu e centrul lumii. Alt aspect, dar decurgînd din acesta, îl reprezintă experiența trăită de noi în Decembrie și mai apoi — a întîlnirii cu moartea, cu umbrele ei lungi, ca la amiază, cu posibilitatea, chiar cu iminența morții. În ceasurile acelea, în fața lanțului de trăgători, cînd nu știam dacă ei primiseră sau nu ordinul de a trage — sau dacă vor respecta sau nu ordinul de a trage în noi — am avut revelația a ceva despre care nu știam decît din lecturi, din ficțiune. Am înțeles ceea ce spunea Mircea Vulcănescu în Sentimentul românesc al ființei vis-à-vis de moarte. Pentru români, moartea e și înzestrată cu accepțiunea desființării absolute. Pentru occidental, moartea e aneantizare. Noi nu avem în limba română un termen adecvat, pustiire și desființare nu acoperă în totul sensul termenului aneantiser din franceză. Pentru noi, moartea e doar o schimbare de registru ontic, o trecere Dincolo, în Altceva. De aici, poate, atitudinea românilor în fața morții, pe care o asociaseră — nu-i așa — cu Rîul Roșu. Dar să mă întorc la oile noastre, la oile morții. Vreau să-ți spun că o discuție autentică despre „Miorița” ar trebui să pornească de la premisa 0, anume, că în Miorița nu moare nimeni. Pentru un occidental, la o privire obiectivă și rece, în Miorița nu se întîmplă nimic în acest sens, adică nu moare nimeni. Scenariul morții ritualice e de nepătruns pentru un pragmatic nedus la biserică. De aceea, un occidental nu va înțelege niciodată pînă la capăt atitudinea „nepăsătoare” a păstorului, pe care o va taxa cel mult drept „resemnare”, dacă nu drept inconștiență pur și simplu în fața sfîrșitului. Pentru că el pornește de la accepțiunea de desființare absolută pe care o are moartea în mîntea sa. Eu am văzut pe viu comportamentul românilor în fața morții și, mărturisesc că nu mă credeam vrednic într-această viață să primesc un atît de mare dar de la Dumnezeu. De aceea, cînd s-a renunțat la ideea aceluia Referendum în privința pedepsei cu moartea, eu am suferit ca un ciine. Am pierdut o șansă enormă, șansa de a verifica prin acest referendum privind pedeapsa capitală, de a verifica atitudinea românului față de moarte, a contemporanilor, a românilor, a fraților mei de acum. Eu am jurat, înainte de a ști că nu se va mai ține referendumul asta, am fost sigur și m-am bucurat enorm, aș fi jurat că la acest referendum nouăzeci la sută din români se vor opune pedepsei capitale. Și referendumul nu s-a mai ținut și eu nu mai știu dacă e așa cum gîndesc deși inima îmi spune că da, n-am cum să-mi întăresc gîndul. Înțelegi? A fost nu numai o șansă în istorie, a fost o șansă în destin. Să ne dovedim nouă înșine, Europei, cine sintem cu adevărat. Acest lucru se ivește o dată într-un secol, dacă nu într-un mileniu. Să verifici printr-o atitudine națională, deci prin atitudinea întregii societăți, o trăsătură definitorie — anume — atitudinea față de moartea. Noi am fi putut dovedi nu numai că românul e indulgent, tolerant, resemnat ci că românul are sensul destinului, este ființă întru destin. Deci, sintem o societate străveche, ne tragem dintr-un altar al umanității, dintr-o amprentă a lui Dumnezeu pe pămînt. Poate că dacă destinele României nu ar fi fost conduse de eminențele intelectualității tehnice de la noi, ci de emisarii intelectualității propriuzise, acest excurs sociologic și această șansă de a ne arăta așa cum sintem, nu le-am fi pierdut.

CURĂȚENIE DE SĂRBĂTORI

deschid ușa apartamentului cu prima sau ultima cheie de pe lanț, a doua fiind de la birou, a treia de la intrarea în bloc și a patra de la căsuța poștală. Răsucesc de două ori, ca de obicei ușa cedează și pătrund în propria mea casă, proprietate personală, ca de obicei — 2 camere comandate pe hol, baie și bucătărie spațioasă, încălzire centrală. Îmi scot pardesiul bej și-l agăț, ca de obicei, în cuierul „Mona” cumpărat de trei ani, mă descalf de pantofii noi care mi-au făcut niște bătătuți îngrozitoare și intru în bucătărie să-mi astîmpăr foamea. Aici, aragazul pe dreapta, în fața ferestrei, în colț frigiderul, alături măsuța ovală plină de fărâmituri lăsate în grabă dimineața. Sint fărâmiturile mele, eu le-am făcut, eu le-am lăsat, eu trebuie să le strîng. Nici n-are cine altcineva. Teoretic. Practic, apare în colțul ușii un bărbat — 1,80, nas drept, sprincene pufoase, păr puțin, gură nervoasă și dinții îngălbeniți de la tutun — face câțiva pași, nu spre mine, spre masă, și începe să strîngă fărâmiturile adunându-le în podul palmei drepte. Le aruncă la coș și se îndreaptă spre aragaz, acolo unde eu stau paralizată cu mâinile înclestate pe butoane. Ca și cum n-aș fi, își aprinde un ochi, nu cel defect, și își pune de o cafea.

— Hei, dumneavoastră unde vă treziți? Asta e aragazul meu. Și alea erau fărâmiturile mele, de pe masa mea, din bucătăria mea. Coardele făceau un efort inutil, sunetele scoase de ele izbînd pereții înnegriți și ricoșînd în gol.

El, calm, își pune cele două lingurițe de zahăr peste apa clocotită, pune în priză mașina mea de rîșnit și își scoate ceașca și farfuria din bufet. Eu continui să vorbesc pereților nezugrăviți de mult, el trece pe lângă mine ieșind din bucătărie, unde mă lasă perplexă printre cratițe și pahare.

Rămîn așa perplexă o vreme, după care foamea biruie situația, stomacul cerîndu-și drepturile. I le dau, capăt energie și decid să nu abandonez lupta avînd mai ales avantajul terenului propriu. Intru vijelios în sufragerie pusă pe hartă dar n-am cu cine. Tolănit pe divan, bărbatul cu nas acvilin doarme. Îi întorc încet ceașca de cafea golită cu gura-n jos, mă așez în fotoliu și mai croșetez câteva rînduri la pulovărul de lînă netoarsă început

de mult. Afară se întunecă bine, așa că sint nevoită să aprind lumina. Trezit, individul se repede la comutator și mă lasă iar în semiobscuritate. Eu, revoltată, reaprind becurile. El, buimac, injură și își trage plapuma peste cap. Învîgătoare, continui croșetatul gîndind la noua situație — sufrageria tot a mea este, am acte, am rate și vecini care mă știu de ani. Liniștită la gîndul că toate probele sint de partea mea, mă uit puțin temătoare la agresorul ce sforăie acum liniștit. Seara decurge normal, în afară de trupul inert ce-mi ocupă canapeaua, totul fiind ca înainte de invazie. Adorm, și în mare nu mă mai interesează ce se întîmplă. În mic, mă trezesc la miezul nopții și-mi strîng bijuteriile împrăștiate prin casă, punîndu-le sub pernă după care, liniștită oarecum, mă detașez iar de situație, reîntrînd în lumea viselor.

Dis-de-dimineață un ceas nepus de mine mă reduce la viață mai devreme decît era cazul. Mă abțin de la orice fel de comentarii simțînd că sint ignorată în continuare în propria-mi casă. Ne facem omletele, ne spălăm, ne îmbrăcăm, incomodarea nefiînd reciprocă.

Aștept să plece el ca să închid bine ușa deși nu mai văd acum rostul unui asemenea gest. De la slujbă sun acasă de câteva ori și mă conving că sint singură. Mă conving și revin la domiciliu sperînd că a fost doar o neînțelegere la mijloc, dar la mijloc e mult mai mult. Același individ chelios mișună prin apartament, vorbește la telefon, fumează, ascultă radioul, ia anti-nevralgice fără să mă bage în seamă.

Îmi dau seama că asta mă irită cel mai tare — nu că a dat buzna în casa mea, ci că mă ignoră total. Vede aragazul, vede fărâmiturile, mobilele, praful de pe ele, dar nu pe mine. Ori eu, fără nici un dubiu, sint în casa aceea. Eu sint în acel apartament, datorită mie acolo sint acum scaune, covoare, frigider și mașina de rîșnit cafea. Revolta cotropitului se transformă în revolta ignoratului. Lupt involuntar să mă fac observată. Îmi rezerv oră la cosmeticiană, îmi tund părul și-l fac permanent. Deschid în sfîrșit sticla de C. Dior păstrată pentru evenimente deosebite, dar nu stîrnesc nici un interes. Mai torn câteva picături de parfum, nimic: Vărs toată sticla de taiorul cel nou. Atunci, el, tot calm, deschide ferestra lăsînd aerul proaspăt să dea

năvală. Fac atunci rețeta mea faimoasă, de pizza, pun la borcane murături a-nția și sacrific sticla de vișinată neîncepută. Nici un rezultat, nici un compliment. Umblu atunci lălie prin casă, nu pun sare în mâncare, las praful să se adune, infund chiuveta, stric veioza, ard cartofii, dar nimic, nici un re-proș.

Obosesc curînd și orgoliul mă face să abandonez lupta. În fond, cine nu vrea să mă observe n-are decît. E-n pierdere. Mai încerc o ultimă soluție. Vin într-o seară cu Alec, pretendentul meu de ani, care rămîne derutat de invitația la cină. Apare cu un buchet de flori și o sticlă de șampanie. Eu aduc pizza, pun tacîmurile de argint, aprind luminarea și fac o conversație incitantă. Curînd ușa se deschide și nasul acvilin își face apariția în pițama. Mă uit la Alec, palid și încordat, țînînd strîns în mîini paharul de-abia ciocnit. Încerc să-i spun că nu-l cunosc pe bărbatul cu dinții îngălbeniți, care-i cere un foc. Zîmbește ironic. Mai încerc să-i explic, el mai încearcă să înțeleagă, dar nu reușește. Între timp celălalt reappare cu o cafea pe care i-o întinde așezîndu-se pe divan. Tăcere. „O să înnebunesc!” exclam eu și apucîndu-mă cu mîinile de cap ies teatral din cameră aruncîndu-mă cu fața în jos pe patul din dormitor ce miroase a străin. Nu știu exact cît rămîn așa, să mă liniștesc, și disting alături chicoteli. Îmi încordez auzul și deslușesc frînturi de amintiri din armată, cum a adormit Alec în post, cum celălalt și-a pierdut pușca, cum săreau gardul și mergeau la femei sau cît se chinuiau cu mîștile de gaz pe față în marșuri interminabile. Bag capul pe ușă — sticla de șampanie e goală, alta începută, obrajii celor doi rumeni și ochii tuburi. Alec, într-un tîrziu, mă vede. „Sărut mîna, stimată doamnă, sau domnișoară! Cu ce ocazie pe aici?” Murmur o înjurătură surprinzător de vulgară pentru felul meu de a fi și trîntesc înapoi ușa. Stau pe hol, între cuierul „Mona” și măsuța de telefon „Diana”. Cuget, ca de obicei nu ajung la nici o concluzie, dimpotrivă. Revin în sufragerie, îmi torn singură un pahar de șampanie și-l dau pe gît, îl ciupest pe Alec de obraz, mă așez în

brațele celuilalt, adică pe divan, reluîndu-mi conversația de femeie inteligentă. „Să mai vii” îi spune sprinceanatul la despărțire lui Alec. „Te mai aștept” îi șoptesc eu insinuant. „Am să mai viu” îmi răspunde și îi răspunde el. Pleacă unul, altul rămîne împreună nu cu mine, ci cu tot ce e la mine, cu mobilele, cu cratițele, cu igrasia și casetofonul.

Azi așa, mîine așa, devin în curînd convinsă de inutilitatea prezentei mele fizice în perimetrul apartamentului. Pardesiul meu bej stă alături de haina lui de piele, periuțele noastre se ating, rufele cele murdare zac la un loc, bem din aceleași pahare, ascultăm la același radio, avem aceeași bibliotecă, dar eu n-am aceiași nervi cu ai cheliosului cel înalt. În consecință nu mai suport fumul din serile cînd în apartament se joacă bridge, mirosul de transpirație din dormitor sau schelălăielile jigodiei îmblănite ce a apărut odată cu intrusul. Ajung deci la capătul răbdării, undeva foarte departe în felul meu de a fi. „Hai să terminăm jocul asta stupid” zic și aud ce zic doar eu, căci el, nas acvilin, cocoțat la o înălțime caraghioasă, calm intră în baie, închizînd ușa în urma lui și prelungind dușul la nesfîrșit.

În această perioadă nesfîrșită, eu fac curățenia de sărbători ciocnindu-mă la tot pasul de lucruri străine, al căror rost nu-l știu. Întîmplător găsesc ceașca întoarsă de mult cu gura-n jos, în farfurie. Îi privesc atent inscripțiile cifrate. Ghicesc pentru prima dată în cafea, și tot pentru prima dată sint dezamăgită. Nu aflu nimic sau nu vreau să văd ceva dincolo de potecile încelcitate creionate pe marginile ei. Tot în această perioadă, într-o după-masă, venînd de la lucru, mă pironesc în mijlocul străzii blocînd fluxul, negăsînd un strop de energie pentru a mai face vreun pas spre casă. Împinsă de la spate de trecători grăbiți ce se împiedică de trupul tîntuit de asfalt, ajung fără voia și aportul meu în altă parte, în alt bloc, la alt etaj. Deschid o altă ușă, tot cu prima sau ultima cheie de pe lanț, o a doua fiind de la birou, a treia de la intrarea în bloc și a patra de la căsuța poștală. Răsucesc, ca de obicei, de două ori, ușa cedează și pătrund înăuntru împinsă de cei dinafară. Îmi las pardesiul în cuierul departe de a fi „Mona” și mă așez într-un fotoliu al sufrageriei încercînd să mă acomodez cu decorul O jigodie păroasă și ciufulită se apropie și mi se gudură pe la picioare cerîndu-și probabil porția. Enervat de inerta mea mă mușcă. Urlînd eu de durere, el de foame, mai trece ceva vreme, vine vara, pleacă toamna, moment în care îmi pierd total voluptatea singurătății autentice, căci, în tot acest rîstimp, în afară de urletele mele și ale javrei lîhnite de foame nu reușesc să disting altceva. Fug de acolo, nu știu exact de unde, și revin dincolo, nu știu exact de ce.

În baie se aude în continuare dușul. Fiînd din nou sărbători, mă reapuc de curățenie, mai cu indulgență de data asta.

aurelian lazcu

ULTIMA LECȚIE

Ilocuința lui se găsea într-un cartier bucureștean străvechi. Pentru a tînje la vila bătrînului Noveanu, o uam pe străduțe cu nume de patriarhi și mitropoliți, parfumate de numeroși ei plantați în dreptunghiuri de pămînt gras. Larma orașului murea în coroașele lor ample și simțeam șuvoaie proaspete, răcoroase, mulîndu-mi-se pe braji.

Locurile îmi păreau frumoase și riste.

Îmi veneau în minte crîmpeie de poezie simbolistă românească, fărîme lîn „Cantos”-urile lui Pound, amestecate cu zgomotul pașilor mei sunînd aproape muzical pe trotuare imperfect șfalfate sau pe pietrele de rîu.

Vila Noveanu.

Ținuse să-mi deschidă el însuși ușa prea. Îmi urează „bun venit” cu buze-

le, dar mai ales cu ochii, strălucînd o clipă mai intens în lumina scăzută a holului de marmură roșie. Senzații și imagini netrăite, dar familiare, citite și iubite sint în castelul bătrînei domnișoare Havisham? la des Essences în Fontenay? în casa lui Pașadia?

Bătrîneța i-a curbat spatele, dar merge sigur, solemn, ca jaczarii bătînd în forță ceasurile, cu chipuri și veșminte înghetate în alt timp.

Se așează în jețul aproape voievodal, lătat în șir dublu de ținte, mă pofteste să iau loc pe un scaun confortabil, cu perne moi, orientale. Lecțiile ar fi putut să se desfășoare în biroul său discret, avînd o bibliotecă înaltă, cu multe rînduri de infoliouri, enciclopedii, dar s-a optat pentru un salon vast, acrisit, cu pereții acoperiți de tapiserii și tablouri ciudate, aruncînd reflexe violete.

Îl văd în contrejour cum întoarce capul, trebuie să apară Arghiriadi, o rudă îndepărtată care îl ajută și servește. Se ivește curînd, ducînd tava cu dulceață,

cafea și un pahar minuscul în care pul-sează un lichid de culoarea aurului.

Gasda mea are voce plăcută, cu cel puțin o octavă mai joasă decît a mea, schimbată puțin, probabil, de vremuri. Cuvintele sale se plimbă prin salon în inflexiuni melodioase.

„Nu ne vom mai vedea. Este ultima noastră lecție de engleză. Vorbește-mi despre Crashaw... Milton, sau despre ce vrei dumneata. M-a ostenit amurgul greu, căzîndu-mi peste creștet, peste pleoape.”

Ostenit, așintește un colț lichefiat al plafonului alburii.

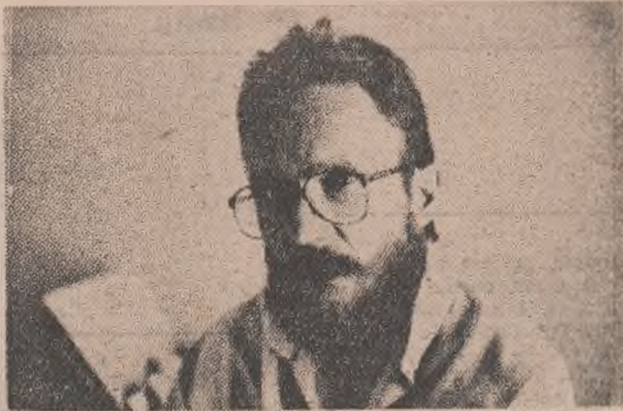
M-am crispat. Nu îndrăznesc să pun întrebări privind motivul despărțirii, pentru că el însuși nu mi-a dat nici o explicație; îl respect, îl verez; ne desparte un număr copleșitor de ani. Îi contemplan chipul frumos ca o iconă bizantină. Între noi picură lumini dintr-un polieandru care parcă plîpîie.

Nu m-a acceptat imediat ca profesor de engleză. Totul s-a aranjat prin intermediari. La început mi-a privit cu mirare vestimentația blue-jeans, tricoul în culori îndrăznețe, adădași prăfulți; și-a încrețit imperceptibil fruntea la manierele mele, ce-i drept respectuoase, dar fără pic de ceremonie; un zîmbet de înțelegere, dar și ușor reprobativ cînd veneam la oră nebărbierit, nepieptănat, cînd făceam gesturi impulsive, cînd ridicam glasul cu un ton, două peste intonația cuvenită... totuși, se stabilise o relație amicală și ochii lui, încărcăți de nostalgie, priveau cu simpatie tînrul cam sălbatic.

În timpul orelor nu-și nota nimic, dar asculta cu luare aminte și repeta câteodată unele sintagme, expresii, chiar versuri.

S-a terminat. Îi recitsem din „Paradisul pierdut”. I-am simțit emoția stăvilii. Mă conduce încet și la despărțire, mîna încărcată de inele stăruie parcă. În a mea: și parcă mă privește cu afecțiune pe cînd șoptește „Farewell, my young friend”.

I-am lăsat casa (atît de veche, de o frumusețe bizantină) și am coborît prin străvechiul cartier, pe străzi cu nume de patriarhi și mitropoliți. Larma orașului murea încet printre coroanele ample, foșnitoare. Am așteptat o neverosimilă calească, trasă de telegari iuți, grăbiți, să mă ducă departe, departe...

Feerie printr-o puțină surpră

Scrisori perisabile

toată ziua căutând prin oraș un vânzător de baloane despachetam mahalalele prăfuitele dalbele conștiincios punctual după un anume orar albastru bizar nu mă grăbeam ci încet conspectam străzile cu pasul în buzunar aveam fotografia în care mă așteptai în culori exotice fujicolor erotice

era după ce pusese perdeaua cu ploaie și flori de glicină stăteam întinși săraci și goi pilpuiam din degetele picioarelor ca ingerii suiam printre nori eu așa povestindu-i lui Dumnezeu despre tine

scilicitoase reclame o chemau înăuntru așa s-a născut doamne ca ademenită cu filme americane erotostatul plutea de-a lungul pereților muzica șiroia pină-n rădăcinile blocului betonul creștea și dospea ca un cozonac cu ferestre ca un cozonac cu din ce în ce mai multe ferestre cu terase și lifturi și nucă scări interioare și mac

de sus stelele înghițeau în gol bietele înțelegând că mai este puțin și că foarte curînd voi defila printre picioarele tale într-un număr de gală ce se va pune zi națională peste această republică suspendată deasupra orașului indivizibilă periculoasă ca o ceață deasă deasă

cabluri rupte vorba ceea ca iluziile noastre

dimineața Dumnezeu mă trăgea de picioare scoal' degrabă mă alunga în bucătărie la baie în stradă și femeia zic doamne femeia va rămîne zicea potrivitându-se peste ea nu uita să iei ziare da răspundeam da da da eu de pe scară ea Dumnezeuindu-se între perne

aproape strivit în tramvai între femei musculoase vajnice casnice storecătoare de rufe solidari noi cu trupul acestui traseu cunoșcându-ne cu toate cele sufletești în sacosă pachetul cu piine umbrela dosarul enoriași ai planetei scuturată de convulsii

la oprirea în stații abonați la voluptățile cetățenești la curbe sfidînd nemurirea

coboriți frumoasa mea domniță ne-nțeleasă ea-mi zimbește crunt pe sub mustață

știți eu doar recondiționez la mașina de scris legile naturii știți eu scriu pentru ca dumneavoastră să puteți oxigena orașul cu reflexele voastre condiționate știți eu scriu despre dragoste despre femei cu miros de mare capitală europeană pentru a căror privire se dau pașapoarte

o mare tinjire mă trage la perete imi poartă mina spre telefon nu introduceți monede gravide nu mișcați nu respirați mai aproape de aparat așteptați iată iată cum ies vorbulețele pe găurile receptorului ca dintr-o mașină de tocat jack-pot iată cum în jurul acestei întâmplări se trasează colinde cu mașini speciale se lasă zăpadă și vin bucătarii să ne gătească de plecare pe necunoscute căile domnului cele ferate sigilați în vagoane de poștă dirdiind de fericire de singurătate

puțină maturitate voi vedea că se trece ușor peste asta e ca o operație de apendicită un moff o dovadă în plus că mă pot dispensa că pintecului meu îi poate fi redată virginitatea în care cu un mic exercițiu voi ajunge să cred bălăbănuindu-mă prin salonul comun ca într-un paradis al spintecăților aplaudînd grațiosul balet al infirmierei pe ea o cheamă rodica e jună și trece voioasă purtînd pe-ai săi umeri albi rotunjori găletușa cu organe polenizîndu-ne conștiințele aceasta ne dă mincărimi doi cite doi strecurîndu-ne

INIȚIATIVA PRIVATĂ

Mă simt minunat. Față în față cu unanimitatea românească (probată) mă trag la o parte, aprind veioza și scriu. Asta este inițiativa mea privată, felul în care înțeleg să las o umbră legală, indiferent de anotimp.

De altfel, de cînd mama m-a depus în lume, n-am cunoscut decît un anotimp — acesta — și mă gîndesc cu disperare ce m-aș face dacă între mine și „realitatea inconjurătoare” n-ar mai exista nici un gradient de, hai să-i zicem, culoare. Adică atunci cînd m-aș simți la mine în țară ca la mine acasă. Adică atunci cînd n-ar mai fi nici o diferență de densitate între ceea ce vreau și ceea ce pot (adidas), între ceea ce sper și ceea ce vine, între mine și fotografia care mă arată la lume. Cumplit.

Măcar atît am învățat — că fericirea este un lucru îngrozitor și se cuvine să mulțumesc (din inimă, fierbinte) celor ce-o plimbă în lesă, protejîndu-mă de turbarea „liniștii” și a „normalului”. Lor, protectorilor mei de ieri și de azi le dedic, cu plecăciune, această pagină.

Lucian Vasilescu

în decolteul domniței în vreme ce scribii bătătorese în grabă pămîntul pentru noul imperiu

stau și fumez și tac important ca un general la o facere de pace consumat scofilit de istorie așteptînd un decor pe care m-aș putea iscăli fără să dau socoteală ghilotinat de atîtea vești bune din timp în timp dedicînd cite-o bere poștașului dîndu-i de milă scrisori du-te acuma și spune așa

LUMEA E DOAR UN PRILEJ PENTRU EA

iar tu treceai pe stradă și scorojeai pereții flori palide de plastic putrezeau în prăvălii aveam treizeci de ani și era toamnă stam la geam așteptînd mulțumindu-i lui Dumnezeu inspirînd expirînd existînd indesînd chiștoacele în scrumieră fumez deci exist deci aș putea mima că sunîndu-mi la ușă vei spune ț-am ades lapte piine și cărți sînt a ta că singurătatea începe abia mai încolo că trupul tău imi alunecă printre degete aveam treizeci de ani mă masturbam cu tandrețe era toamnă

tu mai treci pe aici mai adulmecă mai fără să miști nici un lucru bună seara domnule bună seara important e să participi domnule da da

fumasem destul era bine

Coordonatele nefericirii optime în sistemul de viață cartezian

ICSUL

odihnim aruncați pe la colțuri mimînd indiferența cu niște măști ponosite cînd de sperat mai e doar o emisiune la radio minunat într-o țară în care vorbim românește

ORDONATELE

și mă rog de ce domniile voastre de ce să nu acceptăm că prezentul mă rog de ce cînd se vede cu ochiul liber în nopțile

cum nădușese sfinții în ceruri cărînd la găleți și Dumnezeu însuși azvirle peste noi stele au nu-i destulă căldură destul de vară destul pe sub pielea femeii ce respiră alături nu ne sînt pline hambarele casele nu-i destulă lumină nu te mai saturi odată neam de ingrați luați de citiți noaptea-ncet tihnit se lasă parodie sau destin

incintătoarele noastre vieți publice inmiresmate grădini pe unde ne fugărim zilele fauni domestici indelung răsplățiți cu lăsarea în viață tremurînd la picamerul poeziei încercînd să ajungem înaintea copiilor noștri care se-aud pe aproape din ce în ce mai aproape

Natură moartă

cu poet

el seria

poftiți deci profitați am venit special auzînd că vreți să mă impușcați

făcea aproape aceleași lucruri care se văd de obicei într-un

muzeu de biologie umană seria

mi-am adus singur eșarfă albă și medic legist să constate că-s mort și să v-o dea în scris

adică asimilație dezasimilație și toate celelalte fusese mai demult și copil era aproape normal atunci cînd spunea

dați fuga după gloanțe între timp o să vă curăți puștile și-am să încerc să-i ridic comandantului moralul

era doar puțin obosit ca după o lungă duminică în care fusese pipăit de grupuri organizate

dacă nu vă grăbiți s-ar putea să mă răzgîndesc

acum ei erau la o bere privegheau pe la vreun fund de discuță

oricum stați liniștiți vă promit solemn că n-o să vă iubesc

e și pentru atîta lucru mai mare deranjul măcar e bere destulă zi mă zi-o p-ala zicea

am să te strig pe numele tău

asa vezi am să te strig pe numele tău și dimineața n-are să mai fie

făcea aproape aceleași lucruri care se văd într-un muzeu

de biologie umană

adică asimilație dezasimilație și celelalte fusese mai demult și copil era aproape normal era puțin obosit ca după o lungă duminică seria

poftiți deci profitați am venit special auzînd că vreți să mă impușcați

Iar, dimineața

dimineața se face încă o dată și cad prizonier

mușchii tendoanele oasele deșteptîndu-se întru în carnea aceasta aproape ca la mine acasă doar puțin julindu-mi genunchii atunci cînd mă sîrecor printre coapse

clipesc

în planul doi chelnerii pun scaunele pe mese bucătăreasa mai trage o dușcă toate păpușile înțepenesc în poziții nu tocmai confortabile

la bucătărie pornit-am a merge și eu gesturile mele sînt xeroxate și împărțite mulțimii se pune apa se adaugă zahăr se pune pe foc se dă-n clocot

m-am trezit mai tîrziu și iar n-am văzut cum veneau și puneau la loc lucrurile cum lăsau prin cești zațul cum motoleau așternutul cum mă așezau deasupra ca pe o bucățică de ciocolată

din calorifer răzbate buletinul de știri al vecinilor imi trec mina prin păr așteptînd așteptînd soarele încălzește acest mecanism în care mă invirtese eu pumnii la gură așteptînd așteptînd

poemul din camera verde

aici se intră pe-o ușă comemorativă plină de plăcuțe cu numele unor chiriași gospodari care-au știut ce-i aia să lași o urmă în viață un semn despre tine pe obeliscul înfipt în centrul gropii comune vestînd omenirii străluminînd depărtările zărilor aici au trăit au muncit aici au acești nemuritori cetățeni patria aici ei urcau cu liftul direct în pantheon aici ei participau la circuitul apei în natură acum aici locuiesc eu complexat de marile fapte ale înaintașilor după-amiezi întregi lustruiesc plăcuțele de pe ușă pină ce devin așa-lucitoare vizibile de pe toate planetele locuite astfel legendele vor începe cu a fost odată un lustragiu el avea o cameră verde cu ușă acolo el își ademenea femeile cu poeme agățătoare acolo el chiar acolo făcea mișcări ciudate deasupra lor împăienjenindu-le alunga dimineața el acolo alunga dimineața

iar dimineața de-acum va fi bine lucrurile vor fi împărțite în mod egal ziua și moartea viața și noaptea așa

Marii profesori

Să mă întorc însă la maestrul mei în istoria literară. În primul rând, G. Călinescu. L-am auzit în 1943 și 1949, poate încă foarte puțin în 1950, când a fost înlăturat de la Facultate. Cursul era unul de istorie (selectivă) a literaturii române din veacul XIX și constituia de fiecare dată un spectacol. Se ținea în amfiteatrul Odobescu, plin până la refuz. Cei care înfuriau rămăneau în picioare pe lângă perete, până pe culoar, ușile fiind deschise. Când se spărgea vreun geam din cauza îmbulzelii. Profesorul era fericit. Intra pe ușa mică dinspre cancelarie, începând să vorbească până a fi ajuns la catedră. Își rotea privirile, mulțumit, peste numerosul auditoriu, dar afișând parcă un aer de plictiseală. Nu ținea „lecții” sistematice și nici măcar „prelegeri”, discursul său era eseistic, speculativ, mereu scârpător în asociații, invitând la meditație estetică și nu la memorare de date. Nu suporta ca studenții să ia notițe. De altfel, era și greu, pentru că el trebuia urmărit în integralitatea manifestărilor lui, care aparțineau unui mare actor. La G. Călinescu, izbea nu numai vocea cântată, alungită spre notele de sus ale gamei, dar și mimica, gestică, modul cum își scoatea din buzunarul vestei un minuscul petec de hirtie, unde avea notate unele idei și pe care-l privea mirat, parcă-l descoperise, ca din întâmplare. Deși îmbrăcat în haine închise, largi pentru a-i cuprinde lejer abdomenul din ce în ce mai bombat, purtând uneori papion, Călinescu ația un non-conformism studiat. El comunica dintr-odată cu sala (știa că este admirat până la adulație), schimba priviri complice cu ea, mai ales când făcea vreo aluzie politică. Mai târziu, prin anii 1963—1964, când revenise la catedră ca profesor onorific, avea să spună (cu referire la Creangă) că geniul este incomod în orice societate. Și concluzia că și în condițiile socialismului (comunismului), humuleșteanu, cu ideile lui, ar fi putut la fel de bine să deranjeze puterea. Finalul discursului era mai totdeauna un crescendo, bine punctat de o frază memorabilă, aiuritoare, care stârnea clocote de aplauze. Profesorul părea să nu le dea importanță, dar vizibil încântat, își introducea petecul de hirtie în buzunarul vestei și cobora spre ușa cancelariei, mișcându-și încă agil trupul rond, incunat de o coamă leonină, și ea într-o dezordine „artistă”, simbolizând parcă victoria celui ce fascinașe un întreg amfiteatru timp de o oră sau o oră și jumătate.

L-am ascultat pe G. Călinescu și în calitate de conferențiar public, vorbind la centenarul lui Eminescu în 1950 și tot despre poet în 1964 la Sala Mică a Pala ului, când a dat și autografe, la Academie, despre V. Alecsandri. De fiecare dată, am avut sentimentul că particip la un eveniment, pentru că oratorul era un poet de mare inventi-

vitate, care-l masca perfect pe „omul de știință”, și un actor, căruia îi plăcea teribil să joace, uneori până la histrionism. Firește, succesul de public era totdeauna imens.

În 1949—1950, G. Călinescu a început, constrins de către cei care aveau să-l înlăture curînd din Facultate, un curs de... Bibliografie. Venea încărcat de volume, de ediții princeps, pe care ni le înfățișa, ca pe instrumente de lucru, ca bază indispensabilă a documentării. Autorul **Istoriei literaturii române** și al monografiilor despre Eminescu și Creangă, lucrări suprasaturate de informație, ne dădea o lecție, singura care îi mai era permisă, de ceea ce trebuie, mai exact, de unde trebuie să înceapă cercetarea literară. O făcea fără prea mare entuziasm, probabil și pentru că presimțea iminenta lui plecare de la catedră.

Dar pentru mine, G. Călinescu n-a fost numai spectaculosul orator pe care-l aplaudam până mi se înroșeau palmele. Într-adevăr, de câte ori aveam ocazia să-l ascult, încercam o adevărată bucurie intelectuală. Pentru mine, a fost marele dascăl în modul de a înțelege critica și istoria literară, de a înțelege literatura. Propensiunea mea spre clasicism vine și de la el (adăugându-se la educația primită în liceu), supremația valorii estetice, de asemenea. De la G. Călinescu am învățat, cel puțin teoretic, modul cum se scrie o biografie. Și dacă geniul, firește, nu e transmisibil, „tehnica” am deprins-o din biografiile și monografiile lui. Tot el m-a învățat că cercetarea trebuie să fie, pe cât posibil, exhaustivă, să respect cu sfințenie documentul, să întreprind anchete la familiile și descendenții scriitorilor. Școala lui G. Călinescu, deși la Institutul pe care-l conducea am ajuns destul de târziu și când el nu mai avea mult de trăit, a marcat întreaga mea activitate; ceea ce poate fi cit de cit izbutit i se datorește spiritului său.

Un al doilea mare profesor a fost Tudor Vianu, care inaugurase un curs de „Istoria literaturii universale” pe care l-am auzit în anul II. Se ținea în amfiteatrul Hasdeu, vinerea, două ore, cu o pauză la mijloc. Pentru că nu avea seminar, Profesorul obișnuia ca înainte de a începe o nouă prelegere, să ceară sălii ca cineva să recapituleze ideile principale din lecția trecută. M-am aflat printre cei destul de puțini care se ofereau să facă lucrul acesta, ceea ce mi-a atras de la început remarcă și poate simpatia Profesorului.

Îmbrăcat mai totdeauna în costum negru și purtînd cravata de o culoare asemănătoare, mijlociu de statură și bine legat, cu tendință spre îngrășare (trecuse de 50 de ani), brunet, chiar măsliniu, cu ochi negri, vioi și pătrunzător și un păr încă negru, Tudor Vianu întrupa sobrietatea universitară. Nu era un vorbitor, de obicei, își citea cursul, rar, sacadat, așezat pe scaunul

Din pata de zăpadă
două păsări ciugulesc în contratimp
umbrele lor stau nemișcate

Constantin Abăluță

de la catedră. Prin atitudine și comportament, prin spiritul sistematic, de școală germană (își trecuse doctoratul în Filosofie la Tübingen), el era un veritabil „Herr Professor”. Deci tipul opus lui G. Călinescu. Dacă al doilea se afla într-un continuu și superb monolog, cu Vianu se putea dialoga, provocînd chiar el dialogul, care se vede că-i făcea plăcere.

La curs, Vianu parcă oficia, avînd ceva solemn, dar în același timp fiind foarte însuflețit, mai ales atunci când vorbea despre scriitorii la care ținea în chip deosebit, ca Shakespeare sau Goethe. Prelegerile despre **Faust** au rămas memorabile. Era așa de concentrat asupra subiectului, încît, o dată și-a ieșit din seninătatea lui imperturbabilă, cînd un student întîrziat a închis usa cu zgomot, îndreptîndu-se cu bocănit de bocanci cazoni spre ultimul șir de bănci din amfiteatru. „Domnule student, a izbucnit iritat Profesorul, îți atrag atenția că aici se vorbește despre Goethe!” După care a continuat să officieze...

Tudor Vianu avea doi asistenți, amîndoi niște savanți, ca și Profesorul, pe Edgar Papu și Ion Frunzetti. Aceștia îl însoțeau întotdeauna la curs și ne-au examinat la sfîrșitul anului. Vianu trecea de la o grupă la alta, punînd și el cite o întrebare, din cînd în cînd, mai ales unor studenți care se împotmoleau. A venit și la grupa mea, unde o colegă drăguță, blondă și emoționată, urma să vorbească despre Shelley. Profesorul se așeză pe scaun, curios probabil să cunoască răspunsul fetei, care se fîstîcise cu totul. Parcă amuțise. Profesorul încercă s-o ajute: „Domnișoară, ce a scris Shelley?” „Shelley, Shelley a scris...” „Ei, ce-a scris? Opera lui fundamentală!” După citeva clipe, fata, parcă avînd o revelație, rostește victorioasă: „Prometeu... Prometeu... dezțelenit!” Încheie studenta, complet zăpăcită. Atunci, l-am văzut, pentru prima dată, pe Vianu izbucnînd în mari hohote de ris. El, omul extrem de sobru, aulic, olimpiant, care arareori scoatea cite un zîmbet. Răspunsul precipitat al fetei îl amuzase prin enormitatea lui, dar îl și întristase. Ajunsesem să fim așa de opesați de „cea mai avansată literatură din lume”, încît ea producea asemenea ridicole contaminări. **Prometeu dezțelenit**, în traducerea dată la curs, era confundat, nici mai mult, nici mai puțin decît cu realist-socialistul (cap de afiș) **Pămînt dezțelenit** al lui Mihail Șolohov. Ce confuzie putea fi în capul biete mele colege!

De profesorul Tudor Vianu am rămas foarte atașat nu numai pentru că îi apreciam cursurile extrem de instructive și de o înaltă competență, din

ce în ce mai rară pe fundalul unei incompetențe generalizate și politizate, pentru că el părea să mă considere printre „studenții buni”, dar și pentru că avea în el o mare omenie, de care voi vorbi altă dată. Regretam că nu mă specializasem într-o literatură străină, spre a lucra cu el mai departe, la catedra de Literatură universală, sau altfel, în apropierea lui. Sigur că profitul meu profesional ar fi fost enorm, însă asistent nu puteam ajunge nicicum, din cauza dosarului meu „pătat”, care m-a ferit mai toată viața de „funcții”. A fost bine? A fost rău? Probabil că sușul pe scara socială ar fi fost în raport direct proporțional cu cel de compromitere politico-morală. Aș fi fost poate silit să scriu mai multe lucruri conformiste (ne găseam în anii '50) decît am făcut-o și pe care azi n-aș vrea să le mai știu ale mele. Firește, eram foarte tînăr, și compromișul pe care atunci nu mi-l reprezentam la dimensiunile lui reale, îl învățam, din păcate, chiar de la marii noștri profesori, de la G. Călinescu și T. Vianu, de la Al. Rosetti și Iorgu Iordan, aliniați, în grade diferite, noului regim și încercînd efortul de a deveni, chipurile, marxist-leninisti. Recitesc nu numai lucrările mele de debut, însă și ce scriau profesorii mei, — și parcă nu-mi vine a crede. Epocă tristă care a umbrit, în bună măsură ultimele opere ale maestrilor mei, iar mie și generației mele, ne-a schilodit sufletele, obligîndu-ne la o firoză existență duplicitară. Una gîndeam și alta scriam. Pentru că nu se putea altfel, pentru că eram deformați de concepția materialismului dialectic, singura „filosofie” permisă pentru că eram înfricoșați de arestările din fiecare noapte, de Canal, de Aiud și de Gherla, pentru că cei mai mulți n-am avut curajul să abandonăm „domeniul ideologic”, literatura, și să fi făcut orice altceva, cu riscul, descalficării”, pentru că ne-a lipsit curajul de a refuza. Ce a fost mai grav, frica sau lășitatea? Foarte greu de spus, mai ales pentru cei care abia implinisem 20 de ani, cînd stalinismul pușese stăpînire pînă și pe unele minți luminate ale Occidentului. Drama avea să fie cu atît mai dureroasă, cu cît ea risipea visuri și aspirații romantic-juvenile, reușind să le deturneze, să le umilească, să le distrugă. Nu ne dam seama prea bine atunci, dar tinerețea noastră literară se afla într-un lagăr ideologic de concentrare. Și acesta nu putea să nu lase răni, care, deși cicatrizate în timp, continuă să ne mai săgeteze.

Al. Săndulescu

valeria grosu

Cuvîntul

Ce moarte, Doamne, i-au voit năvingă!
Legat așa, de cruce păgînească
Cu-un hoț la dreapta și-un țilhar
la stînga
Și strajă pusă să-l batjocorească.

Și cum se tem acum, la înviere
De răzburarea lui dumnezeiască.
Temeți-vă! Nu-n sabie-i putere
Ci în străluminare omenească!

Au n-auziți, ce groază, ce alarmă
E-n neagra gingăime prin unghere
Și cum pînjenisuri se destramă
Sub raza lui, sub alba lui putere?!

Au nu vedeți, ce-armură grea imbracă
Domnia pentru Iuda cu simbrice,
Închipuiți-vă și o la fel săracă
Cu duhul, forță care va să vie?!

Temeți-vă! E dată la o parte
Imensa piatră ce-nghitea mormintul
Și dale albe dedesupt se-arată,
Pe unde-a mers și-a luminat Cuvîntul.

Sonet

O, meșter ne-ntrecut de labirinte,
Tic-tac năuc, zimțată cătătură,
Și tulbur grai de magice cuvinte,
Și-o atît de fără limită măsură!

Cutremura-vei ziduri milenare
Dar steaua-mi iar și iar va răsări.
M-adulmecă hidoase minutare
Și nu mă pot, și nu mă pot găsi!

I-aici, titane, loc de goană hăt
Pînă la boarea undei din izvoare
Unde mă scutur peste plai și zare.

Atunci mă-ntoarce firea îndărăt.
Așa, în crug, în pururi străvezul
Își strigă tata prin văzduhuri fiul.

Îngerul de miercuri

Miercurea îmi ard manuscrisele.
Cineva, miercurea, îmi pune foc
prin sertare,

Goluri inflamabile în poeziile scrise
Și gămălii de chibrituri în visare.

Alcargă zăpăcit printre foile mocnînd
tăcut
Clovnul euforiilor mele matinale,

De astă dată jucîndu-și necontrafăcut
Tragi-comediile sentimentale.

Și celălalt, pateticul mim nocturn,
Desculț pe arzător prelînsul jăratie
Își zornăie zadarnic tinichelele
de tribun:
Focul e veritabil, clinchetul — jalnic.

Și mult prea singur unicul spectator
Al acestei repetiții bizare...

Adevărat e doar asfințitul de soare
Și muntele pe care urcă îngerul meu
păzitor
Cu troița mea în spinare.

Fragila lege

Fragilă legea omeniei pare.
E ca și cum în întuneric mult
Arde, subțire, o luminare,
Dar n-are capăt și nici început
Și toate focurile Cosmosului mare
De pîlpiirea-i firavă ascult.

Și nu se stinge. Și cu cit mai tare
E omul de destînl lui bătut —
Irumpe flacăra spre cer și-ngemănare.

Așa-n universală clătinare,
Zidînd o lume de la început,
Străbato negre ape milenare
Floarea de nufăr, albul absolut!

E legea mea și-a ta și-i de temut
În necuprinșa ei eliberare
Din flăminzia crustelor de lut,
Din bezna dură ce ne-a conceput
Și a uitat, sau poate n-a știut
Să vază albul și cumplitul scut
Ce-l are suflul nostru-n tremurare.

Ultimul

Eu scriu în apărarea lupilor
Care nu se șterg de singe pe bot
cu batista,
Ci singuratici
Schivnicesc, nopțile, pe stînci golașe
Urlînd sinistru.

Eu scriu în apărarea ochilor plini
de ură
Care mă privesc în față
Și-mi luminează
Drumul prin pînjenisuri de mătase.

Eu scriu în apărarea năpăstuitului
de glorie,
În apărarea comandurului cu pași vîind,
de granit,
Gelos chiar și pe somnul bietului om
De tristeți ostenit.

Eu scriu în apărarea Vechiului
Testament
Care îmi bate mereu obrazul.

Eu scriu în apărarea ultimului argument
Al vieții, cînd va să-mi bată ceasul.

Arcașul

două sint lecțiile pe care Ion Jalea le-a deprins cu statornică devoțiune din moștenirea artistică a lui Paciurea. Prima, este tehnica modelajului, iar a doua, capacitatea de a contura în spațiu, în mod lizibil, un mit. Intre acești doi poli, esențiali în arta sculpturii — instinctul tactilității și coerența gândirii plastice — avea să se împlinească un exemplar destin artistic, ce a dominat vreme de câteva decenii breasla sculptorilor noștri — Ion Jalea.

A pătruns în arta de for relativ repede, impunându-se prin replicile, foarte personal tălmăcite plastic, ale faunilor și centaurilor și ale altor simboluri mitologice, prin care înclinațiile sale către spiritul clasic al antichității se putea manifesta în voie. Nu s-a abătut de la o asemenea conduită, pe care s-a străduit să o înalțe la rangul de platformă estetică a întregului său demers creator, iar rezultatul este opera ce a lăsat-o în urmă și peste care nici un exeget al artelor române nu va putea trece de acum încolo. Jalea rămâne un reper fundamental în sculptura națională prin valorificarea cea mai constantă și mai convingătoare a principalului filon artistic, care a alimentat creativitatea a multe generații de sculptori de la noi: Dimitrie Paciurea. Este o ascendență a școlii ce abordă modernitatea viziunii și a forme plastice de pe soclurile clasicității.

Un singur amănunt, supus mai atent analizei, pare să caracterizeze sculptura lui Jalea și care îi conferă un grad de individualitate mai pronunțat: tentația sublimării plastice a titanismului existenței umane, indiferent de subiectul abordat. Undeva, în cuprinsul compoziției, artistul accentuează un rictus al feței, încordează un mușchi, amplifică un gest, pentru a releva forța reținută care exprimă natura energetică și volitivă a ființei umane. Pentru că, trebuie spus, greu vom afla în creația lui Jalea vreă lucrare, indiferent de proporțiile în care a fost concepută, în care să nu existe, fie și

numai insinuată, o dimensiune a umanului, ca prezență fizică, obiectivă, ori doar ca suflu spiritual, proiecție în registru abstract a unei realități evidente și descifrabile. Sculptura lui Ion Jalea are, în tot ceea ce reprezintă ea mai substanțial, o desfășurare antropocentrică. Semn ce definește nostalgia helenisto-renascentistă ce a dominat ființa și sensibilitatea artistică a sculptorului. Sigur, Jalea s-a angajat pe o direcție ce anevoie suportă metamorfozările novatoare sau experimentaliste. Dar nu le exclude. Artă europeană și nord-americană a trăit asemenea revelații, unele surprinzătoare — Giacometti, Zadkin, Moor, Vlad —, dar Jalea nu a simțit tensiunea unor astfel de revoluții stilistice și de sintaxă plastică, preferind canonul armoniilor știute. Nu-i un gest de comoditate, ci unul de solidaritate cu păstrătorii tradițiilor,

care, în viziunea filozofică și morală a artistului, constituie cartea de referință în cultivarea gustului artistic.

Probabil că cei mai mulți au trecut de foarte multe ori pe lângă cunoscutul „Arcaș”, ce se odihnește pe cocheta faleză a Cazinoului din Constanța, dar puțini și-au pus întrebarea cui aparține opera, ce pare de cind lumea acolo, prin proporțiile și prin situarea ei exemplară în cadru. Ea inspiră atita forță și echilibru, conține o atit de firească mișcare interioară și este atit de inspirat compusă în toate componentele ei de anatomie și dinamică, încit însăși „clasicitatea” sculpturii lui Jalea se poate defini prin ea. Artistul a fost conștient de reușita lui și nu întâmplător opera domină una dintre sălile Muzeului Național. Pentru că tipul de umanitate, pe care ni-l dezvăluie artistul prin acest personaj al său, pe cale de a deveni un mit viu, ilustrează crezul moral și estetic al generațiilor contemporane. Nici unul dintre monumentele vieldodale compuse de artist nu inspiră aureola titanismului eroic și demn, simplu exprimat, al „Arcașului” său. El pătrunde cu această lucrare în galeria marii

sculpturi europene, iar personajul se inseriază între frumoasele plăsmuiri pe care fantezia creatoare a omului a eternizat-o în panteonul de figuri al universului mitologic.

Toată rigoarea sculptorului își are justificare în această întoarcere perpetuă, dar niciodată repetată ca viziune plastică, la modelul clasic. Simbolul mitic i-a oferit lui Jalea terenul cel mai potrivit pentru regăsirea armoniei universale. Și între toate simbolurile pe care le-a frecventat, imaginea omului (în ipostaza lui prometeică) l-a fascinat cel mai mult. Nu-i prea mare îndrăzneala, cind alături de această creație a sculptorului român de „Moise” al lui Michelangelo, sau de „Ginditorul” lui Rodin. El face parte din aceeași mare și semnificativă familie spirituală cu modelele citate, fără a fi mai prejos de acestea în capacitatea de a sublima plastic elementele și tensiunile emblematice, care au dat naștere acestui arhetip uman, ce poate aparține oricărui timp și oricărui loc de pe acest însuflețit Pământ.

Corneliu Antim

muzică

Domnul Saramago și domnul Escarlate

Jurnal în „tonalitate” saramagoană

bine este, dacă bine înseamnă să pui puțin leșt în nacela unei scrieri ce tinde să-și ia zborul, aidoma păsăroiuului părintelui Bartolomeu Lourenço, spre ficțiune, ce va fi însemnând asta, bine este să ai și un personaj, don Escarlate, sau Scarlatti, să zicem, deci nu unul de stirpe nobilă, un principe e totdeauna la locul lui într-o istorie, de orice fel ar fi ea, ci doar un artist de vază, precum acest virtuos, și, s-ar zice, virtuos compozitor din care singura realitate mai este azi numele, atit de limpede și de potrivit muzicii sale.

Cum se netezește fraza, perioadă amplă să-i spunem, ca în muzică, fiindcă muzica e arta meșterului Jose Saramago, aceea de a ascunde dialogul în pasta narativă, cu doar virgule între multele propoziții, cu voci asupra cărora nu stăruie în a le explica, amestecându-se adesea prietenos sau ironic printre eroii săi, e și autorul, neîndoios, un personaj care, dacă-și inventează singurul rol, nu e mai puțin adevărat sau fan-tast.

La ce bun, te întreb, o pagină întreagă — trebuie să ai răbdare la început, apoi nu regreti că te-ai ținut bine, satisfacția, ar zice moralistul, e pe măsura efortului — să înșiri toți sfinții cu toate însemnele și calitățile și defectele lor, au și sfinții defecte, de-ai și credem în ei, iar răspunsul ni l-ar putea da doar domnul Escarlate, Scarlatti Domenico adică, pentru că muzică sint și Antonia Maria, Simao Nunes, Manuel Caetano, Antonio da Beja, ei, cei simpli din piață, cum muzică sint Calea sacră din Alecrim, Sfinta

Fecioară a Amintirii, Sfântul Iosif al Dulgherilor, Sfântul Benedict, „care nu prea mănâncă peste an, dar e vioi și dolofan”, da, domnule Saramago, claviatura paginii albe nu vă refuză deloc, degetația vă este ireproșabilă și poate-mi va fi ertată că mă exersez și eu, mai începătorul, pe instrumentul dumneavoastră.

Dacă orice motiv, frază sau perioadă dintr-un roman îți îngăduie să le tratezi ca pe niște Teme, să faci, adică, interpretări și variațiuni multiple, dacă, altfel spus, te obligă, în paralel, să crezi, să te racordezi la cultură, atunci cartea e bună chiar dacă pare, sau este rău construită.

„Ascunderea” dialogului stârnește ritmul, îl grăbește, nu, nu transformă pătrimile în șaisprezecimi, dă doar cursivitatea mai degrabă neliniștită decât senină, pe care n-a cunoscut-o domnul Escarlate, ci doar Bach, un timp încordat, din care se decantează în memorie mai mult chipuri și gesturi decât vorbe.

Fericiți cei bogați în finaluri, Baltasar dispăre, zborul lui cu păsăroiuul își găsește a doua semnificație, și materia dorește să evadeze, Blimunda îl caută nouă ani, mai mult decât Orfeu pe a sa Euridice, îl va regăsi, teribilă regăsire, într-o piață publică, într-un grup de sortiți rugului, iar dacă sufletul, voința lui, cum zice Saramago, nu se va pierde în eteruri, în muzică, am zice noi, este pentru că Blimunda aparține, totuși, și pământului.

Dacă piesele muzicale, pînă în tulburile și orgoliosul secol XX, se închideau la o copcă, două, sau mai multe, după belșugul materialului folosit, romanul, cind nu e decapitat de final, rămâne deschis și obligat rememorării. Domnul Escarlate, și nu numai el, își înrămează cadențial muzica, domnul Saramago pune tablourile lui și ale altora pe un perete îmbrăcat în umbre și lumini, în mușchi și licheni, pe crăpături ce dau hărți vii, punctul ultim fiind ochiul ce focalizează o singură și atit de universală obsesie: „Dacă iubire nu e, nimic nu e”.

Valentin Petculescu

t.v.

„Vă rog, operatori, vorbiți mai încet!”

domnul Iosif Sava este, cu siguranță, o super-vedetă a radioului și a televiziunii. Și asta, nu de azi-de ieri. Ani de zile în sir, singura emisiune a radioului pe care nu pierdeam niciodată ocazia de a o asculta a fost **Invitațiile Euterpei**, emisiune care, dacă nu greșesc, (dar eu greșesc des și cu plăcere), ar împlini vreo două decenii de viață. Duminica dimineața, frig, căciula în cap, paltonul, tremurul necontenit — de frig, de frică, de încordare — ușa deschisă către camera de alături, unde nuteam fi chemat în orice clipă (cineva, grav bolnav) — și, de la radio, vocea lui Iosif Sava prezentind, cu o competență fără egal în domeniul respectiv, capodoperele muzicii. Vocea **caldă** a domnului Iosif Sava — și dacă nici cetățeanul României din iernile lui 1985, 1986, 1987, 1988 nu știe ce înseamnă o voce **caldă**, într-o odaie și într-un suflet înghețat, dacă nici noi n-am învățat, pe pielea noastră, ce înseamnă căldura în plină iarnă geroasă, atunci nimeni pe lume n-o știe! O voce a speranței? Eh, banalități! Nu mai aveam nici o speranță. O voce a rezistenței? Poate, într-o anumită măsură, dar nici de data aceasta nu ne-am apropiat prea mult de adevăr. Speranță adevăr, rezistență — iată că am început și eu, ca și domnul Iosif Sava, să folosesc vorbe mari. Tare-i mai plac, vorbele mari! Și cit de potrivite erau ele, atunci, în acele ierni: vorbe clocotind de entuziasm — și Beethoven; mici revărsări de fraze patetice — și Ceaciovski, Chopin, Stravinski... Într-un anumit context, discursurile pasionate, fie ele și torențiale, își au locul și justificarea lor: ele pot aduce puțină (nu totdeauna puțină!) clădură într-o încăpere cu clantele ușilor reci ca minile morților. Datoria pe care am contractat-o, ca simplu ascultător, față de domnul Iosif Sava (care mințea, asta făcea, și era minunat, mințea prin omisiune, nu spunea ce se-ntimplă, ci ce s-a petrecut odată ca niciodată în lumea de basm a muzicii) n-o voi putea plăti niciodată: el a fost ultimul mare povestitor de basme — ce poate

fi mai adevărat decât basmul? — pe care l-am ascultat. Din păcate, pe micul ecran nu l-am urmărit (a apărut și acolo — și a fost repede alungat) decât extrem de rar. Era tot domnia-sa, dar mie îmi plăcea mai puțin.

Înainte de a termina „con brio” (dar de ce trebuie eu să procedez astfel? doar nu scriu o lucrare muzicală!). să mărturisesc pentru ce nu urmăream cu interes prezența domnului Iosif Sava pe micul ecran. Doar era același om, tot ce spunea se bizuia pe o informație fără cusur, personalitatea sa de „organist” (nu întâmplător, cîntă la orgă, nu întâmplător, așa cum fac organistii, se „dirijează” singur) se dezvăluia probabil mai bine la televiziune decât la radio. Aveam de-a face cu o „personalitate accentuată”, cu o super-vedetă! Dar tocmai „super” acesta mă deranja. Nimeni nu poate fi mai mare decât muzica. Și ce rost avea ca, acest om ce știe atitea, să demonstreze cu decizie că, de pildă, e mai bine informat decât invitații săi, pe care cu orice preț dorea să-i domine! („Cu orice preț”? Nu. N-a ofensat niciodată pe nimeni). Doar e de la sine-nteles că el, domnul Iosif Sava, e specialistul, ceilalți fiindu-i doar niște binevoitori invitați. Și atunci? Să mărturisesc că m-a bucurat mult **Serata muzicală** din 12 august 1990. Invitatul, profesorul doctor Victor Săhleanu, a fost lăsat să-și urmărească „partitura” în liniște. Și avea destule să ne spună! Tumultuosul domn Iosif Sava s-a retras (măcar din cind în cind; nu-i cerem imposibilul) în planul doi. Și ce seară frumoasă a fost!

Replica tipică n-a lipsit. La un moment dat, operatorii de imagine au început să stea de vorbă între ei. Je-nant! S-a auzit vocea de Jupiter-Tonnans a domnului Sava: „Vă rog, operatori, vorbiți mai încet! Ne obturați!”. Într-adevăr, dragi colegi operatori de imagine și dragi telespectatori, e bine să-i urmăriți în tăcere pe domnul Iosif Sava. O fi avind și el cusururile lui, dar e cam greu să-l treci cu vederea — și nu merită!

Și acum, o replică din Caragiale nu? „Muzica! Muzica!” (Lipsa de umor e cel mai aprig dușman al gravității). Să nu ascultăm noi de indicațiile prețioase ale lui Pristanda?

Florin Mugar

RECURENȚA ȘI EFERVESCENTA TEXTULUI

La 80 de ani, cîți a împlinit acum, Jean Rousset are ținuta unui om pentru care exercițiile fizice în locul tablei de legi. În realitate, cînd îl cunoști și îl citești, descoperi că spiritul său a rămas tînăr ca și trupul, grație frecventării întregului complex de „edificii complementare”, alcătuit din pictură, muzică, literatură și arhitectură. Ca și în trecut, strategiile criticului privesc, cu osebire, incidențele textului, rețeaua de transpoziții, interferențe și reciprocități, grație căreia psihologicul colaborează cu filozoficul, arta de a trăi cu arta de a exista.

În recent apăruta sa carte, *Passages**, ca și în cele care au precedat-o, șapte la număr, într-un interval de aproape 4 decenii, învățătura și gustul își conjugă puterile ca să degajeze analogiile și înrudirile într-o extensie ce permite fixarea unor serii artistice într-un raport de echivalențe pe care criticul îl evidentiază convingător.

Nu întâmplător, spiritul tutelar al tentativei mai sus menționate este Albert Thibaudet, de departe cel care, ca zelos clasificator, acordă atenția sa unicului. Cu un scrupul total, atras pînă la amă-

nuntul periferic de simetrie și similitudini, Jean Rousset merge pe același drum. În *Passages*, fac obiectul observațiilor sale, între alții, Stendhal, Balzac, Nodier, Flaubert, Edgar Allan Poe, Maupassant, Claude Simon, Mozart, Beaumarchais, Marivaux, Gustave Roud. Pe cît se poate vedea, ordinea numelor încalcă anumite stereotipii; cred că esențială rămîne pentru critic alternanța pe tensiuni, ca și de proximități. Grație acesteia, elementele operei sau ale operei stau într-un raport de dezvoltare, de substituție uneori, de absorbție a frontierelor tipologice și cronologice.

Un atare moment este oferit de exercițiul practicat asupra celui mai exotic și controversat dintre romanele flaubertiene, *Salammbô*. Criticul privește romanul ca un al *distanțelor* între actorii dramei, înainte de toate prin mecanismul atracție/respingere, pe urmă al nivelurilor și coordonatelor în care evoluează simbolurile. Poveste a căderii Cartaginei, istoria apropierei și îndepărtării lui Salammbô de Mathô, conducătorul mercenarilor învinși, îndrăgostit fără scăpare, este deopotrivă una a încarnărilor și războaielor, a per-

cepțiilor și invidiilor ce domină periferiile marelui oraș portuar; a geniului ce absoarbe un munte de obstacole. Orizontalitatea și verticalitatea separă și alătură destine. *Sus și Jos*, în raport cu deșertul și cu tumultul interior, cu spațiul construit pe un nivel vălurit de lume, ar semnifica *ideal și real*. *Sus* ar fi ceva de cucerit, iar *Jos* ceva călcat cu pasul, modestia, umilitatea, locul ce atrage privirea. Cînd însă privirea scapă și ia altă direcție, o face ca să iscoadăscă metereze de fortificații, ceremonii fastuoase, înaintări și retrageri. Duelul sus-jos are drept paralelism vizibil formula spectacolului — o comparație continuă între distanțe și perspective, mijloace și ținte. Diversitatea și alternanța acestora atestă alianța cineticului cu tactilul și auditivul, a vizibilului cu nevăzutul, a aburului cu fluidul, a luminosului cu obscurul, ca și cum într-o oglindă fermecată se întrezărește universul întreg. Semnalele corespund unei viziuni subiective despre o lume ambiguă. Urmăriindu-le itinerariul, Flaubert optează pentru un număr de corespondențe/ordonate ce devin tot atîtea puncte de vedere optice.

Cei care au citit *Salammbô* își amintesc cum bățăliile sînt privite de departe și, brusc, într-un contact ce înlătură praful și înghite lumina. Dispozițiile lui Flaubert asigură distanțelor un rol metaforic. Cînd situațiile o cer, ele furnizează o funcție de focalizare, cînd protagoniștii se opun (în postura soarelui și a lunii) baletul cosmic devine enigmatic.

La Balzac, afirmă Jean Rousset, sistemul narativ presupune mai întotdeauna, un narator secund, care juxtapune o altă istorie celei expuse inițial. Un fel de ștafetă insolită preia în Gobseck sau *Autre étude de femme* mesajul și-l transmite plauzibil altui mediu, altui nucleu conflictual. Așa stau lucrurile cînd intrăm în budoarul doamnei de Rochefide, la ora nouă seara, dar intervine o conversație diegetică menită să disimuleze disponibilitatea pentru o intrigă ascunsă. Este demonstrată capacitatea oricărui romancier de a între-

rupe povestirea și relansa dialogul. Bucula se închide, ca în *L'Auberge rouge*, cu o relație nouă sugerată de un deznoadămint deschis.

Experiența lui Balzac, imensă, pare a imprimă decalajului spațial și temporal o selectivitate de natură să implice transformarea absențelor în actanți direcți și a autorului în receptor — manieră contrastivă și inepuizabilă în organizarea textului pe mai multe paliere sau într-un șir de verigi înlătuite.

Unul din eseurile finale se referă pe larg la Claude Simon, sub titlul *Écriture la Peinture*. Imaginea trecutului în cuvînt, culoarea în scriitură. Desigur, ficțiunea se distribuie într-un mozaic de corpuscule, de tuse, de fragmente. De aici și funcția insertiei documentului plastic, măturii specifice într-o ordine ce înlătură separațiile, motivează ipotezele, inventează mecanismul lor disciplinat, coerent.

Rornind de la o carte poștală, cu reproducerea frescei din Arezzo, Claude Simon realizează în *La Bataille de Pharsala* inventarul excepțional al unui traseu războinic de lungă durată, marcat sau regăsit de în pinzele lui Brueghel, Ucello, Piero della Francesca și Poussin.

După ce a consacrat ani buni exegezei barocului, poeziei, teatrului și romanului din epoci mai vechi și din prezent, iată-l pe Jean Rousset la fel de elocvent cercetător al unei lumi de semne în dimensiunea ei silențioasă decantată de entuziasme facile, de platitudini grandilocvente.

Întors la *texte*, la terapia cuvîntului ca agent de emisie și transmisie, la fabulația ce își are originea în mișcările creației de la un orizont estetic spre altul. Cum derivă blocurile de gheață înainte să se topească în oceanul planetar, urmărite prin binoclu de privirile serioase, intrigate, ale navigatorilor de profesie.

Henri Zalis

* Jean Rousset, *Passages, Echanges et transpositions*, Paris, José Corti, 1990.

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRĂTUL

TRONUL (II)

P.H.-T.:

Ora miniștrilor începea la unsprezece și se termina la douăsprezece la prînz. Nu era nici o greutate în convocarea lor, căci, conform obiceiului, demnitarii aceștia erau deja de dimineața la palat, iar diverși ambasadori se plîngeau că nu-i pot găsi pe miniștri la birourile lor pentru a rezolva unele probleme deosebite. Secretarii răspundeau în permanență că ministrul a fost chemat la împărat. E drept că blajinului stăpîn îi plăcea să-i aibă pe toți sub privirea lui, să-i aibă pe toți la îndemînă. Un asemenea ministru care se îndepărta de palat era rău văzut și nu se mentinea mult. Dar nici ministrilor — ferească Dumnezeu! — nu încercau deloc să se îndepărteze. Cine ajungea la asemenea cînte, cunoscînd din timp preferințele monarhului, își dădea toată silința să se adapteze la ele. Cine dorea să urce treptele palatului, trebuia mai întîi să stăpînească o seamă de cunoștințe negative, adică trebuia să știe mai înainte de toate ce nu-i era permis lui și subalternilor săi, ce nu-i voie să spună și să scrie, ce nu-i voie să facă, ce să treacă cu vederea sau să neglijeze. Abia din aceste cunoștințe negative se nașteau cele pozitive, cu toate că acestea erau neclare, puțînd pune în încercătură și pe favoriții împăratului care păseau cu siguranță pe terenul interdicțiilor, fiind extrem de prudenți și chiar nesiguri cînd păseau pe terenul dezideratelor și al propunerilor. În aceste situații îl priveau imediat pe distinsul domn, așteptînd ce va spune. Și pentru că stăpînul nostru avea obiceiul să tacă, să aștepte, să amine, atunci tăceau, așteptau, așteptau și ei. De aceea, și viața palatului, deși agitată și tumultuoasă în esență era doar o tăcere, așteptare și aminare continuă. Fiecare ministru alegea asemenea culoare în care avea șansa cea mai mare să-l înlătuiască pe venerabilul stăpîn pentru a-i prezenta onorul. Cel mai zelos în alegerea unor asemenea trasee devenea acel ministru căruia i se optise că a fost transmis un denunț de neobișnuitătea lui. Acesta stătea zile întregi la palat și nu înceta cu ploconirea pînă la pămînt în fața preamîlostivului stăpîn, ca prin prezența sa neîntreruptă în preajma lui și asiduitatea sa, să fie gata să dovedească în orice chip falsul total și răutatea denunțului. Distinsul stăpîn avea obiceiul să-i primească pe fiecare din miniștri separat, căci atunci fiecare demnitar

și pira cu mai mult curaj pe colegii lui și datorită acestui fapt, monarhul nostru avea o imagine mai bună asupra activității aparatului împărației. Este adevărat că ministrul primit în audiență îi raporta cu cea mai mare plăcere nu despre propriul minister, ci despre dezordinea care domnea în instituțiile vecine și tocmai prin aceasta stăpînul nostru, discutînd cu toți demnitarii, avea în final imaginea sumară dorită. În definitiv, nu avea importanță dacă un demnitar era la înălțimea sarcinilor sau nu, atîta timp cît dovedea o loialitate de netăgăduit. Milostivul împărat îi trata cu bunăvoință și protecție pe miniștrii care nu se remarcă prin deșteptăciune ori profunzime, deoarece îi trata ca pe un element stabilizator al vieții în împărație, și aceasta după următoarea regulă: monarhul nostru, după cum în general e bine cunoscut, a fost întotdeauna partizanul reformelor și al dezvoltării. Studiază, dragă prietere, autobiografia sa, dictată personal de împărat în ultimii ani ai vieții, și ai să te convingi cum viteazul stăpîn a luptat cu barbaria și nepăsarea care a domnit în această țară (se duce în camera alăturată de unde îmi aduce volumul prezentabil, tipărit de Ullendorff, la Londra, intitulat: „My life and Ethiopia's progress” — „Viața mea și progresul Etiopiei”, îl răsfoiește și îmi spune mai departe). Iată, de pildă, cum stăpînul nostru aminteste că la începuturile carierei sale monarhice a interzis tăierea miinilor și picioarelor, ceea ce era o pedeapsă obișnuită în cazul unor mici abateri. Scrie apoi că a interzis practicarea obiceiului care consta în aceea că un om învinuit de crimă — și aceasta era facută numai de oameni de rînd, căci nu existau tribunale — trebuia să fie executat public prin tăiere, iar execuția o efectua cel mai apropiat membru din familie, deci fiul își omora astfel tatăl, iar mama pe fiu. În această situație stăpînul nostru a introdus călăi de stat, desemnînd puncte speciale pentru execuție, ordonînd ca acestea să fie exe-

cutate cu arme de foc. Apoi: stăpînul cumpără din banii săi (ceea ce subliniază) primele două tipografii și dispune să se tipărească primul ziar din istoria țării. Alta: deschide prima bancă. Apoi: introduce lumina electrică în țară, mai întîi la palat, după aceea în alte clădiri. Alta: desființează obiceiul legării deținuților în lanțuri și caidane. De atunci deținuții sînt păziți de gardienii plătiți din casa imperială. Apoi: emite un decret prin care se condamnă comerțul de sclavi. Hotărăște ca acest comerț să fie lichidat pînă în 1950. Apoi: abrogă prin decret metoda denumită la noi liebas. Se referă la descoperirea hoților, vrăjitorii le dădeau unor copilândri plante, iar aceștia, narcotizați, condusi de o forță supranaturală, intrau într-o casă și îl arătau pe hoț. Celui indicat, conform tradiției, i se tăiau miinile și picioarele. Închipuiește-ți prietene, asta într-o țară în care fiind omul cel mai nevinovat ti se pot tăia în orice moment miinile și picioarele. Mergi pe stradă și te prinde de craclul pantalonilor un copil, iar gloata te înhață și-ți rețeaă miinile și picioarele, sau stai în casă, mînînd, intră un copilandru amețit, te scot în curte și-ți rețeaă...; abia cînd îți imaginezi o asemenea viață, înțelegi profunzimea transformărilor înlătuite de venerabilul stăpîn. Și el introduce mai departe reforme, lichidează munca forțată, introduce primele autoturisme, deschide posta. Mentine pedeapsa cu bătaia în locuri publice, dar condamnă metoda afarsată. Dacă undeva s-a comis o greșală, forțele de ordine înconjoară satul sau orașelul și infometează populația pînă cînd cineva din el îl va indica pe cel vinovat. Însă se păzeau unii pe alții pentru ca nimeni să nu piară, căci fiecare se temea să nu fie el dat drept vinovat, și tot păzindu-se astfel, fiindu-se în supraveghere, mereu cu toții de foame. Stăpînul nostru a condamnat asemenea practici. Cu regret, călăuzit de dorința de dezvoltare distinsul stăpîn a comis și o anumită imprudență. Deoarece în țara noastră nu existau mai de mult nici școli publice, nici universități, împăratul a început să trimită în străinătate oameni tineri ca să învețe acolo. Cîndva, stăpînul nostru a condus personal această mișcare, alegînd tineri din familii respectabile și loiale, dar mai fiziu — of, vremurile moderne dau mari dureri de cap! — a început o astfel de presiune ca să se plece în străinătate, încît milostivul stăpîn a pierdut treptat controlul asupra acestei manii deșănțate și mode papagalicești care obseda tineretul, încît, realmente, tot mai mulți din acei tineri au plecat să studieze, ba în Europa, ba în America. Și — cum s-ar fi putut altfel? — după ani de zile au început greutățile. Deoarece, ca un vrăjitor, stăpînul nostru a declansat o forță destructivă, supranaturală, care a dus la confruntări. Oamenii aceștia se întorceau în țară plini de idei destructive, concepții neobișnuite, gînduri dăunătoare proiecte nesăbuite ce încăleau ordinea și după ce au dat o raită prin împărație, și-au pus miinile în cap și au strigat — Dumnezeule sfînt, cum poate exista așa ceva! Iată, deci, prietene, încă o dovadă cu privire la nerecunoștința tineretului. Pe de-o parte atîta grijă din partea stăpînului pentru a-i trimite la învățătură, iar din cealaltă parte — plata sub forma unei critici nesăbuite, ifose defăimătoare, subestimări, respingeri. E ușor să-ți imagi-

nezi amărăciunea pe care acești monștri i-au provocat-o monarhului nostru. Mai rău chiar, neisprăviții aceștia îmbuibați cu gorogite străine de obiceiurile noastre, au început să instige la o oarecare neliniște în împărație, la unele mișcări inutile, la o anumită insubordine, la unele acțiuni împotriva conducerii centrale, iar aici i-au venit în ajutor distinsul stăpîn ministrii respectivi care nu se distingeau prin inteligență și perspicacitate. Nu, nu era o raliere conștientă și deliberată ci mai degrabă independentă și spontană, dar cît de importantă pentru păstrarea liniștii în împărație. A fost suficient ca un favorit al distinsului stăpîn să dea un decret necugetat. Prin autoritatea lui decretul începe să funcționeze, iar funcționînd, produce, bineînțeles, daune, dezordine, plîngeri, bătaie de cap, catastrofe. Noroc că văd asta și acei deștepti de neisprăviți, care, dîndu-și seama de nezarăvile ce se vor abate se runcă să salveze, se apucă de reparat, încep să îndrepte, să peticească, să desurubeze. Și în loc să își irosească zadarnic forțele în mișcarea independentă de progres, în loc să introducă fanteziile lor ireponsabile, care distrugeau ordinea, nemulțumiții noștri trebuie să își succeie mincile și să se apuce de dezamorsat. Iar la dezamorsare este întotdeauna suficient de lucru! Deci dezmembrează și desurubează, pînă îi trec toate sudorile, își macină nervii, fug aici, zboară dincolo, iar în goana aceasta, în forfota și în virtelul obligațiilor li se evaporă treptat și fantezia din capetele infierbîntate. Da, și acum să privim procesul în jos. Și acolo, funcționarii imperiali inferiori decretează ceva, iar gloata se infierbîntă, urzește și desurubează, dezmembrează. Iată în ce a constatat rolul stabilizator al favoriților distinsi de milostivul stăpîn. Curtenii aceștia, îndemnînd la desurubare pe fanteziștii educați și poporul întunecat au redus orice îmboldiri nelegale la zero, căci de unde să mai aibă forță pentru impulsuri, de vreme ce toată energia s-a epuizat în desurubare? Așa, deci, dragă prietene s-a menținut echilibrul blagoslovit și cinstit în împărația condusă de înțelepciune și milostivie de stăpînul nostru de cel mai înalt rang.

Ora miniștrilor trecea în umilii noștri demnitari neliniște, deoarece nici un ministru nu știa concret pentru ce-i chemat, iar dacă răspunsul lui nu-i plăcea distinsului stăpîn sau simțea în el o anumită ezitare sau escrocherie, putea fi schimbat a doua zi la ora numărilor. În definitiv, stăpînul nostru așa avea obiceiul să-i tot învîrtească și rotească pe miniștri, ca prin asta să nu încălzească prea mult locul și să nu reușească să se înconjoare de o grămadă de nepoți și rude. Darnicul stăpîn dorea să păstreze în exclusivitate pentru sine numirile și promovările, de aceea se uita piezis cînd vreun demnitar încerca pe delături sau pe ascuns să numească sau să promoveze pe cineva. O asemenea îndrăzneală, imediat pedepsită, putea produce unele neregularități în raporturile atît de bine cîntărite de onorabilul stăpîn, ducînd la disproporții grave, ceea ce făcea ca stăpînul nostru, în loc să se concentreze asupra problemelor de fond, să fie obligat să se ocupe de îndreptări, de echilibrări.

Versiune românească:
Nicolae Mares

SHALOM ISRAEL!

Un avion EL-AL, care nu decolază spre București, o sală de așteptare în aeroportul internațional Otopeni, dotată cu tot confortul unei etuve; o transbordare la Hotelul Intercontinental; un ceas ale cărui limbi par a se mișca cu o diabolică îndărătnicie; din nou pe Otopeni, încercind, la capătul nervilor, să căpătăm certitudinea că vine avionul... Acum, când încerc să revăd „filmul” celor 7 zile ale unei călătorii de neuitat, mă întreb cu un zîmbet complice (adresat nu știu cui) dacă cele 20 de ore semicoșmarrești de așteptare nu făceau parte din regia savantă a unui spectacol care trebuia să se născă cu forțe puse, pentru a ne coplesii ulterior cu toată splendoarea lui. Nu am de ce să mă tem de sonoritatea superlativelor, nu este vorba de „recunoștința zgomotoasă” cu care încerci să răspunzi unui dar mult dorit — e, simplu, senzația de incitare pe care am trăit-o cei 11 membri ai delegației „Asociației culturale de prietenie România-Israel”, pe tot timpul vizitei făcute în Israel, la invitația Ministerului Afacerilor Externe. Compozitoarea Liana Alexandra, ziaristul Victor Bărlădeanu, criticul de artă Radu Bogdan, scriitorul Calistrat Costin, preotul Gheorghe Cunesco, scriitorul Dorel Dorian, scriitorul Galfalvi Zolt, dl. Viorel Maier, prof. dr. doc. Edmond Nicolau (conducătorul delegației), general-locotenent prof. dr. doc. Gheorghe Niculescu, ing. Tiberiu Roth, avocat dr. Constantin Vișinescu sînt martorii unui adevăr pe care, oricum, știu că nu-l voi putea exprima prima dată parțial. Și vina nu este numai a mea...

Prima dificultate o încerc în momentul în care trebuie să optez despre ce scriu. Sigur, normal ar fi să „povestesc” (cit mai documentat, dacă se poate) unde am fost, și ce am văzut, și ce semnificație istorică au locurile pe care le-am bătut, și... Sigur, așa ar trebui să fac: asta-i formula clasică a oricărui note de călătorie — așa așa face și eu, dacă nu aș fi aprioric conștient de impardonabila omisiune pe care ar însemna s-o comit: **Oamenii**. Cei care ne-au invitat. Cei care ne-au așteptat. Cei care au fost clipă de clipă lingă noi și care — fără nici o leagătură cu clasică „politice orientală” — ne-au tratat ca pe niște vechi, dragi și mult așteptați prieteni. Nu sînt ceea ce se numește un „sentimental” (a sosit momentul să o recunosc cu voce tare), și cred că știu să recunosc zîmbetul convențional/profesional al unor întîlniri mai

mult sau mai puțin protocolare — ca să nu mă simt acum obligat să le acord LOR: oamenilor, în întregime puțin spațiu tipografic de care dispun. Da, am fost: „am urcat” la Ierusalim și am parcurs a pied Orașul Vechi, și am vizitat Biserica Română Ortodoxă, și Institutul în Memoria Martirilor și Eroilor Holocaustului: „YAD VASHEM”, și Piața Gala Galaction, și Universitatea Ebraică de pe Muntele Scopus, și Muzeele de Artă; am fost la Bethlehem (Beit Lehem în ebraică: „Casa pâinii”, Beit Lahm în arabă: „Casa cărnii”) și am pășit la Biserica Nașterii, ridicată deasupra grotel în care s-a născut Isus Hristos; am ajuns pe Platoul Golan și am intrat și în apa Iordanului; am vizitat un kibutz, am încercat să înțelegem ce înseamnă această experiență fără precedent, și am rămas și minute lungi incremențiți în fața triplicului lui Chagall, din holul Knessetului (Parlamentul); am fost la Nazareth (o puternică comunitate de originari din România, în frunte cu primarul și vice-primarul orașului) și am vizitat Beit Hatfutzoth-ul (Muzeul Diasporei) din Tel Aviv; am urmărit un impresionant spectacol cu „Nunta însingerată” la Habima (Teatrul Național), cu o distribuție în fruntea căreia străluceau Lya Koenig, Tatiana Olier, Rozina Camboz, Moscu Alcalay: toți consacrați ca „vedete” încă de pe scenele bucureștene — și am aplaudat recitalul oferit de Nico Nitai-Iacob (la Teatrul „Hasimta” — Yafo), într-o dramaturgie proprie după „Căderea”, de Camus — am umblat și am văzut locuri despre care s-au scris și se vor mai scrie biblioteci. Pentru mine, însă, lucrul cel mai important, cel mai emoționant, pe care mă îndoieste că am să-l uit vreodată, e felul în care am fost primiți. Nu știu dacă azi — în prima jumătate a anului de grație 1990 — în multe părți ale globului o delegație românească se poate bucura de o primire mai caldă și mai curată decît cea cu care am fost noi onorați!

Bineînțeles, constituirea în martie '90 a „Asociației culturale de prietenie România-Israel” (la aproximativ 35 de ani de la formarea „Ligii de prietenie Israel-România”), acțiunile de larg ecou organizate pînă acum, ca și agenda activităților viitoare, constituiau o „carte de vizită”, îmi permit să afirm, dintre cele mai onorabile. Dar dacă căldura unei veri israeliene a putut fi (pînă și ea!) întrecută de căldura gazdelor, e pentru că — nu am nici o îndoială — am fost priviți ca „ambasadorii” unui popor și ai unei țări al cărei nume în Israel s-a scris întodeauna cu majuscule: ROMANIA. E logic, mi se poate spune, cînd în Israel trăiesc peste 400 000 de oameni pentru care limba maternă se numește limba română; e logic, mi se poate spune, cînd România a fost singura țară est-europeană care nu a rupt relațiile diplomatice cu Israelul după Războiul de 6 zile; e logic... Dar eu știu foarte bine că, de cele mai multe ori, nu logica guvernează politica și relațiile între state și mai știu că sentimentele profunde, adevărate nu sub imperiul logicii înfloresc.

Cum s-a exprimat această coplesitoare disponibilitate față de noi? Nu în primul rînd prin confortul deosebit, de altfel, de care ne-am bucurat. Dacă ar fi fost vorba numai de atît, m-aș fi gîndit la niște amfitrioni excelenți și nici un alt comentariu nu și-ar mai fi avut rostul. Ne-am întîlnit și am avut discuții deosebit de interesante cu reprezentanții ai Ministerului Afacerilor Externe (l-am revăzut cu bucurie pe statornicul prieten al României: dr. Yosef Govrin, fostul ambasador la București, în prezent director general-adjunct Direcția Europa-Est, care a însoțit personal primul avion sosit cu ajutoare, în zilele fierbinți ale lui decembrie '89) și cu deputații în Knesset; cu conducătorii ai Organizației Sioniste Mondiale și cu cei ai Histadrutului (dl. Israel Kel-

sar, secretarul general al puternicei organizații a lăsat special dintr-o discuție „fierbinte” cu reprezentanții Sindicatului medicilor, aflați în grevă, special ca să se întîlnească cu noi); cu purtătorul de cuvînt al Armatei de apărare a Israelului și cu numeroși ziaristi (un cald salut „ași-lor Avinoam Bar-Yosef și Gadi Ben-Itzhak); cu oameni de cultură și cu neuitații actori care se numesc Rozina Camboz, Tricy Abramovici, Carol Marcovici, Bebe Bercovici, Nico Nitai — în cadrul unui dîneu oferit de „boss”-ul Moscu Alcalay, președintele sindicatului actorilor profesioniști; cu mulți, mulți alții pe care de acum îi vom numi prieteni. Ne-au descris situația la zi din Israel: însemnătatea deosebită pe care o are imigrarea masivă a evreilor ruși și problemele cu care statul se confruntă; Intifada și situația încă precară în dezamorsarea situației din teritorii; eforturile de pace care se fac și rezultatele, deocamdată nesemnificative la care s-au ajuns. Și ne-au vorbit despre România. Nu punându-ne multe întrebări. În general, situația din țară este bine cunoscută și foarte corect evaluată: Revoluția din decembrie a fost transmisă în direct de televiziunea israeliană într-un program non-stop și urmărită cu sufletul la gură de milioane și milioane de oameni, iar toate evenimentele social-politice ulterioare au fost pe larg și obiectiv oglindite. Dificultățile cu care ne confruntăm sînt privite ca inerente procesului de transformări care are loc și cu siguranță, în timp, vor fi depășite. Un singur și persistent regret: nivelul încă mult sub posibilități (așa cel puțin este apreciat — n.a.) al schimbului economic și cultural, al dialogului politic. La observația făcută că România are nevoie acum ca prietenii să fie alături de ea, răspunsul a fost invariabil același: „În Israel, România nu trebuie să-și caute prieteni: creați-le doar condițiile ea ei să poată fi lingă voi...”

...Știm de la început că nu voi putea exprima tot ce am trăit și am simțit pe parcursul celor 7 zile petrecute de delegația noastră în Israel. Dificultatea rezidă, firesc, în imposibilitatea convertirii sentimentelor în cuvinte: alt cod, alt sistem de semne pentru care vocabularul curent se dovedește inoperant. Dacă totuși m-am încumetat să aștern aceste rînduri, e pentru a împărtăși și altora un mesaj de dragoste și prietenie care nu numai nouă (celor care am fost în vizită) ne era adresat.

The last but not the least. A încheia aceste rînduri fără un cuvînt pentru Anita Mazor și Daniel Kedem, din cadrul Ministerului Afacerilor Externe, care zi de zi au fost „îngerii noștri păzitori” ar însemna să-mi încarc sufletul cu un păcat pentru care nu sînt pregătit. Toda rabba, Anita. Toda rabba Daniel. — Mulțumesc, Anita, Mulțumesc, Daniel.

SHALOM ISRAEL — PACE ISRAEL!

Radu F. Alexandru

Tudor Vasiliu

hyde-park

Dosarele lui Voican: „Vărsătorul”

Există un semn al victoriei care se face cu trei degete: „W”. de la „Wonderful”? Așa mi se părea că va arăta această lume nouă în care am pășit — ingenuneche cu ambele picioare fracturate de emoție: liberă, frumoasă, dreaptă și bogată — minunată!

Cînd colo, toate păcatele vechiului regim își au corespondent în cel nou. De exemplu, dosarele poliției au fost înlocuite cu dosarele lui Gelu Voican: horoscoapele. Habar n-aveam că ezotericii știu totul despre noi. Ca Vărsător de a doua decadă ce mă aflu, constat că viața mi-a fost plină de obstacole invizibile care mi-au canalizat zborul de muscă pînă am ajuns să bîzîi pe geamul colii albe de hîrtie. Semnul Vărsătorului simbolizează priceperea și înțelepciunea. Cu asta sînt de acord. Ziua norocoasă e miercuri, dar am încasat bani și am cucerit femeii care să mi-i pape și în alte zile.

Că locurile de succes sînt pietele aglomerate din marile orașe, asta mi se pare sub centură. Înseamnă că mi-am irosit viața crescînd albine în sînul naturii, în loc să mă îmbulzesc cu Dinescu și Caramitru la Televiziune. La viitoarea revoluție am de gînd să recuperez.

Nativii din această zodie sînt generoși, mană cerească pentru neveste și prieteni și neveste de prieteni. Ei — nativii — ajung automat la sapă de lemn. Dacă nici asta nu-i face pe ultimii amici să dea bir cu fugiții, atunci vicioșia de spirit a Vărsătorului îi goneste în mod cert, vezi reacția la rubrica de față.

Citeodată Vărsătorii sînt flecari, dar ei nu flecăresc decît pentru a transforma în flecarii dram-le pe care le traversează. Pe talentul lor plutește o lume întreagă de Raci și Pești nenorociți, și doar de aceea, uneori, Vărsătorilor le vine să verse.

moda, altfel

La umbra femeilor în floare

Ludovic al XV-lea și Ludovic al XVI-lea sînt mai cunoscuți pentru femeile care i-au influențat și pentru mobilierul specific anilor lor monarhici decît pentru merite personale. Cel dintîi a fost inteligent dar lenes, avea ezitări în legătură cu orice hotărîre ce trebuia s-o ia, avea agenți speciali cu care ducea o politică personală contrararind pe cea oficială, ceea ce în istorie s-a numit „le secret du roi” și care n-a fost nici un secret. După M-me de Châteaurox, marchiza de Pompadour (1745) l-a făcut celebru și s-a făcut celebră, ea dirijînd în parte guvernarea Franței, inspirînd schimbarea miniștrilor și a generalilor. Este epoca „Parcului cu Cerbi”, exagerată prin scandaluri dar și cu mari exagerări despre scandaluri, în care regele se dăruiește total plăcerilor. După „pompadur”, M-me du Barry ține hăturile circumuirii. Cel de al doilea era mătăhălos, greu și greoi, conștiințos dar de o inteligență mediocră, timid, lipsit de voință, cu o slăbiciune interioară catastrofală, pe care regina Marie-Antoinette a influențat-o deplorabil.

Sub Ludovic al XV-lea luxul interioarelor crește considerabil, parcă neputîndu-se opri după deschiderea inaugurată de predecesor. Incepe să se simtă nevoia unor apartamente plăcute, de dimensiuni mai mici ca piese de locuit, cu mobilier bogat și cochet; e moda spațiilor intime, a grotelor, a ascunzătorilor, a pîrculețelor inventate în marile parcuri, a stîncilor improvizate în grădini, a lustrelor din cristal de rocă, a pieselor de mobilier grațioase, fragile. Stilul epocii se mai numește rocaille. Ceea ce îl caracterizează sînt contururile complicate, chinute, răscucite, avalanșa de instrumente muzicale pictate pe mobile, plafoane și pereți, pe vase decorative, porumbeți, buchetele de flori, scoicile și suprafețele bombate. În Anglia, acest stil este numit „stil bombat”. Le vernis Martin, tehnică inventată de Robert Martin, se aplică pe mobile, trăsuri, lambriuri, tabatiere.

Stilul Ludovic al XVI-lea este reacția împotriva fanteziei stilului precedent, Jean-Jacques Rousseau, Gessner, Berquin, Bernardin de Saint-Pierre, exaltă în cărțile lor natura. De aici, în societate — moda păstorilor, a păstoritelor și a pas-toralelor. Împotriva suprafețelor bombate, a curbilor de tot felul, domină unghiul

drept și linia dreaptă dar fără violență, se păstrează ovalul tandru, canelurile, ghirlandele și buchetele de tricoare, funda inodată, fructele cu boabe, jaluzele de griu. Plăcuțe pictate, de Severs sau Wedgwood sînt aplicate pe secretaires și dulăpioare.

La moartea lui Ludovic al XV-lea, depravarea cuprinsese toate clasele sociale. ceea ce a dat modei „une attire moins noble” dar nu lipsită de grație. Iesele esențiale ale costumelor barbaești nu se diferențiază de epoca precedentă, în schimb detaliile — din ce în ce mai mult. În armată, grenadierii au haine bieu, cu revere roșii și tricorn. Femeile adoptă sub numele de paniers, cercuri imense ce construiesc o cupolă pe care roama căpătă formă de clopot. Baieue uc oțel comprună torsul, fusta se pune într-o coadă și se acoperă cu „o a doua”, întredeschisă în față, ca o cortină ce mărginește un spectacol de volane, iunee, flori și fluturi de mătase sau broderii de mărgele. E vremea pieptănăturilor în etaje, cu bibelouri, fructe și înalțimi greu de imaginat. Sub Ludovic al XVI-lea moda se simplifică de îndată, stofele sînt mai puțin pretențioase și apare fracul, asemănător cu cel de azi. În ultimii ani ai regelui, Curtea se aruncă avida asupra costumelor „negliges”, ca să sînzeze eticheta și penderia; în realitate, aceste „negliges” sînt căuțări savante, examplii de jiletci albe, brodate migătos, iracuri verge-măr sau galben-coada de „serin” (o pasăre din insulele Canare). Peruca se divide în trei, două laterale — caucettes și o coadă pe spate, cu un nod — le catogan. Către 1780, tricornul se reduce la bicorn. Pantofii sînt ascuțiți, cu agrafe, catarama și tocuri joase. Trupele mîntare au „culottes blancs”. Fustele se inflamează, în plan desenat apar ca eipse. Lui Marie-Antoinette îi cade părul de pe cap, deci coafurile înalte trebuie să cadă. Se poartă „l'ête à l'enfant”, cu codiță pe ceafă. Din această epocă nu se mai disting prea clar clasele sociale, după îmbrăcăminte. Femeile din Hală se duc la Versailles să felicite regele și îndrăznesc să se îmbrace în mătase, dantele și diamante, căci și-au plătit impozitele regale iar guvernul nu se mai amestecă.

Și Ludovic al XV-lea dansează; dansează și doamnele, dar costumele baletelor n-au încălțatura nobilă a ce-or desenate de Berain, desenatorul lui Ludovic al XIV-lea. Claude Gillot și Louis Boquet sînt desenatori mai sofisticăți în eleganță. Femeile învadează baletul și tin bărbății „sub papuc” cu tocul înalt.

Corina Cristea

Urmare din pag. a 16-a

Criza spiritului

Acum, pe o imensă terasă a Elsinorului care se întinde de la Băle la Colonia, care atinge nisipurile de la Nieuport, mlaștinile de la Somme, calcarele din Champagne, granitul din Alsacia, — Hamletul european privește milioane de fantome.

Dar e un Hamlet intelectual. Meditează asupra vieții și morții adevăraților. Are ca fantome toate obiectele controverselor noastre. Are ca remuscări toate titlurile noastre de glorie. Este cocirjat sub povara descoperirilor, a cunoștințelor, în neputința de a-și reveni pentru activitatea nelimitată ce i se cere. Se gîndește la necazul de a reîncepe trecutul, la nebunia de a vrea să înnoiești mereu. Șovăie între cele două prăpăstii, căci lumea continuă să fie amenințată de două primejdii: ordinea și dezordinea.

Dacă apucă un craniu, e un craniu ilustru. — Whose was it? — Acela a fost Leonardo. El a inventat omul zburător, dar omul zburător nu a slujit exact intențiile inventatorului, știm că omul zburător cocoțat pe uriașă sa lebădă (il grande uccello sopra del dosso del suo magnio eccero), are, în zilele noastre, alte sarcini

decît să se ducă să ia zăpadă din virful munților ca să o presare, în zilele călduroase, pe caldarimul orașelor... Craniul acesta este al lui Leibniz care visa la pacea universală. Iar celălalt a fost Kant, Kant qui genuit Hegel, qui genuit Marx, qui genuit...

Hamlet nu prea știe ce să facă cu aceste cranii. Dar dacă le abandonează!... o să înceteze să fie el însuși? Spiritul său inspăimîntător de clarvăzător contemplă trecerea de la război la pace. Această trecere este mai întunecată, mai periculoasă decît trecerea de la pace la război, toate popoarele sînt agitate din cauza asta. Monolog: „Și eu, eu intelectul european, ce voi deveni?... Și ce este pacea? Pacea este, poate, starea de lucruri în care ostilitatea naturală a oamenilor se manifestă între ei prin creații în loc să se traducă prin distrugerii cum face războiul. E timpul unei concurențe creatoare și luptă a produselor ei. Dar Eu, nu am obosit să produc? Nu am epuizat dorința de a încerca mereu extremele și nu am abuzat de amestecuri savante? Trebuie să-mi abandonez grelele datorii și ambițiile sublimă? Trebuie să mă las în voia valului și să fac precum Polonius, care conduce acum un mare ziar? ca Laertes care e pe un-deva, în aviație? ca Rosenkranz care face nu știu ce sub un nume rusesc?

— Adio, fantome! Lumea nu mai are nevoie de voi. Nici de mine. Lumea, care botează ca progres tendința sa către o precizie fatală, caută să adauge binefacerilor vieții avantajele morții. Domnește încă o anume confuzie, dar în scurt timp se va lămurii. Vom vedea apărînd în sfîrșit miracolul unei societăți animale, un perfect și definitiv furnicar.

PAUL VALÉRY

● „Criza spiritului” este o preocupare mai veche a lui Paul Valéry (1871—1945). Cele două scrisori din 1919, scrise în vederea traducerii lor în engleză imediat după încheierea primei conflagrații mondiale, precum și conferința ținută la Zürich în 15 nov. 1922, lasă să se prefigureze o analiză extrem de pertinentă a crizei malade, a oboselii ce marca incanabranabil spiritul european atunci, ca și acum parcă.

Valéry poate rămâne ilustrativ pentru „noua critică” pe care o prefigurează, subiectul situându-se atitudinal față de obiect, căci observându-l se observă pe sine, se definește prin raport cu acesta. Având în vedere egala înălțime de spirit și egala realizare artistică din versuri și din eseurile sale, modul acesta de abordare poate constitui cheia de înțelegere a operei sale integrale, căci iată cum își

definește Valéry credo-ul său poetic: „Zei, cu bunăvoință, ne dau fără a ne cere nimic în schimb un prim vers; dar noi trebuie să-l modelăm pe cel de-al doilea care trebuie să se armonizeze cu celălalt spre a nu fi nedemn de fratele său supranatural. Toate resursele experienței și ale spiritului nu sint de prisos pentru a-l face comparabil cu versul care ne-a fost dat în dar”.

De o cerebralitate laborioasă, de o ființă extrem de sugestivă a detaliului și a referinței subtile, un aer de fatalitate „fin du monde” plutește peste paginile eseiști-ce despre criza spiritului, de o rară profunzime a analizei și oarecum previzionare, pagini de o frumusețe tristă, un strigăt de alarmă scos din adincul ființei vulnerate a intelectualului rasat și a artistului.

CRIZA SPIRITULUI

Prima scrisoare

Noi, aparținând civilizațiilor, știm acum că sintem muritori.

Auzisem vorbindu-se de lumi întregi dispărute, de imperii scufundate brusc, cu toți locuitorii și cu tot ce au creat ei, coborâte în adîncul de neexplorat al secolelor, cu zeii și legile lor cu tot, cu academiile și științele lor pure și aplicate, cu gramatici, dicționare, clasicii lor, romanticii și simbolistii lor, criticii și criticii criticilor lor. Știam prea bine că orice pămînt vizibil este făcut din cenușă, că cenușa înseamnă ceva anume. Zăream plîndind prin ceața groasă a istoriei fan-tomale imenselor lor corăbii ce fuseseră încărcate cu bogății și cu spirit. Nu li s-ar putea socoti numărul. Dar naufragiile acestea, la urma urmei, nu erau treaba noastră.

Elam, Ninive, Babilon erau frumoase nume vagi și ruina totală a acestor lumi însemna pentru noi tot atît de puțin ca și existența lor însăși. Dar Franța, Anglia, Rusia... acestea ar fi nume frumoase. Lusitania este și el un nume frumos. Și acum vedem că abisul istoriei este destul de mare pentru toată lumea. Simțim că o civilizație are aceeași fragilitate ca și o viață. Imprejurările care ar face ca operele lui Keats și ale lui Baudelaire să se întîlnească cu operele lui Menandru nu sint chiar de neconceput: ele se și întîlnesc în reviste.

Și asta nu-l totul. Lecția usturătoare e încă mai completă. Nu i-a ajuns generației noastre să afe din proprie experiență cum cele mai frumoase și mai vechi, cele mai formidabile și mai bine ordonate lucruri sint pierite printr-un accident, ea a văzut producîndu-se în domeniul ca gîndirea, sentimentele și bunul simț extraordinare fenomene, realizări bruste ale unor paradoxuri, decepții brutale în fața evidenței.

Nu aș cita decît un exemplu: marile virtuți ale poporului german au născut mai multe rele decît toate viciile create vreodată de trîndăvie. Am văzut cu ochii noștri cea mai conștiințioasă muncă, instrucția cea mai temeinică, disciplina și sirguința cele mai serioase, adaptate celor mai înspăimîntătoare scopuri.

Atîtea orori nu ar fi fost posibile fără tot atîtea virtuți. A trebuit, fără îndoială, multă știință ca să fie omorîți atîția oameni, să se irosească atîtea bunuri, să se șteargă de pe fața pămîntului atîtea orașe în atît de puțin timp; dar au fost necesare nu mai puțin calități morale. Sint deci suspecte Știința și Datoria?

Astfel, Persepolisul spiritual nu e mai puțin pustiu decît Susa materială. Nu e

totul pierdut, dar totul a fost pe punctul de a pieri.

Un fior extraordinar a străbătut coloana vertebrală a Europei. Ea a simțit, prin toate centrele gîndirii, că nu se mai recunoștea, că înceta să-și mai semene, că urma să-și piardă conștiința — o conștiință dobîndită prin secole de nenorociri suportabile, prin miile de oameni de prim rang, prin șanse geografice, etnice, istorice nenumărate.

Atunci, ca pentru o apărare disperată a ființei și a zestrei sale fiziologice, i-a revenit nedeslușit întreaga memorie. Oamenii mari, cărțile sale mari s-au ridicat buluc la suprafață. Niciodată nu s-a citit atît, nici atît de inversunat ca în timpul războiului: întrebăți librării. Niciodată nu s-au înălțat atîtea rugi, nici atît de profunde: întrebăți preoții. Au fost evocați toți salvatorii, fondatorii, protectorii, martirii, eroii, părinții patriei, sfințele moaște, poezii naționale...

Și în aceeași dezordine mentală, întîlnindu-se în fața acelorasi temeri, Europa cultivată a văzut renăscînd rapid nenumărate valori ale gîndirii ei: dogme, filosofii, idealuri eterogene, trei sute de feluri de a explica Lumea, o mie și una de nuanțe ale creștinismului, cîteva zeci de pozitivism, tot spectrul luminii intelectuale și-a etalat culorile incompatibile, luminînd cu o strănie lucire contradictorie agonia sufletului european. În vreme ce inventatorii căutau febril în imaginație, în analele războaielor de odinioară, mijloacele de a se descotorosi de firele de sîrmă ghimpată, de a dejuca manevrele submarinelor sau de a paraliza zborurile avioanelor, sufletul chema în ajutor toate descintele pe care le știa, lua în serios

cele mai bizare profeții, își căuta refugii, indicii, consolări în întregul registru de amintiri, de acte anterioare, de atitudini ancestrale. Și, aici se întîlnesc produsele cunoscute ale anxietății, zvicnirile dezordonate ale creierului care se zbate între real și coșmar și se întoarce de la coșmar la real, înnebunit ca un șobolan căzut în cursă...

Criza militară pare că s-a sfîrșit. Criza economică se manifestă vizibil în plîntărea ei, dar criza intelectuală, mai subtilă și care, prin însăși natura ei, ia aparențe din cele mai înșelătoare (de vreme ce se petrece în chiar regatul prefăcătoresc), această criză lasă să se sesizeze greu adevărata ei direcție, faza în care se află.

Nimeni nu poate spune ce va fi mort sau viu în literatură, în filosofie, în estetică mîine. Nimeni nu știe încă ce idei și ce moduri de expresie vor fi înscrise pe lista pierderilor, ce noutăți vor fi proclamate.

Sigur, speranța rămîne și cîntă în surdina:

Et cum vorandi vicerit libidinem Late triumphet imperator spiritus.

Dar speranța nu este decît neîncrederea ființei în previziunile exacte ale spiritului. Ea sugerează că orice concluzie defavorabilă ființei trebuie să fie o greșală a spiritului. Faptele, totuși, sint clare și necuțătoare: Există miile de tineri scriitori și tineri artiști care au murit. Există iluzia pierdută a unei culturi europene și demonstrația neputinței Cunoașterii de a mai salva ceva. Există Știința, atînsă mortal în ambițiile sale morale și dezonorată de cruzimea aplicațiilor sale. Există idealismul anevoie învingător, profund strivit, răspunzător pentru visele sale;

realismul amăgît, învins, copleșit de crime și greșeli; pofta și renunțarea bilbiite la fel; credințele confundate pe cîmpurile de bătaie, crucea împotriva crucii, semiluna împotriva semilunii. Există scepticii înșiși doborîți de evenimentele atît de năprasnice, atît de violente, atît de mișcătoare și care se joacă cu mințile noastre ca pisica și șoarecele, — scepticii care își pierd îndoielele, le regăsesc, le pierd iarăși și nu mai știu să-și strunească gîndurile.

Clătînarea corăbiei a fost atît de puternică încît felinarele cele mai bine agățate s-au răsturnat în cele din urmă.

Starea în care se afla pacientul este cea care a dat profunzime și gravitate crizei spiritului.

Nu am timp și nici nu pot să definesc starea intelectuală a Europei în 1914 — cine ar îndrăzni să schiteze un tablou al stării acesteia? Subiectul este imens și cere cunoștințe de tot felul, o informație nesfîrșită. De altfel, cînd e vorba de un ansamblu atît de complex, greutatea de a reconstrui trecutul, chiar cel mai apropiat, este absolut comparabilă cu greutatea de a construi viitorul, chiar cel mai apropiat, sau, mai degrabă, este aceeași greutate. Profetul e în aceeași oală cu istoricul. Sa-i lăsăm acolo.

Dar acum n-am nevoie decît de amintirea vagă și generală a ceea ce se credea în ajunul războiului, de căutările care stăruiau, de operele ce se publicau.

Dacă fac abstracție decît de orice detaliu și mă rezum la o impresie rapidă și la acel total natural pe care-l dă o percepție instantanee, nu văd — nimic! — Nimic, chiar dacă acesta era un nimic extrem de bogat.

Fizicienii ne învață că într-un cuptor încins la roșu, dacă ochiul nostru ar putea să reziste, nu ar vedea — nimic. Nici o deosebire luminoasă nu rămîne și nu distinge punctele în spațiu. Această formidabilă energie închisă ajunge pînă la invizibilitate, la o egalitate ce nu se mai simte. Or, o astfel de egalitate nu este altceva decît dezordinea în stare perfectă.

Din ce era compusă dezordinea aceasta în Europa noastră mentală? — Din libertate coexistență în orice spirit cultivat a ideilor celor mai neasemănătoare, din principii de viață și cunoaștere din cele mai opuse. Exact ceea ce caracterizează o epocă modernă.

Nu-mi displace să generalizez noțiunea de modern și să dau numele acesta unui anume fel de existență, în loc să fac din asta un sinonim pur pentru contemporan. Există în istorie momente și locuri în care noi modernii, am putea intra fără să tulburăm excesiv armonia acelor timpuri și fără să părem aici obiecte extrem de curioase, extrem de vizibile, ființe șocante, disonante, neasimilabile. Acolo unde intrarea noastră ar face cit mai puțin senzație, acolo sintem aproape la noi acasă. E clar că Roma lui Traian, Alexandria Ptolemeilor ne-ar accepta mai ușor decît multe localități mai puțin îndepărtate în timp, dar mai specializate într-un singur fel de moravuri și consacrate în întregime unei singure rase, unei singure culturi și unui singur sistem de viață.

Ei bine, în 1914, Europa ajunsese poate la limita acestui modernism. Fiecare creier de un anumit rang era o întăritare a oricărui genuri de opinii; orice gînditor era o expoziție universală de păceri. Erau opere ale spiritului a căror bogăție de contraste și de impulsuri contradictorii te făcea să te gîndești la efectele unui iluminat nesăbuit al capitalelor vremii ce supără și arde ochii... Cite materiale, cite lucrări, calcule, secole prădate, cite vieți deosebite adăugite au trebuit pentru ca să fie posibil acest carnaval și să fie întronat ca formă a supremei înțelepciuni și triumf al unanimității?

Într-o carte a acestei epoci — și nu d. cele mai mediocre — se pot afla, fără eforturi deosebite: o influență a baletelor rusești, puțin din stilul mohorit al lui Pascal, multe impresii de tip Goncourt, ceva din Nietzsche, ceva din Rimbaud, unele efecte datorate frecvenței pictoriilor și uneori tonul publicațiilor științifice, tot întregul parfumat cu nu știu ce iz britanic dificil de dozat!... Să observăm, în trecere, că în fiecare din componentele acestei mixturi, s-ar găsi destule alte corpuri. Inutil să le căutăm: ar însemna să repetăm ceea ce am spus despre modernism și să facem întreaga istorie mentală a Europei.

Prezentare și traducere de Ovidiu Vlădulescu

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Impresia artistică

În bridge, ca, de altfel, în marea majoritate a sporturilor, ceea ce contează este rezultatul și mult mai puțin sau chiar deloc modul estetic al realizării lui. Altfel spus, nu se dă notă pentru impresia artistică sau chiar dacă se dă ea nu concurează în însemnătate nota pentru eficiență. Cu toate acestea se vorbește frecvent despre licații „frumoase” și licații „urite”, despre jocul „frumos” și jocul „urît” al levatei iar

jucătorii care țin să confere jocului lor și o înfățișare artistică se bucură de un prestigiu sporit printre competitori. Mai mult chiar, în cercurile înalte ale bridge-ului, la campionatele europene sau mondiale bunăoară, impresia artistică e considerată, fie și neoficial, ca parte a valorii, pe temeiul că jocul frumos este, de regulă, apanajul jucătorilor buni. Sint convinși că așa și este. Am avut deseori ocazia să văd că jucători care manevrau urît levata, sau conduceau hurducăit licația, nu erau suficient de motivați pentru bridge, îl învățaseră oarecum prin obișnuință ori prin tradiție familială și îl practicau mai mult din orgoliu decît din vocație, avînd totdeauna însă despre ei o părere foarte bună pe care eventualele

observații din jur nu reușeau s-o clințescă. Unii, dotați cu ceva mai mult bun simț, știau, totuși, să îmbrace aparențele modestiei, ceea ce îi făcea suportabili pe cînd alții, foarte siguri pe valoarea lor de jucători, își justificau minusurile frapante la impresia artistică prin exigențe de strategie. Aceștia din urmă sint cu atît mai greu de convinși cu cît explicația pe care ei o dau urîteniei propriului joc nu e cu totul lipsită de rațiune. Se poate întîmpla, într-adevăr, ca în anumite condiții încercarea de a juca frumos să ducă la compromiterea contractului licitat și, prin urmare, jocul urît să apară ca soluție de eficacitate. Dar și într-o astfel de situație, un jucător realmente bun va ști să întoarcă vina în onoare, în sensul că va da aspectului urît al jocu-

lui o anume transparență care să ajute privitorul să înțeleagă de ce nu se poate juca altfel, cu alte cuvinte să clarifice asupra caracterului întîmplător și tranzitoriu al impresiei artistice deplorabile. Prin asta el devine credibil ca valoare și totodată, ca luciditate, calități ce-i vor asigura, fără îndoială, ieșirea fericită dintr-un impas momentan provocat de starea temporară a cărților de joc din partida respectivă. E drept însă că, vorba poetului, nu poate asta cine vrea. Pentru că, pînă la urmă, impresia artistică este rezultatul alianței dintre talent și rigoare sub regimul dublei cunoașteri: de sine și de ceilalți, mereu inseparabile în cazul unui jucător de bridge care se respectă.

Laurențiu Ulici